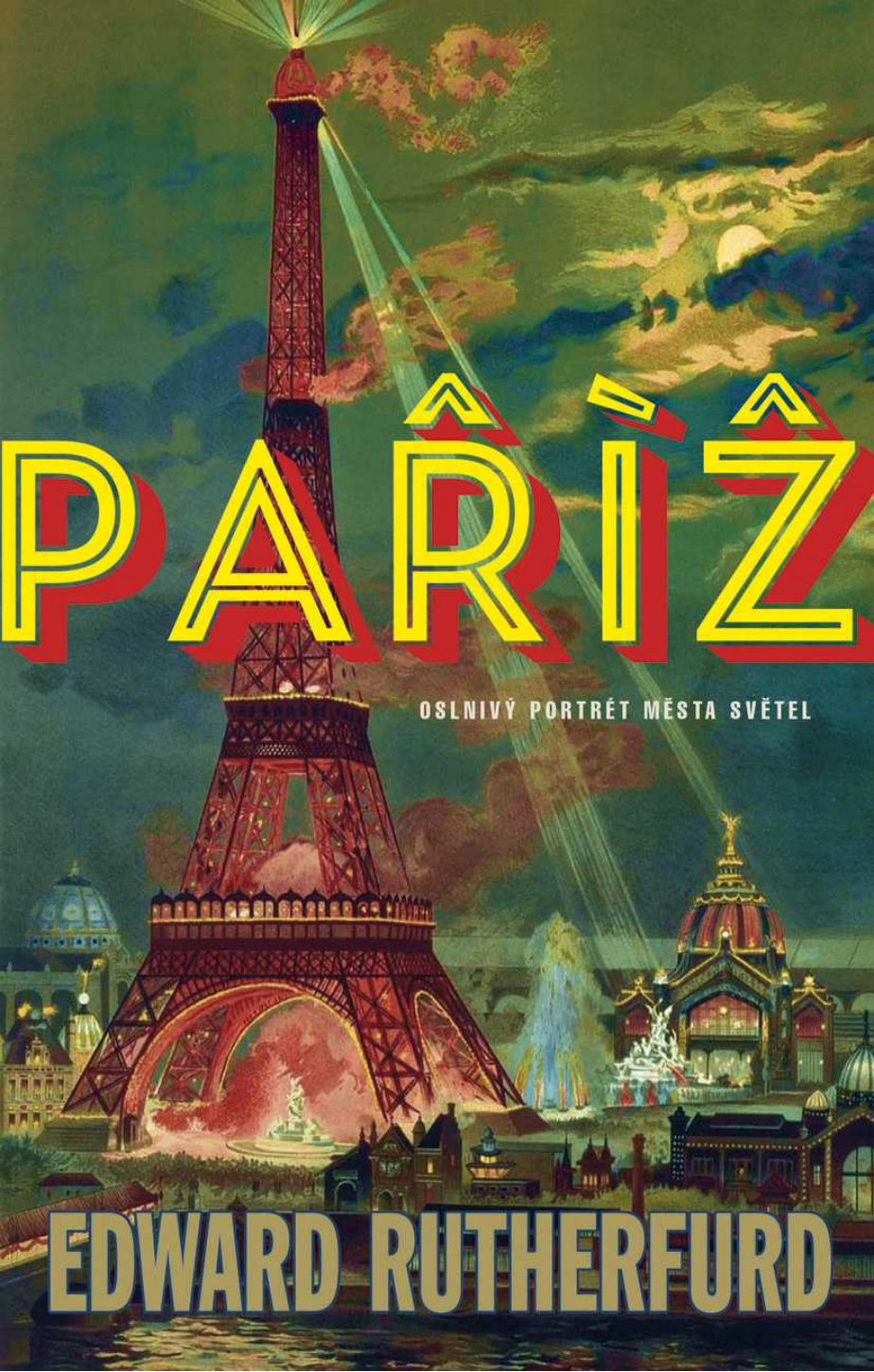

PAŘÍŽ

OSLIVÝ PORTRÉT MĚSTA SVĚTEL

EDWARD RUTHERFURD

PARİZ

EDWARD RUTHERFURD PARÍŽ

Přeložil Milan Dvořák

Vydalo nakladatelství BB/art s.r.o. v roce 2014

Bořivojova 75, Praha 3

Copyright © 2013 by Edward Rutherford

All rights reserved.

Z anglického originálu *Paris*

(First published by Doubleday, New York, 2013)

přeložil © 2014 Milan Dvořák

Redakce textu: Dana Packová

Jazyková korektura: Jan Řehoř

Grafická úprava obálky © 2014 Jan Matoška

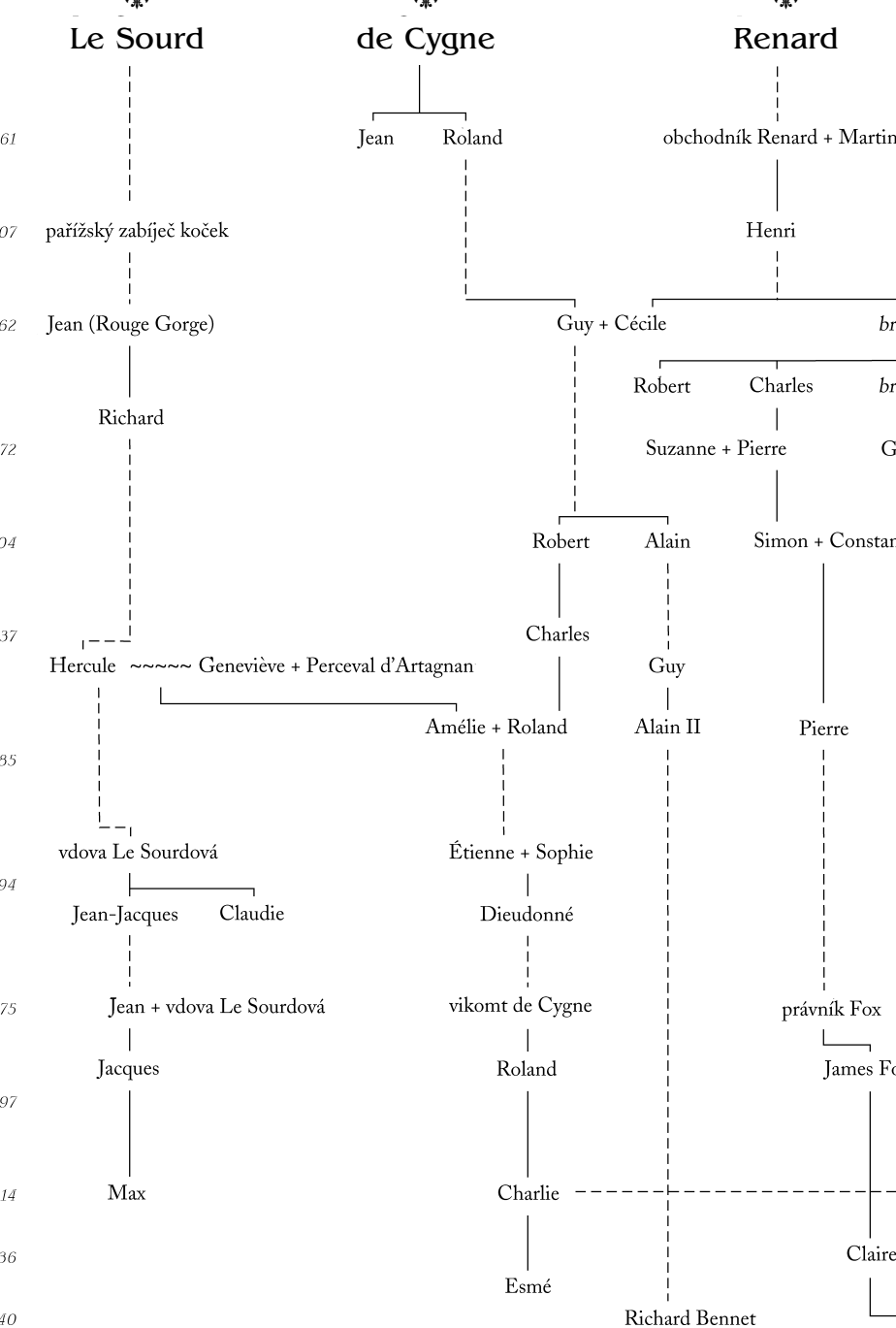
První elektronické vydání v českém jazyce

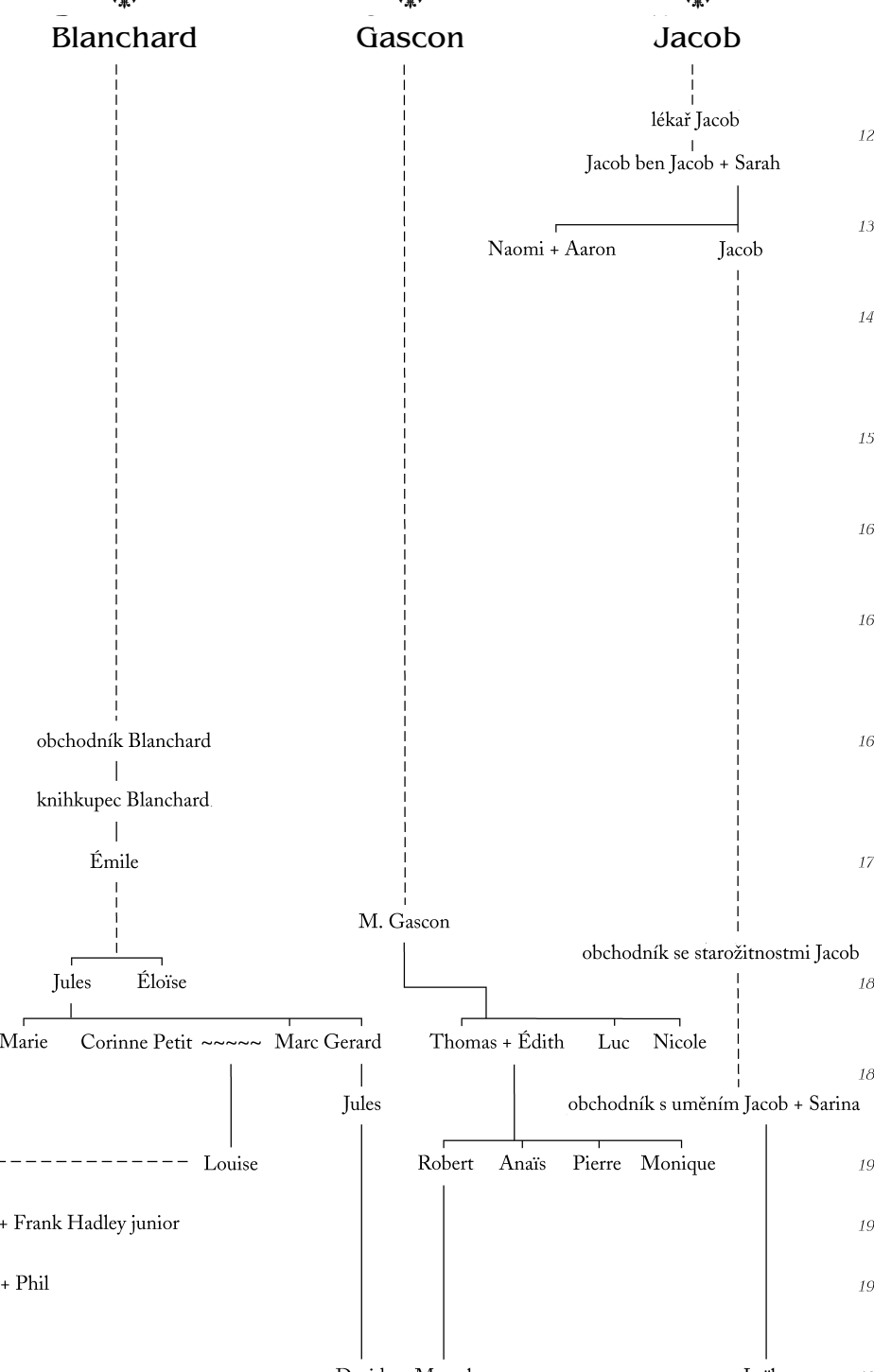
ISBN 978-80-7507-115-6

*Tato kniha je věnována památce
mého bratrance Jeana Louise Brizarda,
pediatra Beujonovy nemocnice, Britské nemocnice
a Americké nemocnice v Paříži*

Obsah

RODOKMEN	8–9
Kapitola první	• 1875 • 11
Kapitola druhá	• 1883 • 25
Kapitola třetí	• 1261 • 43
Kapitola čtvrtá	• 1885 • 66
Kapitola pátá	• 1887 • 82
Kapitola šestá	• 1307 • 98
Kapitola sedmá	• 1887 • 136
Kapitola osmá	• 1462 • 204
Kapitola devátá	• 1897 • 222
Kapitola desátá	• 1572 • 281
Kapitola jedenáctá	• 1604 • 297
Kapitola dvanáctá	• 1898 • 310
Kapitola třináctá	• 1898 • 324
Kapitola čtrnáctá	• 1903 • 372
Kapitola patnáctá	• 1907 • 376
Kapitola šestnáctá	• 1911 • 385
Kapitola sedmnáctá	• 1637 • 394
Kapitola osmnáctá	• 1914 • 434
Kapitola devatenáctá	• 1917 • 444
Kapitola dvacátá	• 1918 • 461
Kapitola dvacátá první	• 1920 • 468
Kapitola dvacátá druhá	• 1924 • 474
Kapitola dvacátá třetí	• 1936 • 545
Kapitola dvacátá čtvrtá	• 1794 • 564
Kapitola dvacátá pátá	• 1936 • 588
Kapitola dvacátá šestá	• 1940 • 601
Epilog	• 1968 • 689
PODĚKOVÁNÍ	699

Kapitola první

• 1875 •

Paříž. Město lásky. Město snů. Město nádhery. Město světců a učenců. Město elegance.

Stoka neřesti.

Tím vším za svých dva tisíce let Paříž byla.

Byl to Julius Caesar, kdo první upozoroval možnosti místa, kde se usadil skromný kmen Parisiů. Středomořská území jižní Galie byla v té době už po generace římskými provinciemi, ale když se Caesar rozhodl pojmout do impéria i odbojný keltské kmeny severní Galie, netrvalo mu to dlouho.

Římanům rychle došlo, že toto je logické místo pro město. Pařížská krajina, sběrný bod pro plodiny z rozlehlých úrodných plání severní Galie, ležela na splavné řece Seině. Z jejího horního toku dále na jih byla snadná převlaka na mohutnou řeku Rhônu, plynoucí k živým přístavům na Středomořském moři. Severním směrem vedla Seina k úzkému pásu moře, na jehož druhé straně ležel ostrov Británie. Byla to úžasná říční soustava, propojující jižní a severní svět. Řečtí a feničtí obchodníci ji využívali ještě před zrodem Říma. Místo bylo dokonalé. Srdce Pařížska leželo v širokém mělkém údolí, jímž Seina protékala v řadě mírných zákrutů. Uprostřed doliny, v hezkém ohybu z východu na západ, se řeka rozšiřovala a nacházelo se tu několik velkých blátivých mělčin a ostrovů, jako by to byly velké nákladní čluny, stojící v proudu na kotvách. Na severním břehu se do daleka a do široka táhly lučiny a mokřiska, dosahující až k úpatím nízkých uzavírajících hřebenů, z nichž vyčnívalo pár kopečků a výběžků, některé pokryté vinicemi.

Byl to však jižní břeh, tedy levý, když se šlo po proudu, kde půda u řeky povolně stoupala v nízké ploché návrší, podobné stolu s výhledem na vodu. A právě tady Římané založili své město, v němž plochu stolní desky zaujaly rozlehlé fórum a hlavní chrám, poblíž se rozložil amfiteátr, obklopila je síť ulic a přímo centrem probíhala silnice z jihu na sever, vedoucí přes vodu na největší z ostrovů, který se stal předměstím s krásným chrámem zasvěceným Jupiterovi, a přes další most na severní břeh. Město původně pojmenovali Lutecia, ale bylo rovněž známo pod vznešenějším názvem město Parisiů.

V temných dobách po pádu Říše římské dobyl území germánský kmen Franků, takže země dostala jméno Fransko a později Francie. Do jejích bohatých venkovských krajů pronikaly vpády Hunů i vikinských Normanů, avšak ostrov na řece, podobající se dřevěnými palisádami jakési staré otlučené lodi, přežil. Ve středověku se obec rozrostla ve velké město, její spleť gotických kostelů, vysokých hrázděných domů, nebezpečných uliček a páchnoucích sklepů se rozprostřela po obou stranách Seiny a obepjaly ji vysoké kamenné hradby. Ostrov ozdobila vznošená katedrála Notre Dame. Zdejší univerzita byla vážená po celé Evropě. Ale pak přišli Angličané a město dobyli. A Paříž mohla být anglická, nebýt toho, že se objevila zázračná panna Johanka z Arku a dobyvatele vyhnala.

Stará Paříž, město zářivých barev a úzkých ulic, karnevalu a moru.

A pak tu byla nová Paříž.

Proměna nastávala pozvolna. Od dob renesance se v její tmavé středověké mase začaly objevovat světlejší klasické prostory. Královské paláce a vznešená náměstí dodávaly novou nádheru. Přes zašlé dávné brlohy si začaly razit cestu široké bulváry. Ambiciózní vládci vytvořili scenerie hodné antického Říma.

Paříž proměnila svou tvářnost, aby odpovídala velkoleposti Ludvíka XIV. a eleganci Ludvíka XV. Doba osvícenství a nová republika Francouzské revoluce byly pobídkou ke klasické prostotě a Napoleonova éra zanechala odkaz imperiální grandióznosti.

V poslední době byl tento proces proměn urychlen novým městským plánovačem. Mohutná síť bulvárů a dlouhých rovných ulic vroubených elegantními kancelářskými a obytnými bloky, vytvořená baronem Haussmannem, byla tak propracovaná, že nyní byly v Paříži čtvrti, kde bohatá středověká míchanice už prakticky nebyla k vidění.

Stará Paříž tu však byla nadále, skoro za každým rohem, se svými připomínkami uplynulých staletí a znovu prožívaných životů, stejně neodbytnými jako dávná, napůl zapomenutá melodie, která, když se opět přehraje v jiné době a jiné tónině, ať už na harfu nebo na flašinet, je pořád stejná. V tom byl její nepomíjivý půvab.

Měla teď Paříž pokoj v duši? Prošla si utrpením a přežíváním, zažila vzestupy a pády říší, chaos i diktaturu, monarchii i republiku – to vše okusila. A co z toho se jí líbilo nejvíce? Ach, to byla otázka... Vypadalo to, že při veškeré své věkovitosti i kouzlu neví.

Nedávno si prožila další broznou krizi. Před čtyřmi lety jedli její obyvatelé krysy. Nejprve byli pokořeni, pak hladověli a nakonec se pustili do sebe navzájem. Nebylo to ještě dlouho, co byly pochovány mrtvolky, pach smrti rozfoukal vítr a ozvěna salu popravicích čet se odvalila za obzor.

Nyní, v roce 1875, se město zotavovalo, ale k řešení dosud zůstávaly mnohé sporné otázky.

Chlapečkovi byly teprve tři roky. Světlovlasé modrooké dítě. Některé věci už věděl, k jiným dosud přístup neměl.

A pak tu byla tajemství.

Otec Xavier na něho upřel oči. Jak je to dítě podobné své matce. Otec Xavier byl kněz, ale byl zamilován do ženy, matky dítěte. Svou vášeň přiznával sám sobě, ale jeho sebekázeň byla dokonalá. Na jeho lásku by nikdo nepřišel. Pokud jde o hošíka, Bůh s ním jistě má své úmysly.

Možná takové, že má být obětován.

Byl slunečný den. V rozkošných Tuilerijských zahradách před Louvrem, kde chůvy dohlížely na hrající si děti, otec Xavier vedl kloučka na procházku. Otec Xavier, rodinný zpovědník, přítel v nouzi, kněz.

„Jak se jmenuješ?“ optal se dítěte láskovně.

„Roland d'Artagnan Dieudonné de Cygne.“ Uměl to celé nazpaměť.

„Bravo, mladý muži.“ Otec Xavier Parle-Doux byl malý šlachovitý muž po čtyřicítce. Kdysi dávno byl voják. Pád z koně mu zanechal na celý další život bodavou bolest v zádech, i když o tom vědělo jen pár lidí.

Vojákování ho však poznamenalo i jinak. Plnil svou povinnost. Viděl zabíjení. Viděl věci horší než zabíjení. A nakonec se mu zdálo, že musí být něco lepšího než tohle, něco posvátnějšího, nehasnoucí plamen jasu a lásky ve strašlivé temnotě světa. Nalezl to v srdci svaté církve.

Byl také monarchista.

Rodinu tohohle dítěte znal celý život a teď na něj shlížel s láskou, ale také s lítostí. Roland neměl bratra ani sestru. Jeho matka, ta krásná duše, žena, kterou by si byl sám rád vzal, kdyby si nezvolil jiné poslání, trpěla chatrným zdravím. Budoucnost rodu možná spočine pouze na malém Rolandovi, což by bylo pro hošíka těžké břímě.

Věděl však, že jako kněz musí na věc hledět širěji. Jak to říkají jezuité? Dejte nám chlapce na dobu, než mu bude sedm, a je náš na celý život. Ať má Bůh s tímhle dítětem jakékoli plány, ať mu služba zajistí štěstí či ne, otec Xavier ho k ní povede.

„A kdo byl Roland?“

„Roland byl hrdina,“ vzhlédl chlapeček v očekávání souhlasu. „Maminka mi ten příběh četla. Byl to můj předek,“ dodal slavnostně.

Kněz se usmál. Slavná *Píseň o Rolandovi* byla oblíbená romantická historie z doby před tisíci lety o tom, jak byl přítel císaře Karla Velikého odříznut, když vojsko přecházelo hory, jak Roland marně troubil na trubku, aby přivolal

pomoc, jak ho Saracéni zabili a jak císař pro svého přítele plakal. Nárok, který si rod de Cygne činil na tohoto předka, byl smyšlený, ale okouzlující.

„Jiní mezi tvými předky byli rytíři a křižáci,“ pokývl otec Xavier povzbudivě, „ale to je přirozené. Jsi ze vznešeného rodu.“ Na chvilku se odmlčel. „A kdo byl d'Artagnan?“

„Slavný mušketýr. Byl to můj předek.“

Bylo tomu tak, že hrdina *Tří mušketýrů* vycházel se skutečného člověka a do Rolandovy rodiny se ještě v dobách Ludvíka XIV. přivdala šlechtična téhož jména, i když kněz dost pochyboval, že by se o to rod byl nějak zvlášť zajímal, dokud román jméno neproslavil.

„Máš v žilách krev d'Artagnanů. Byli to vojáci, kteří sloužili svému králi.“

„A Dieudonné?“ otázalo se dítě.

Otec Xavier se musel nejprve ovládnout, než promluvil. Musí si dávat pozor. Může chlapec mít nějakou představu o hrůzách gilotiny, ležících za posledním z jeho jmen?

„Víš, jméno tvého děda je krásné,“ odpověděl. „Znamená ‚Bohem darovaný‘.“ Na okamžik se zamyslel. „Narození tvého děda bylo – neřeknu, že zázrak, ale znamení. A zapamatuj si jedno, Rolande,“ pokračoval kněz. „Znáš heslo své rodiny? To je moc důležité. *„Selon la volonté de Dieu“* – podle vůle Boží.“

Otec Xavier pozvedl zrak, aby obhlédl okolní krajinu. Na severu se zvedal kopec Montmartre, kde před šestnácti stoletími umučili pohanští Římané svatého Denise. Na jihozápadě, za věžemi Notre Dame stoupal svah nad levým břehem, kde v době, kdy se stará Římská říše drolila, žádala nezdolná svatá Geneviève Boha, aby od města odvrátil hrozbu Attily a jeho Hunů, a její modlitby byly vyslyšeny.

Vždy znovu, pomyslel si kněz, Bůh v hodině nouze Francii ochránil. Což neseslal, když muslimové vyrazili z Afriky a Španělska a mohli převládnout celou Evropu, velkého vojevůdce, děda Karla Velikého, aby je zatlačil zpět? A když Angličané za svých vleklých středověkých bojů s francouzskými králi dokonce opanovali Paříž, neobdařil dobrý Pán zemi pannou Johankou z Arku, aby vedla její armády k vítězství?

A co je nejdůležitější – Bůh dal Francii královský rod, jehož kapetovská, valoiská a pak bourbonská větev po třicet generací této posvátné zemi vládly, obnovovaly její jednotu a pozvedaly ji ke slávě.

A po všechna ta staletí de Cygneové jejím Bohem pomazaným králům věrně sloužili.

Takové je dědictví tohohle hošíka. Porozumí mu, až přijde čas.

Bylo načase jít domů. Za nimi, na konci Tuilerijských zahrad, se rozkládal širý prostor Place de la Concorde a za ním se tři kilometry táhla velkopláň Champs-Élysées až k Vítěznému oblouku.

Chlapeček je dosud příliš malý na to, aby znal úlohu Place de la Concorde v dějinách. Pokud jde o Vítězný oblouk, otci Xavierovi jsou republikánské památky lhostejné.

Obrátil raději pohled znovu k Montmartru, místu, kde kdysi stával pohanský chrám, kde byl umučen svatý Denis a kde se za nedávných rozbrojů ve městě odehrály tak hrozné scény. Jak případné, že se právě tam poblíž větrných mlýnů zrovna v tomto roce začíná tyčit nový chrám, svatyně zasvěcená katolické Francii, jejíž čistě bílá kupole září nad městem jako holubice – bazilika Sacré-Coeur, Nejsvětějšího srdce.

To je chrám, kde by měl chlapeček sloužit, neboť Bůh měl důvod, pro který jeho rod zachoval. Je třeba zahladit hanbu a obnovit víru.

„Prošel by ses se mnou kousek?“ zeptal se. Roland přikývl. Kněz s úsměvem natáhl paži a vzal dítě za ruku. „Zazpíváme si písničku?“ navrhl.

„Třeba *Frère Jacques*?“

A tak kněz a hošík ruku v ruce, sledování chůvami a jejich svěřenci, vyšli ze zahrad se zpěvem.

Když Jules Blanchard dorazil na luvreský konec Champs-Élysées a došel ke kostelu La Madeleine, měl veškeré důvody být šťasten. Měl už dva syny, oba hodné chlapce, ale vždy chtěl dceru a dnes v osm hodin ráno mu ji žena dala.

Byla tu jen jedna potíž a její vyřešení vyžadovalo určitou delikátnost. A právě to byl důvod, proč v tuto chvíli kráčel na schůzku s dámou, jež nebyla jeho ženou.

Jules Blanchard byl dobře živený, silný muž se solidním rodinným jménem. Před stoletím, kdy se okouzující rokoková monarchie Ludvíka XV. střetla s velikými idejemi osvícenství a Francouzská revoluce obrátila svět vzhůru nohama, byl jeho předek knihkupcem s radikálními názory. Knihkupcův syn, Julesův dědeček, byl doktorem, který za revoluce upoutal pozornost generála Napoleona Bonaparta stoupajícího k moci, a stále se mu dařilo. Byl módním lékařem za Napoleonova císařství i za restaurované bourbonské monarchie, jež následovala po něm, až se konečně odebral na odpočinek do hezkého domu ve Fontainebleau, který rodina až dodnes vlastní. Jeho manželka pocházela z obchodnického rodu a v dalším pokolení se Julesův otec pustil do podnikání. Zaměřil se na velkoobchod obilím a do poloviny devatenáctého století nashromáždil značné jmění. Jules se do pod-

nikání zapojil a teď v pětatřiceti byl připraven převzít firmu od otce, až se ctihodný pán nakonec rozhodne odejít na odpočinek.

U La Madeleine zabočil Jules poněkud doprava. Tenhle bulvár měl v oblibě, protože vedl kolem velkého nového operního domu města. Pařížská Opera, navržená Garnierem, byla dostavěna teprve počátkem tohoto roku, ale už se stala nápadným orientačním bodem. Kromě mnoha skrytých divů – k nimž patřilo i nápadité umělé jezero ve sklepe, určené ke zvládnání mokřadních vod pod budovou – byla Opera tak úžasnou kombinací různých prvků, že svou mohutnou kulatou střechou připomínala Julesovi ohromný nazdobený dort. Byla výstavná, byla výstřední, byl to duch doby – alespoň pro šťastlivce jako on.

A už byl na dohled od místa své schůzky. Kousek za Operou sídlila na rohu Café Anglais. Na rozdíl od Opery vyhlížela zvenčí dost všedně. Uvnitř to však bylo něco jiného. Honosnost interiéru by uspokojila i knížata. Před pár lety tam spolu pojedli na legendární hostině, která trvala osm hodin, ruský car a německý císař.

Kam jinam mohl člověk pozvat na oběd Joséphine.

Pro dnešní oběd otevřeli velkou dřevem obloženou místnost, známou jako Le Grand seize. Když kolem uklánějících se číšníků, zlacených zrcadel a rostlin v květináčích vstoupil, hned ji uviděl.

Joséphine Tessierová byla tím druhem lepé ženy, jaký vrchní číšníci umisťovali doprostřed místnosti – pokud dáma nešpitla, že si přeje tu pobývat diskrétně. Oděna byla draze a elegantně do světle šedých hedvábných šatů s širokým krajkovým límcem u krku a na hlavě měla apartní klobouček s vetknutým perem.

Uvítalo ho šustění hedvábí a omamná vůně. Zlehka jí políbil ruku, usedl a řekl číšníkovi o šampaňské.

„Oslava?“ zajímala se dáma. „Máš dobré zprávy?“

„Je to holčička.“

„Blahopřeju,“ usmála se. „Z celého srdce ti to přeju, milý Julesi. To jsi chtěl.“

Úžasně mu přálo štěstí, myslel si Jules, že byl Joséphininým milencem, když byli oba mladí. Při veškerém svém jmění, soudil, by si ji teď dovolit nemohl. Však ji dnes také vydržuje velmi bohatý bankéř. Přesto však Jules jejich vztah pokládá za jeden z nejlepších, jaký může muž mít. Je to jeho bývalá milenka, jeho důvěrnice a jeho přítelkyně.

Číšník přinesl šampaňské. Připili si na děťátko. Pak si objednali jídlo a rozprávěli o všem možném. Teprve když se ocitla na stole lehká čirá polévka, začal o tématu, které měl na mysli.

„Je tu problém,“ řekl. Joséphine čekala. Jemu tvář potáhl mrak. „Žena ji chce pojmenovat Marie,“ vyslovil se konečně.

„Marie,“ zauvažovala jeho přítelkyně. „To není špatné jméno.“

„Vždycky jsem ti sliboval, že jestli budu mít dceru, pojmenuju ji po tobě.“ Pohlédla na něho překvapeně.

„To bylo dávno, *chéri*, nezáleží na tom.“

„Záleží. Já chci, aby se jmenovala Joséphine.“

„A co když si tvoje žena spojí tohle jméno se mnou?“

„Neví o nás. Tím jsem si jist. Hodlám trvat na svém,“ usrkl rozladěně šampaňské. „Opravdu myslíš, že něco takového hrozí?“

„Já jí to nepovím, tím si můžeš být jistý,“ odpověděla Joséphine, „ale jiní by mohli...“ potřásla hlavou. „Zahráváš si s ohněm.“

„Myslel jsem, že řeknu,“ nechtěl se vzdát, „že ji chci pojmenovat po císařovně.“

Krásná Napoleonova manželka, císařova životní láska, romantická legenda – až do jisté doby.

„Jenže o té bylo známo, že bývá císaři nevěrná,“ upozornila Joséphine.

„Pro tvou dcerku by nejspíš nebyla dobrým příkladem.“

„Čekal jsem, že mi něco napovíš.“

„Ne,“ zavrtěla hlavou. „To je moc špatný nápad, příteli. Pojmenuj dceru Marie a udělej radost ženě, víc ti neřeknu.“

Další chod byl opět specialitou podniku – humrové řezy v aspiku. Rozmlouvali o starých přátelích a opeře. Teprve u dezertu, ovocného salátu, na němž Joséphine na pár chvil utkvěla zvažujícím pohledem, se znovu dotkla tématu jeho manželství.

„Chceš snad svou manželku zarmoutit, *chéri*? Udělala ti něco zlého?“

„Vůbec ne.“

„Jsi jí nevěrný?“

„Ne.“

„Uspokojuje tě?“

Pokrčil rameny: „Všechno je v pořádku.“

„Musíš se naučit být šťastný, Julesi,“ pravila s povzdechem. „Máš všechno, co chceš, včetně své ženy.“

Pro Joséphin nebyl šok, a dokonce ani překvapení, když se Jules Blanchard oženil. Vzal si sestřenici z matčiny strany, která mu přinesla velké věno. Jak to tehdy vyjádřil: „Dvě části rodinného jmění se opět našly.“

Ale Jules se stále mračil.

Joséphine Tessierová za svůj život prostudovala mnoho mužů. Byla to její profese. Podle ní byli muži často nespokojení, protože jim nevyhovovalo to, co dělají. O jiných se dokonce dalo říci, že se narodili v nepravou dobu –

například rozený rytíř v brnění uvězněný v moderním světě. Ale Jules Blanchard byl člověk přímo stvořený pro Francii devatenáctého století.

Když Francouzská revoluce zlomila moc krále a šlechtu – *ancien régime* –, otevřela doširoka cestu bohaté velkoburžoazii. Napoleon vytvořil osobní verzi římského impéria svými vítěznými oblouky a usilováním o slávu, ale zároveň pečoval o to, aby si získal solidní střední vrstvy, a tak to zůstalo i po jeho pádu. Někteří konzervativci se ovšem chtěli vrátit ke starému režimu ale jakmile se o to restaurovaná bourbonská monarchie v roce 1830 pokusila, Pařížané krále vyhnali a dosadili Ludvíka Filipa, královského bratrance z orleánské větve, jako konstitučního a velmi buržoazního monarchu.

Na druhé straně tu byli radikálové, a dokonce socialisté, kteří novou buržoazní Francii nenáviděli a přáli si opět revoluci. Když však v roce 1848 vyšli do ulic a mysleli si, že jejich doba přišla, vznikl z toho nikoli socialistický stát, ale konzervativní republika, po níž následovalo nazdobené buržoazní císařství Napoleona III., synovce velkého císaře, které ovšem přálo bankéřům a burzovním makléřům, majitelům realit a velkokupcům, mužům jako Jules Blanchard.

Byli to muži, jež bylo možno spatřit, jak se se svými krásně oblečenými ženami projíždějí v Bouloňském lesíku na západním okraji města nebo jak se scházejí na vznešené večerní podniky v mohutné nové budově Opery, kde se rádi nechávali vidět i Jules a jeho manželka. Není pochyb, myslela si Joséphine, že Jules Blanchard dostává ze současného století vše nejlepší.

Však koneckonců měl i ji.

„Copak je s tebou, příteli?“ otázala se jemně.

Jules uvažoval. Věděl, že mu štěstí přeje. A cenil si toho, co měl. Miloval starý rodinný dům ve Fontainebleau s vnitřním dvorem, otcovým empírovým nábytkem a v kůži vázanými knihami. Miloval elegantní královský zámeček ve městě, starší a skromnější než rozlehlý palác ve Versailles. O nedělích se procházel v blízkém Fontainebleauském lese nebo si vyjel do vesnice Barbizon, kde Corot maloval krajiny naplněné neodbytně vtíravou září Seiny. V Paříži byl šťastný, když obchodoval ve středověké velkoobchodní tržnici Le Halles s pestrobarevnými krámky, shonem a vůněmi sýrů, bylin a ovoce ze všech krajů Francie. Byl hrdý na svou důvěrnou znalost starobylých kostelů města i jeho hostinců s hlubokými vinnými sklepy.

A přece to nestačilo.

„Nudím se,“ řekl. „Chci se vydat po jiné životní dráze.“

„A co chceš dělat, můj milý Julesi?“

„Mám plán,“ svěřil se. „Ohromí tě,“ máchl zeširoka rukou. „Nové podnikání pro novou Paříž.“

Když mluvil o nové Paříži, neměl na mysli jen široké bulváry barona Haussmanna. Už od dob vznosných gotických katedrál se Paříž ráda pokládala – alespoň v severní Evropě – za určovatelku módy. Pařížany nepotěšilo, když ji před čtvrtstoletím v mezinárodních novinových titulcích předčil Londýn úžasnou výstavou všeho nového a vzrušujícího ve světě, pořádanou v ohromujícím paláci ze skla, zbudovaném pro tu příležitost. V roce 1855 však byla Paříž připravena k protiútoky a její nový císař Napoleon III. tu zahájil světovou výstavu průmyslu a umění v nevýslovné dvoraně z oceli, skla a kamene na Champs-Élysées. O dvanáct let později francouzská metropole podnik zopakovala, tentokrát na rozlehlém přehlídkovém cvičišti na levém břehu, zvaném Martovo pole. Tahle výstava z roku 1867 byla největší, jakou svět kdy spatřil, a představila četné divy, mezi nimi i první Siemensovo elektrické dynamo.

„Chci obchodní dům,“ řekl Jules. Obchodní domy byly v New Yorku a Macy's vzkvétal. Londýn měl Whitelys na předměstí a pár spolupracujících podniků, ale dosud nic převratného. Paříž už měla náskok co do velikosti i stylu se svými Bon Marche a Printemps. „V tom je budoucnost,“ prohlásil Blanchard. A začal popisovat podnik, jaký si představuje. Velkolepý palác prodávající veškeré druhy zboží rozsáhlému zákaznictvu. „Styl a přitažlivé ceny přímo ve středu města,“ vysvětloval s narůstajícím nadšením, zatímco Joséphine na něho fascinovaně hleděla.

„To jsem nevěděla, že se dovedeš tak rozohnit,“ poznamenala.

„Ale!“

„Myslím v hlavě,“ usmála se.

„Ach tak.“

„A co si o tom myslí tvůj otec?“

„Nechce o tom ani slyšet.“

„Tak co budeš dělat?“

„Čekat,“ vzdychl. „Co jiného můžu dělat?“

„Sám by ses do toho pustit nechtěl?“

„Těžko. Má pod palcem peníze. A způsobit rozkol v rodině...“

„Máš otce rád, že?“

„Samozřejmě.“

„Chovej se k otci i manželce laskavě, můj milý Julesi. Bud' trpělivý.“

„To bych asi měl.“ Chvilí mlčel. Pak se mu tvář projasnila. „Ale dceru stejně chci pojmenovat Joséphine.“

Potom se s vysvětlením, že se musí vrátit k ženě, zvedl k odchodu. Položila mu ruku na paži a zadržela ho.

„Nesmiš to udělat, příteli, i kvůli mně. Nedělej to.“

Nezavázal se jí však k ničemu, zaplatil číšníkovi a odešel. Joséphine se po

jeho odchodu zamyslela. Opravdu chce svou dceru pojmenovat Joséphine? Anebo se vzpomínkou na bláznivý slib z dávné doby jenom sehrál hezkou scénku, aby ji uvedl do postavení, v němž, jak najisto očekává, ho slibu zproští? Sama pro sebe se usmála. Nezáleží na tom. I kdyby platilo to druhé, je to od něho milé a chytré.

Líbili se jí chytří muži. A bavilo ji, že byla ponechána v nejistotě, co Jules udělá.

Vysoká žena se na chvíli zastavila. Byla vyzáblá. Vedle ní stál tmavovlasý hoch asi devítiletý, nakrátko ostríhaný, s očima daleko od sebe. Vypadal inteligentně.

Vdově Le Sourdové bylo čtyřicet, ale – ať už to bylo ošumělými šaty, které jí volně visely na hranatém těle, nebo tím, že dlouhé vlasy měla šedivé a neupravené, anebo kamennou tváří – zdála se mnohem starší. A jestliže vyhlížela chmurně, mělo to důvod.

Předchozího večera jí syn, už ne poprvé položil otázku. A dnes se rozhodla, že je čas povědět mu pravdu.

„Pojďme dovnitř,“ řekla.

Velký hřbitov Père-Lachaise zaujímal svahy kopce asi pět kilometrů od Tuilerijských zahrad, odkud hodinu předtím odešli otec Xavier a malý Roland. Bylo to starobylé pohřební místo, ale nedávno se stalo slavným. Leželi tu pochováni všemožní významní lidé – státníci, vojáci, výtvarní umělci a skladatelé – a jejich náhrobky často přicházeli obdivovat návštěvníci. Vdova Le Sourdová však syna nepřivedla, aby mu ukázala některý hrob.

Vstoupili branou od města pod kopcem. Před nimi se táhla stromořadí a dlážděné cestičky jako malé římské silnice mezi hrobkami. Panovalo tu ticho. Až na hlídače u vrat měli hřbitov skoro sami pro sebe. Vdova přesně věděla, kam jde. Hoch ne.

Nejprve se hned vpravo od vchodu zastavili a prohlédli si památník, kterým se místo proslavilo, vysokou svatyni středověkých milenců Abélarda a Héloïse. Tam ale nezůstali dlouho. Vdova se také nezdržela u žádného ze slavných Napoleonových maršálů ani u čerstvého hrobu malíře Corota, a dokonce ani u vzosného náhrobku Chopina, protože to by byly odbočky. Než poví synovi pravdu, musí ho připravit.

„Jean Le Sourd byl statečný muž.“

„Já vím, *maman*.“ Jeho otec byl hrdina. Každý večer, než jde spát, probere si v mysli vše, co si pamatuje o té vysoké laskavé postavě, která mu vyprávěla a hrála si s ním s míčem. O muži, který vždy přinesl na stůl chléb, i když Paříž hladověla. A jestliže se někdy vzpomínky poněkud zamlží, je tu stále

fotografie pohledného muže, který má zrovna jako on tmavé vlasy a oči posazené daleko od sebe. Někdy se mu o něm zdá. Vyrážejí spolu na dobrodružné výpravy. Jednou dokonce bok po boku bojovali v pouliční srážce.

Několik minut ho matka mlčky vedla vzhůru do svahu, až pod samým hřebenem návrší odbočila doprava do dlouhé aleje. Potom znovu promluvila. „Tvůj otec měl vznešenou duši,“ shlédla na syna. „Co si myslíš, Jacquesi, že znamená být vznešený?“

„Řekl bych...,“ zauvažoval chlapec, „že být statečný jako rytíři, kteří bojovali pro čest.“

„Ne,“ řekla drsně. „Ti obrnění rytíři nebyli vůbec vznešení. Byli to zloději, tyraní, kteří si brali veškeré jmění a moc, jaké mohli, aby se pak nadouvali pýchou, předstírali, že jejich krev je lepší než naše, a dělali si, co se jim líbilo. Aristokrati!“ sešklebila tváře. „Falešná šlechta. A nejhorší ze všech byl král. Hanebné spiknutí, které trvalo celá staletí.“

Malý Jacques věděl, že jeho matka vroucně ctí Francouzskou revoluci, ale po otcově smrti se hovoru o takových věcech vždy vyhýbala, jako by patřily do jakýchsi temných míst, kam nechtěla vstupovat.

„A proč to trvalo tak dlouho, mami?“

„Protože existovala zločinná síla ještě horší než král. Víš, co to bylo?“

„Ne, mami.“

„Byla to církev, Jacquesi. Král a jeho aristokrati podporovali církev a kněží lidem říkali, aby je poslouchali. To byl výhodný kšeft starého režimu. Obrovitá lež.“

„Copak to nezměnila revoluce?“

„Rok 1789 byl víc než revoluce. Bylo to zrození samotné svobody. Volnost, rovnost, bratrství – to jsou nejušlechtlejší myšlenky, jaké může člověk mít. Starý režim bojoval proti nim, a tak revoluce jeho příslušníkům usekávala hlavy. Bylo to naprosto nezbytné. Ale víc než to. Revoluce nás osvobodila z vězení, které vystavěla církev. Moc kněží byla zlomena. Lidé dostali svobodu popřít Boha, zbavit se pověr a řídit se rozumem. Byl to velký krok kupředu pro lidstvo.“

„A co se stalo s kněžími, *maman*? Taky je pobili?“

„Některé,“ pokrčila rameny, „ale ne dost.“

„Ale kněží jsou tu i dnes.“

„Bohužel.“

„Byli tedy všichni revolucionáři ateisté?“

„Ne, ale ti nejlepší ano.“

„Ty v Boha nevěříš, mami?“ zeptal se Jacques. Matka zavrtěla hlavou. „A otec věřil?“ naléhal dál.

„Ne.“

Chlapec se na okamžik zamyslel.

„Tak já taky věřit nebudu,“ řekl.

Cestička se obloukem stáčela k východu a více se blížila k vnějšímu okraji hřbitova.

„Co se stalo s revolucí, mami? Proč nepřetržovala?“

Matka znovu pokrčila rameny.

„Došlo ke zmatkům. K moci se dostal Napoleon. To byl napůl revolucionář a napůl římský císař. Málem dobyl celou Evropu, ale pak byl poražen.“

„Byl ateista?“

„Kdo ví. Církev svou moc už zpět nezískala, ale on přišel na to, že se mu kněží jako většině vládců hodí do krámu.“

„A po něm se všechno vrátilo do stejného stavu jako předtím?“

„Ne tak docela. Všichni monarchové Evropy byli revolucí vyděšeni. Třicet let se jim dařilo držet síly svobody v područí. Konzervativci ve Francii, staří monarchisté, bohatá buržoazie, všichni, kdo se báli změn, hromadně podporovali konzervativní vlády. Lid neměl žádnou moc. Chudí se stávali ještě chudšími. Ale duch svobody nikdy nezemřel. V roce 1848 začala propukat revoluce po celé Evropě a tady taky. Starý tlustoch Ludvík Filip, král buržoazních vrstev, byl tak vyděšený, že nasedl do nájemního povozu a zmizel do Anglie. Stali jsme se znovu republikou. A do jejího čela jsme si zvolili Napoleonova synovce.“

„Jenomže ten se prohlásil za císaře.“

„Chtěl být jako strýc. Po dvou letech vedení republiky ze sebe udělal císaře – a protože veliký Napoleon zanechal syna, který zemřel, dal si synovec jméno Napoleon III.“,“ potrásla hlavou. „Ach, ten se uměl předvádět. Baron Haussmann přestavěl Paříž. Vznikla nádherná nová Opera. Pořádaly se obrovské výstavy, na které přijela půlka světa. Ale chudým se nedařilo o nic lépe. A potom, po deseti letech, udělal pitomou chybu. Pustil se do války s Německem. Jenomže nebyl žádný vojevůdce, a prohrál ji.“

„Pamatuju se, jak k Paříži přitáhli Němci.“

„Rozdrtili naše armády a Paříž obklíčili. Měsíce to trvalo. Skoro jsme umírali hladu. Nevěděl jsi o tom, ale ke konci byly ty malé kousky dušeného masa, kterými jsem tě krmila, z krys. Bylo ti teprve pět, ale naštěstí jsi byl silný. Nakonec, když nás ostřelovali těžkým dělostřelectvem, jsme už nemohli nic dělat. Paříž se vzdala,“ vzdychla. „Němci odtáhli zpět do Německa, ale donutili nás vzdát se Alsaska a Lotrinska, těch krásných krajín na našem břehu Rýna se všemi vinicemi a horami. Francie byla pokořena.“

„A potom přišel otec o život. Vždycky jsi mi říkala, že zahynul v boji, ale nikdy jsem tomu tak docela neporozuměl. Učitelé ve škole povídají...“

„Nevšímej si toho, co povídají,“ přerušila ho matka. „Já ti řeknu, co se stalo.“ Přesto se odmlčela a ve tváři se jí na okamžik objevil náznak něžného úsměvu. „Víš,“ pokračovala, „když jsem se chtěla provdat, neměla z toho moje rodina moc velkou radost. Byli jsme docela chudí, ale můj otec byl učitelem ve škole, a chtěl, abych si vzala vzdělaného muže. Jean Le Sourd byl synem nádeníka a ve škole si moc nepobyl. Pracoval v tiskárně jako sazeč. Ale byl nesmírně zvědavý.“

„A co bylo dál?“

„Můj otec se rozhodl mého budoucího manžela vzdělávat. A tvůj otec proti tomu nic neměl. Vlastně byl vynikající žák a brzy četl všechno. Nakonec byl myslím sečtější než kdokoli z mužů, které znám. A právě studiem dospěl k přesvědčení, za které zemřel.“

„Věřil v revoluci.“

„Tvůj otec začal chápat, že ani Francouzská revoluce nebyla dostatečná. V době, kdy ses narodil, už věděl, že jedinou cestou kupředu je absolutní vláda lidu a skoncování se soukromým vlastnictvím. A mnozí stateční muži si mysleli totéž.“

Napravo od sebe za skupinkou stromů spatřili obvodovou zeď hřbitova. Byli skoro u cíle.

„Před čtyřmi lety,“ pokračovala, „se zdálo, že nadešla příležitost. Napoleon III. byl poražen. Tehdejší vláda spočívala v rukou Národního shromáždění, které uprchlo do venkovského paláce do Versailles. Poslanci byli takoví zpátečníci, až jsme si mysleli, že by mohli rozhodnout o nové monarchii. Shromáždění se bálo Paříže, víš, protože jsme měli vlastní domobranu a nahoře na Montmartru spoustu děl. Vyslali vojáky, aby nám dělostřelectvo zabavili, jenže vojáci se připojili k nám. A najednou se to stalo – Paříž se rozhodla vládnout si sama. To byla Komuna.“

„Moji učitelé říkají, že za ní nebylo dobře.“

„Lžou. Byla to nádherná doba, to časné jaro. Všechno fungovalo. Komuna převzala církevní majetek. Začala poskytovat rovná práva ženám. Vztyčili jsme rudý prapor lidu. Lidé jako tvůj otec organizovali celé obvody jako dělnické státy. Shromáždění ve Versailles bylo vyděšené.“

„A pak na Paříž zaútočilo?“

„Byli v tu chvíli silnější. Měli vojsko. Němci dokonce propustili válečné zajatce, aby posílili versailleskou armádu proti lidu. Bylo to nechutné. Hájili jsme brány Paříže. Vystavěli jsme na ulicích barikády. Městská chudina bojovala hrdinně. Nakonec nás ale přemohli. Nejhorší byl poslední týden května – krvavý týden...“

V tu chvíli vdova Le Sourdová na pár okamžiků přerušila řeč. To už došli

do jihovýchodního kouta hřbitova, kde cesta, stáčející se vlevo do svahu ústředního kopce, stoupala strměji. Vpravo od vydlážděného chodníku stála kousek níž po svahu holá kamenná obvodová zeď hřbitova a před ní ležel nevelký prázdný trojúhelník půdy. Byl to zanedbaný koutek těchto míst, jemuž nebyla nikdy dopřána žádná důstojnost ani jméno.

„Nakonec,“ navázala tiše vdova, „se jako poslední držela chudá čtvrť Belleville kousek odsud. Někteří z našich bojovali támhle,“ ukázala na náhrobky na vrcholu kopce za nimi. „A pak bylo po všem. Zajali poslední asi stovku komunardů. Jedním z nich byl tvůj otec.“

„Chceš říct, že ho odvedli do vězení?“

„Ne. Vojákům velel důstojník. Dal jim rozkaz odvést zajatce támhle,“ ukázala na holý kus zdi. „Potom nechal vojáky nastoupit do řady a rozkázal jim zajatce postřílet. Jenom tak. Takže tvůj otec zemřel tady a takhle. Teď to víš!“

Poté se vysoká vyzáblá vdova Le Sourdová dala do pláče a její syn se na to díval. Brzy se však vzchopila a asi minutu upírala kamenný pohled na holou stěnu, u níž skončilo její manželství.

„Teď pojďme,“ vybídla ho a oba se vydali zpět.

Byli už téměř na dohled od vchodu na hřbitov, když Jacques přerval její myšlenky.

„Co se stalo s tím důstojníkem, co je takhle nechal postřílet?“

„Nic.“

„To víš? Víš, kdo to byl?“

„Zjistila jsem si to. Byl to aristokrat, jak se dalo čekat. Je jich v armádě pořád spousta. Jmenuje se vikomt de Cygne,“ pokrčila rameny. „Má syna Rolanda, mladšího než ty.“

Jacques chvíli mlčel.

„Tak já jednoho dne jeho syna zabiju.“ Bylo to proneseno tiše, ale znělo to neodvolatelně.

Matka mu neodpověděla. Ušla ještě asi deset kroků. Chystala se mu říci, aby nemyslel na pomstu? Vůbec ne. Její tehdejší láska byla vášnivá, a vášně nebere zajatce. Spravedliví srážejí nepřátele. Je jim to souzeno.

„Bud' trpělivý, Jacquesi,“ odvětila. „Počkej, až nastane příhodná chvíle.“

„Budu čekat,“ řekl hoch, „ale Roland de Cygne zemře.“

Kapitola druhá

• 1883 •

Den začal špatně. Bratříček Luc zmizel.

Thomas Gascon miloval svou rodinu. Jeho starší sestra Adèle se vdala a odstěhovala a mladší sestra Nicole byla pořád se svou přítelkyní Yvettou, jejíž povídání ho nudilo. Ale Luc, to bylo něco jiného. Byl to benjáminek rodiny, legrační chlapeček, kterého každý miloval. Když se narodil, Thomasovi bylo už skoro deset a stal se od té doby jeho vzorem, rádcem i přítelem.

Luc byl ve skutečnosti nepřítomen už předchozího večera. Protože je ale otec ujistil, že hoch je u příbuzných, kteří bydleli jen něco přes kilometr od nich, nikdo se neznepokojoval. Teprve když se Thomas chystal jít do práce, zaslechl matčin výkřik.

„Chceš říct, že *nevíš*, jestli je u tvój sestry?“

„Ale ovšemže tam je,“ ozval se otcův hlas z postele. „Šel tam včera odpoledne. Kde jinde by byl.“

Monsieur Gascon byl muž lehkomyšlný. Na živobytí si vydělával jako nosič vody, ale nebyl příliš spolehlivý. „Pracuje právě jen tolik, kolik musí,“ říkávala jeho manželka, „a ani o vteřinu víc.“ A on s ní souhlasil, protože podle něho to byla jediná rozumná věc, kterou mohl dělat.

„Život je k tomu, aby se žil,“ vyslovoval se. „Kdyby se jeden nemoh posadit a dát si sklenku vína...,“ a dělal gesto, naznačující marnost jakéhokoli jiného počínání. Ne že by pil tak moc. Sedět ale bylo pro něj důležité.

Teď se objevil bosý a neoholený, natahoval si šaty a byl připraven se přit. Avšak žena ho zarazila.

„Nicole,“ zavelela, „okamžitě utíkej k tetě a podívej se, jestli tam Luc je.“ Pak se obrátila k manželovi: „Optej se u sousedů, jestli tvýho syna viděli. Jen si udělej tu hanbu!“ dodala zuřivě.

„Co mám dělat já?“ optal se Thomas.

„Samozřejmě jít do práce.“

„Ale...,“ staršího syna nijak netěšilo, že má odejít, aniž by věděl, že je bratr v bezpečí.

„Chceš se opozdit a přijít o místo?“ zeptala se zostra matka, ale pak mírněji dodala: „Jsi hodnej kluk, Thomasi, táta má asi pravdu, že je u tety.“ A když viděla, že syn stále váhá, doložila: „Neměj obavy. Kdyby se něco dělo, pošlu Nicole, aby tě vyhledala, slibuju.“ A tak se Thomas rozběhl z Montmartru dolů.

I když měl strach o bratříčka, o zaměstnání rozhodně přijít nechtěl. Než se otec stal nosičem vody, byl vždy nádeníkem a práci občas měl, a občas zase ne. U Thomase ale matka chtěla, aby měl kvalifikaci, a tak se stal kovářem. Byl postavy menší než střední, ale pevně stavěný, silný a měl dobré oči. Učil se rychle, a i když mu ještě nebylo dvacet, starší muže vždy těšilo mít ho ve své partě a učit ho.

Bylo krásné pozdně jarní ráno. Měl na sobě rozhalenku a krátkou kazajku. Pytlovité kalhoty mu přidržoval široký kožený řemen. Jeho dělnická bagenčata vířila jemný prach ulice. Musel ujít jen čtyři kilometry.

Geografie Paříže byla velmi prostá. Počínaje starobylým oválem osady na březích Seiny kolem ústředního ostrova se město v průběhu staletí postupně rozrůstalo, uzavřeno v hradbách, které se budovaly ve stále rozlehlejších soustředných oválech. Ke konci osmnáctého století, těsně před Francouzskou revolucí, bylo obepnuto akcízni zdí ve vzdálenosti zhruba tří kilometrů od Seiny, u jejíchž četných bran stály mytné strážnice, kde úřadovali nenávidění výběřčí. Za hranicemi tohoto rozlehlého oválu ležel velký kruh předměstí a vesnic, do něhož na východě patřil hřbitov Père-Lachaise a na severu montmartreský pahorek. Po revoluci byla nemilovaná stará akcízni hradba rozebrána a těsně před nedávnou válkou s Němci do sebe i vnější předměstí uzavřela rozsáhlá linie předsunutých opevnění. Mnohá z oněch předměstí, zvláště Montmartre, pořád vypadala jako starobylé vsi, jimiž také byla.

Na úpatí Montmartru přešel Thomas přes neúpravné staré Place de Cligny a vstoupil na dlouhý bulvár, který po linii rozebrané celní hradby směřoval k jihozápadu. Doleva z něho odbočovaly ulice městského centra a doprava se rozlézaly okrajové části čtvrti Batignolles. Chvillemi kolem něho pomalu přehrčela tramvaj tažená koňským spřežením, ale on jako většina dělníků obvykle nechtěl platit jízdné v tramvajích a omnibusech, jejichž koně tak jako tak nešli rázněji než rychle krácející chodec.

Po půlhodině došel k plotu z hezkých železných mříží, táhnoucímu se po levé straně, za nímž bylo vidět zelené prostranství parku Monceau. Býval kdysi knížecí zahradou, ale teď se stal elegantním veřejným prostorem, tvořícím vstup do exkluzivní čtvrti, jež přiléhala k jeho jižní straně a ve které stála impozantní soukromá panská sídla nejbohatší buržoazie. Nejkouzelnější část parku však ležela tady na severní straně kolem prostředku plotu.

Vypadalo to jako malý kruhový římský chrám. Ve skutečnosti to byla stará mýtná strážnice. V souladu s aristokratickým okolím dostala však fádni stavba dokonalou, kupolí krytou rotundu, obklopenou klasickými sloupy. Thomasovi se malý chrám líbil. Byl mu také znamením, že dosáhl cíle.

Přešel bulvár, urazil asi padesát metrů k severu a zabočil doleva do rue de Chazelles.

O generaci dříve to byla nevzhledná oblast dílen a parcel. Pak se tu začaly objevovat dvoupodlažní vilky s mansardovými střechami a od doby, kdy baron Haussmann začal čtvrti razit cesty pro své velké dopravní tepny, bylo možno poblíž spatřit něco dlouhých šestipatrových bloků. Projekt, na kterém pracoval Thomas Gascon, se nacházel v rue de Chazelles 25 na severní straně ulice a tyčil se vysoko nad střechy sousedících vil jako obrovitá seříznutá postava, doplněná břišní krajinou, ovinutá kovovými bandážemi a obklopená lešením. Byla tak vysoká, že ji bylo vidět přes park Monceau.

Byla to socha Svobody.

Provoz firmy Gaget, Gauthiere et Cie zaujímal rozsáhlý pozemek ubíhající dozadu k ulici za ním. Bylo to několik velkých vysokých baráků, slévárna a pojízdný jeřáb. Uprostřed parcely stálo mohutné torzo.

Thomas nejprve vstoupil do haly vlevo. Byla to dílna, kde u dlouhých stolů pracovali řemeslníci, vyrábějící ozdobné opláštění pro hlavu a pochodeň. Rád se na jejich práci díval, ale skutečným důvodem, proč vešel, bylo, že tady obvykle časně ráno býval holohlavý tělnatý předák a on mu chtěl říci zdvořilé „*Bonjour, monsieur*“, aby tomuto všemocnému člověku připomněl svou existenci.

Dnes ráno byl však předák plně zaměstnán. Byl tu monsieur Bartholdi. Autor návrhu sochy Svobody vypadal se svou hezkou, jemně vytvarovanou tváří, širokým čelem a nedbalou vázankou, zadrhnutou do velkého motýla, každým coulem na módního výtvarníka, kterým také byl. Na téhle myšlence pracoval už roky. Původně zamýšlel podobnou sochu, která měla být postavena u ústí Suezského průplavu, brány vedoucí na Východ. Tento projekt se neuskutečnil. Pak se ale naskytla nová a báječná příležitost. Francouzský lid si díky rozsáhlé veřejné sbírce pořídí sochu, kterou věnuje Americe, aby stála vedle newyorské zátoky, brány vedoucí na Západ. A monsieur Bartholdi se nyní stal jedním z nejslavnějších výtvarníků na světě.

Thomas, který si netroufl mezi ně plést, rychle z dílny vyšel a vstoupil do vedlejší haly.

Bertholdi sice navrhl velkolepou sochu, ale pořád zůstával velký problém, jak ji u všech čertů sestojit. Původní plán, který navrhl vynikající francouzský architekt Viollet-le-Duc byl takový, že se socha zbuduje kolem mohutného kamenného sloupu. Potom však velký muž zemřel, aniž zanechal další pokyny,

a nikdo nevěděl, co dělat. Nakonec jeden stavitel mostu prohlásil, že dokáže sestrojit pro sochu nosnou konstrukci, a tak byl přizván jako inženýr projektu.

Do svého úkolu se pustil, skoro jako by stavěl zase nějaký most. Socha bude dutá. Místo kamenného pilíře se stane její ústřední konstrukcí pylon ze železných nosníků. Vnější rám bude obrovitý skelet ze železa. Na tuto kostru se přinýtují tenký vnější měděný plášť. Točitá schodiště uvnitř umožní lidem vystupovat na vyhlídkovou plošinu v diadému sochy.

Inženýrův plán také umožňoval sochu stavět po několika kusech zároveň. Pravice Svobody pozvedala k nebi velkou pochodeň, v levici pak měla svírat desky zákona, na nichž bude vyryto datum Deklarace nezávislosti. To byla ruka, na které se svou partou pracoval Thomas.

Toho dne s ním na ruce dělali dva jiní, oba vousatí a seriózní muži po čtyřicítce. Zdvořile ho uvítali a jeden se zeptal, jak se daří jeho rodině. Nepřipadalo mu vhodné povídat, že se mu ztratil bratříček. Mohlo by to přinést smůlu, myslel si. Protože kdyby se o něčem zmínil, mohlo by se to stát.

„Daří se jim výborně,“ řekl. Neboť teď se chtěl soustředit na svou práci.

Ruka byla obrovská. Na rozevřenou dlaň a prsty by se mohlo posadit tucet mužů. Vnitřní konstrukci tvořil bytelný rám z tlustých železných traverz. Kolem této kostry však byly omotány desítky dlouhých tenkých kovových pásků jako úchytyvé příčné proužky. Byly široké jen pět centimetrů, kladly se těsně vedle sebe a přesně sledovaly obrys Bartholdiho modelu, aby výsledná ruka, až budou všechny napojeny, vypadala jako končetina gigantického proutěného panáka.

Upevňovat je na místo byla pečlivá a trpělivá činnost. Přes hodinu pracovali tři muži mlčky, jen sem tam něco prohodili. A nikdo je nerušil, dokud nepřišel na ranní kontrolu předák.

Doprovázel ho nadále monsieur Bartholdi, ale přidal se k nim ještě třetí.

Většinu inženýrského dohledu v dílnách vykonával inženýrův podřízený. Dnes ale přišel na prohlídku sám inženýr.

Jestliže byl Bartholdi každým coulem umělec, pak také inženýr vypadal na svou roli. Zatímco Bartholdiho obličej byl protáhlý a romantický, u inženýra se zdálo, že mu hlavu ve své kovárně vykoval bůh Vulkán a pak ji stiskl do svěráku. Vše na něm bylo sevřené a uspořádané – nakrátko zastřížené vlasy i vousy, šaty, pohyby – a také byl plný energie. A jeho oči, zlehka vypouklé, svým pableskáváním naznačovaly, že i jejich majitel dovede snít. Několik minut si spolu s Bartholdim prohlíželi olbřímí ruku, poklepávali na úzké proužky železa, tu a tam něco přeměřili a nakonec souhlasně pokývli na předáka a inženýr vesele oznámil: „Vynikající, pánové.“ Už se chystali odejít, když vtom se inženýr obrátil k Thomasovi a poznamenal: „Vy jste tu nový, co?“

„Ano, *monsieur*,“ řekl Thomas.

„A jak se jmenujete?“

„Thomas Gascon, pane.“

„Gascon, tak? Vaši předkové nepochybně pocházeli z Gaskoňska?“

„Nevím, pane. Asi.“

„Gaskoňsko,“ zamyslel se inženýr a pak se usmál. „Kdysi římská provincie Akvitánie. Teplý jih. Kraj vína. A taky pálenky – nezapomínejme na armaňak.“

„Anebo *Tři mušketýrů*,“ připojil se Bartholdi. „D'Artagnan byl Gaskoňec.“

„*Voilà*. A co můžeme říct o povaze vašich krajanů, pane Gascone?“ pokračoval inženýr čtveračivě. „Nejsou proslulí rytířskostí a ctí?“

„Říká se o nich, že se hodně vytahují,“ přiložil si polínko předák.

„Jste vejtaha, pane Gascone?“ zeptal se inženýr.

„Nemám se čím vytahovat,“ odpověděl Thomas prostě.

„Aha,“ řekl inženýr. „Tak to bych vám mohl pomoci. Proč myslíte, že tu sochu stavíme právě takhle?“

„Řek bych,“ zauvažoval Thomas, „že proto, aby se dala rozebrat a převézt přes Atlantik.“ Věděl, že až bude socha tady v rue de Chazelles dohotovena a měděný plášť uchycen dočasnými nýty, bude možné ji celou rozložit a znovu sestavit v New Yorku.

„To je pravda,“ opáčil inženýr, „ale je tu ještě další důvod. Socha bude stát u otevřených vod newyorské zátoky, vystavená vichrům, které se do ní budou opírat jako do plachty. Kdyby byla dokonale statická, byla by pod obrovským tlakem. Také teplotní změny povedou k tomu, že se kov bude roztahovat a smršťovat. Měděný plášť by mohl popraskat. Proto jsem za prvé zkonstruoval vnitřek jako kovový most, aby měl vůli právě natolik, že se pnutí bude uvolňovat. A za druhé jsem zařídil, že se pláty tepané mědi, které tvoří plášť, budou na tyhle kovové proužky – na tahle ‚sedla‘, jak jim vy kováci říkáte – nýtovat každý zvlášť. Měděné pláty jsou uchyceny na konstrukci, ale mezi sebou spojené nejsou, aby se každý mohl oproti sousedovi o kousíček posouvat. Takhle plášť nikdy nepopraská. Prostým okem to nebude vidět, ale socha Svobody se bude pořád pohybovat. To je dobrá inženýrská práce, rozumíte?“

Thomas kývl.

„Dobrá,“ pokračoval inženýr, „a teď vám povím, čím se můžete pyšnit. Díky mému konstrukčnímu řešení a vaší pečlivé práci při jejím sestavování vydrží tahle naše socha celá staletí. Uvidí ji nespočetné miliony lidí. Bude to, můj mladý příteli, docela určitě nejslavnější dílo, jaké vy nebo já kdy zbudujeme. To je něco, nač můžeme být hrdí, nemyslíte?“

„Ano, *monsieur* Eiffele,“ řekl Thomas.

Eiffel se na něho usmál. Usmál se na něho i Bartholdi. Usmál se dokonce i předák, a Thomas Gascon se cítil velmi šťasten.

Právě v tu chvíli spatřil u dveří stát svou sestru Nicole. Snažila se ho na sebe upozornit, avšak bála se vstoupit. Procházela právě obdobím, kdy její nohy vypadaly tence jako stébla a se svým bledým obličejem a velkýma očima vyhlížela velmi zranitelně. Jestliže ji matka poslala až sem, mohlo to znamenat jediné tolik, že se Luc ztratil. Nebo něco ještě horšího.

Ale v jak nevhodnou chvíli přišla! Kéž by byla počkala, až předák a návštěvníci odejdou. I když se snažil si jí nevšimat, viděl její úpěnlivé oči.

Předákovi ovšem nic neušlo. Když zpozoroval Thomasovu chvilkovou nepozornost, okamžitě se obrátil a upřel zrak na Nicole.

„Kdo je to?“

„Moje sestra, pane.“ Nemělo cenu lhát.

„Proč vás vyrušuje?“

„Dneska ráno se ztratil můj malej bratříček, pane. Myslím, že je nejspíš... Nevím.“

Předáka to nepotěšilo. S očima upřeným na Nicole jí pokynul, aby k němu přistoupila.

„No tak,“ pronesl úsečně, „o co jde?“

„Máma mě poslala, abych našla Thomase, *monsieur*. Bratr Luc není k nalezení. Povolávaj policii.“

„V tom případě nepotřebujou Thomase,“ mávl na ni, ať odejde.

Dívka zůstala stát s otevřenými ústy.

Thomas k ní užuž mimovolně vykročil, ale ovládl se.

Nemůže přijít o práci. Předák si počíná tvrdě, ale naprosto logicky. Snad kdyby s ním o tom mohl promluvit o samotě... Ale když jsou u toho *monsieur* Bartholdi a *monsieur* Eiffel, nejde to. Musí udržovat kázeň.

Kéž by teď Nicole odešla. Honem. Jenže ona neodchází. Tvář se jí začíná krabatit. Natahuje moldánky? Obrátila se k němu.

„Co mám říct mámě?“

A bratr se jí právě chystal povědět: „Už musíš jít, Nicole,“ když se do toho vložil hlas pana Eiffela.

„Já myslím, že v takovémhle případě – a jenom protentokrát – by náš mladý přítel měl jít a bratra nalézt. Ale zítra ráno, *monsieur* Gascone, očekáváme, že se dostavíte a dokončíte tuhle velkou práci.“ Otočil se k předákovi. „Souhlasil byste?“

Předák pokrčil rameny, ale přikývl.

„Jděte,“ řekl Thomasovi, který by mu byl rádně poděkoval nebýt toho, že sestra už utekla.

Při pohledu zdálky se montmartreský kopec od římských dob příliš nezměnil. Po staletí tam rostly všemožné odrůdy vína, o které ve středověku pečovaly místní jeptišky, avšak teď byly vinice buď zastavěné, anebo se proměnily ve smetiště. Došlo však i k jedné příjemné změně. Poblíž vrcholku se nakupila řádka větrných mlýnů, jejichž těžkopádná křídla, otáčející se ve větru, dodávala pahorku malebný vzhled.

Teprve když se přišlo blíž, bylo jasné, že se z Montmartru stala tak trochu změť. Pro barona Haussmanna byly svahy příliš srázné a nepříhodné ke zvládání, a tak byla čtvrt dosud napůl venkovská. V místech, kde se Montmartre pokusil o vyšňoření, to však vypadalo, že to vzdal. Jeho křivolaké ulice a strmé uličky končily nedostavěné a proměňovaly se ve vozové cesty, kolem nichž byly po svahu nazdařbůh rozházeny chatrče a chaloupky.

V celé té neuspořádané směsici nemělo žádné místo tak špatnou pověst jako nouzová kolonie hned za vrcholkem návrší na jeho severním úbočí. Maquis se jí říkalo – křoviska, houští nebo dokonce brlohy. Dům, ve kterém bydleli Gasconovi, byl jeden z těch lepších – prostá kostra pobitá fošnami a s balkonem v patře, který jí dodával vzhled chudinské verze švýcarské horské chaty. Do horního patra, které rodina obývala, vedly venkovní schody.

„Kde jste hledali?“ dotázal se Thomas, jakmile dorazil.

„Všude,“ opáčila matka. „Přišla policie,“ naznačila pokrčením ramen, že k ní nechová žádnou důvěru. Monsieur Gascon seděl v koutě. Váhy, které si házel přes ramena, když nosil vědra s vodou, ležely na podlaze vedle něho. Zrak měl v provinilém mlčení upřený do země. „Měl bys jít do práce,“ řekla mu manželka tiše.

„Ať se obejdou bez své vody,“ ozval se vzdorně, „dokud se můj syn nenajde.“ A Thomas odhadoval, že se otec domnívá, že je malý Luc mrtev.

„Teta mu včera odpoledne dala balonek a poslala ho domů,“ pokračovala matka ke staršímu synovi, „ale sem už nedošel. Nevidělo ho ani žádný dítě ze školy. Jeden kluk povídal, že ho viděl, ale pak si to rozmyslel. Jestli někdo něco ví, tak to neříkaj.“

„Jdu hledat,“ prohlásil Thomas. „Jakou barvu měl ten balonek?“

„Modrou,“ odpověděla matka.

Když vyšel ven, na chvíli se zastavil. Dokáže bratra najít? Řekl si, že dokáže. Prohledávat znovu Maquis zřejmě nemá smysl. Pod kopcem se prostírají okraje města severním směrem k předměstí Saint-Denis. Pokud ale ví, bratříček tam nikdy nechodil. Malá bezplatná škola, do které ho matka posílá, a většina míst, jež Luc zná, je nahoře na kopci. Thomas se vydal vzhůru.

Na hřebeni hned nad Maquis stál Moulin de la Galette. Byl to jeden z dvojice větrných mlýnů vlastněných podnikavou rodinou, která tam založila lidovou hospůdku s malým tanečním parketem. Chodívali sem lidé z města, aby si tu dali něco levného k pití a užili si kouzlo venkova, a Luc tam byl častým návštěvníkem. Zpíval hostům a ti mu dávali spropitné.

Hostinský zametal podlahu.

„Už tu byli policajti,“ řekl. „Luc včera večer nepřišel.“

„Měl možná modrej balonek.“

„Ten jsem taky neviděl.“

Nato Thomas prošel několika ulicemi, tu a tam se zastavil a poptával se, jestli někdo předchozího dne nespátril kluka s balonkem. Nikdo ho nezahlédl. Bylo těžké nedat se odradit, ale vytrvale pokračoval. Po půlhodině bloudění se dostal na rozlehlou plošinu s výhledem na město, kde se za vysokou dřevěnou ohradou stavěla mohutná bazilika Sacré-Coeur.

Za německého obléhání bylo Thomasovi sedm let. Vzpomínal si na velká děla tady na kopci, na boj o ně i na strašlivé střelení komunardů, když z Versailles dorazily vládní oddíly. Jeho otec si dal pozor, aby se do něčeho nenamočil – anebo na to možná byl moc líný –, ale jako většina manuálně pracujících nepociťoval žádné sympatie k rozlehlému vítězoslavnému památníku katolických pořádků, který tu budovala konzervativní nová republika, aby odtud přehlížel město. Thomas však byl uchvácen – nikoli tím, co měl kostel znamenat, ale tím, jak se obrovitá budova staví.

A z toho důvodu se mu při pohledu na posvátné staveníště na montmartreském kopci začala do duše vkrádat hrůza. Pahorek tvořil hlavně sádrovec, měkký kámen, který měl dvě vlastnosti. Jednak se ve vodě pomalu rozpouštěl, a byl tedy špatným základem pro jakoukoli velkou stavbu. Za druhé, když se ohřál, šla z něho nejprve pára a pak se dal lehko rozemlít na prášek, z něhož se dělala bílá omítka. Proto lidé po staletí ve svazích Montmartru kutali a sádrovec těžili, a tohle lámání se tak proslavilo, že se už i za oceánem bílé omítce říkalo pařížská.

Když budovatelé Sacré-Coeur začali plnit svůj úkol, zjistili, že podloží je nejen měkké, ale i natolik provrtané šachtami a chodbami, že kdyby ohromnou budovu postavili rovnou na něj, celý kopec by se určitě sesul a kostel by se propadl do obrovité díry.

Řešení bylo velmi francouzské. Spojovalo v sobě elegantní logiku a nesmírnou ambicióznost. Vyhloubili třiaosmdesát obrovských šachet, každou o hloubce kolem sta metrů, a naplnili je betonem. Na mohutné sloupy postavili jako základ kryptu, podobnou velké bedně, skoro stejně hlubokou, jako byl vysoký kostel nad ní. Samotná tahle práce trvala téměř desetiletí,

a když byla u konce, i ti, komu byl projekt proti mysli, s poťouchlou pobaveností poznamenávali. „Montmartre nedokáže kostel udržet. To ten kostel drží pohromadě Montmartre.“

Thomas každý týden přicházel ke staveništi okukovat. Občas ho některý ze spřátelených stavbařů zavedl na prohlídku vyhloubených výkopů a mohutných zděných základů. I když začala práce na samotném kostele, staveniště dosud bylo blátivou zmetí zbrázděnou jámami a výkopy. A když teď hleděl na vysoká prkna ohrady, náhle ho s děsivou naléhavostí napadlo: co když mrtvé tělo jeho ubohého bratříčka někdo pohodil na tomhle staveništi? Mohou uběhnout dny, než na to někdo přijde, pokud už vůbec nebylo překryto. Anebo co když ho někdo zatáhl do spleti chodeb a šachet dole? Do bludiště vedou vstupy, ale když se jednou člověk ocitne uvnitř, lehko se ztratí. Je Luc tam dole, ve tmavých a utajených komorách v nitru kopce?

Ne, řekl si, ne. Takhle nesmí přemýšlet. Luc je naživu, jen čeká, až ho najdou. On teď jenom musí přemýšlet, kde by mohl být.

Popošel na roh ulice pod sebou a zastavil se. Ležela před ním celá Paříž. Tu a tam bylo možno spatřit zlatou bář nebo štíhlou kostelní věž, čnějící nad hřebeny střech. Na ústředním ostrově v Seině se nejvýše ze všech vypínaly věže Notre Dame. A nad nimi dosud vévodilo ničím nerušené modré nebe. A nic mu neříkalo.

Pokusil se o modlitbu. Bůh a jeho andělé však také mlčeli.

A tak se po nějaké chvíli vydal ulicí, která vedla po obvodu kopce k západu. Bylo tu pár lepších domů s malými zahrádkami. Ulička začala klesat. Po pravé straně se objevil příkrý hlinitý okraj a na něm zahradní zeď. Svah byl pokryt křovinami.

„Pst, Thomasi,“ ozval se shora šepot. Zastavil. Srdce mu poskočilo. Pohlédl nahoru do keřů. Neviděl nikoho. „Jsi sám? Je někdo na ulici?“ Byl to Lucův hlas.

„Nikdo,“ řekl Thomas.

„Jdu dolů.“ Za pár okamžiků mu Luc stál po boku.

Měli oba stejné světle hnědé oči. Zatímco však Thomas Gascon byl rozložitý a robustní, jeho bratr Luc byl v devíti letech štíhlý hošík. Rysy opálené tváře mladého dělníka byly ostré a rovné a jeho nakrátko ostříhané hnědé vlasy už vykazovaly první náznaky řidnutí. Jeho bratr měl kůži bledší, vlasy tmavé a dlouhé a nos zobanovitější. Mohl to docela dobře být i mladý Ital, neboť zdědil vzezření po otcově matce, která přišla do Paříže z Toulonu.

Byl špinavý a vlasy měl rozčuchané, ale jinak nevypadal nijak zle.

„Mám hlad,“ řekl. Schovával se tam celou noc. „Chtěl jsem počkat do dnešního večera, pak sejít pod kopec a setkat se s tebou, až půjdeš z práce,“ vysvětlil.

„Proč jsi nešel domů? Máma i táta šílí strachy.“

Luc zavrtěl hlavou. „Říkali, že si na mě počkaj. Říkali, že mě zabijou.“

„Kdo?“

„Dalouovi kluci.“

„Ach.“ Tohle bylo vážné. V Maquis bylo několik klukovských band, ale Dalouovi byli nebezpeční. Jestliže Lucovi řekli, že ho zabijí, mohl počítat s ošklivým zraněním. A byli klidně schopni čekat na něho celou noc. „Co jsi jim udělal?“ optal se Thomas.

„Teta Lilly mi dala balonek. Potkal jsem je na ulici a Antoine Dalou povídá, že ho chce, ale já řek ne. Pak mě Jean Dalou porazil a sebral mi ho.“

„A potom?“

„Byl jsem nešťastnej a brečel jsem.“

„No a?“

„Když odcházeli, hodil jsem po balonku rozbitou lahví a on prask.“

„Proč jsi to udělal?“

„Aby ho taky neměli.“

Thomas potřásl hlavou.

„To bylo hloupý.“

„Pak se vrhli za mnou a Antoine Dalou sebral pár velkejch kamenů, kterejma po mně házel. Utíkal jsem. Jednou mě trefil do zad a já zdrhnul. Ale oni toho nenechali a Jean Dalou křičel, že mě zabijou a že se domů živej nedostanu. Tak jsem zůstal venku. Na tebe si ale netroufnou. Tebe se budou bát.“

„Můžu tě dovést domů,“ navrhl Thomas, „ale co pak?“

„Nevím. Nemoh bych se odstěhovat do Ameriky?“

„Ne,“ vzal ho starší bratr za ruku. „Pojďme.“

Jakmile se Luc bezpečně dostal domů, Thomas vyrazil opět ven.

Kluky Dalouovy nemusel hledat dlouho. Potloukali se blízko své chajdy na druhém konci Maquis. Vypadalo to, že je tam většina nevelké party: Antoine, stejného věku jako Luc a s obličejem úzkým jako fretka, Jean Dalou, trochu příjemnějšího vzhledu a o pár let starší, který partu vedl, Guy z rodiny Noirových, jejich bratranec, zpusťle a odpudivě vyhlížející kluk s ošklivým kousancem a dva či tři další. Thomas šel rovnou k věci.

„Můj bráška neměl ten balonek nechat prasknout,“ řekl Jeanu Dalouovi, „ale nebylo od vás pěkný, že jste mu ho sebrali.“

Nikdo nic neříkal.

„Tak nebo tak,“ pokračoval Thomas, „věc je skončená. Ale mého bráchu nechte na pokoji, nebo se budu zlobit.“

Jean Dalou neodpověděl. Pak promluvil Antoine Dalou.

„Nechal jsem si tu rozbitou láhev, co hodil. Dostane ji zpátky do ksichtu.“

Thomas se instinktivně pohnul směrem k němu. Jen co to udělal, Jean Dalou vykřikl: „Bertrande!“ a v příštím okamžiku se rozlétly dveře chatrče a ven se vyřítil mladý muž. Thomas zaklel. Zapomněl na Jeanova staršího bratra.

Bertrand Dalou byl asi stejně starý jako on. Pracoval jen čas od času na stavbách. Měl mohutnou hřívu rozčuchaných hnědých vlasů, mastných a zaprášených, protože se málokdy myl. Pohlédl sveřepě na Thomase zatímco Jean Dalou křičel: „Jeho brácha hodil po Antoinovi rozbitou lahvi a von teď přišel a chce Antoina zbít.“

„Lháři!“ křikl Thomas. „Můj brácha byl celou noc venku a hledali ho policajti, protože tady tihle řekli, že ho zabijou. Přišel jsem jim povědět, ať ho nechaj na pokoji. Chcete mít radši co dělat s policajtama?“

Bertrand Dalou si odplivl. Nezáleželo na tom, jaká je pravda, a oba to věděli. V sázce byla čest. A to se dalo v Maquis řešit jen jediným způsobem. Začal kroužit a Thomas dělal totéž.

S Bertrandem se nikdy předtím nepral, ale protože je to Dalou, bude bojovat tak nepoctivě, jak dokáže. Otázka je, kolik toho dokáže.

Bertrandův první výpad nebyl nijak rafinovaný. Vyrazil jako do boje zblízka, máchl pěstí k Thomasově tváři, aby ho donutil uhnout hlavou dozadu, a vypálil zuřivým kopem proti jeho slabinám. Thomas však nenařadil vlastní nohu, nýbrž odskočil, chytil Bertrandovu nohu ve švih a trhl jí vzhůru, takže se soupeř svalil. Byl ale rychlý. Thomas ho stačil kopnout jen jednou a protivník byl opět na nohou.

V příštím okamžiku se popadli do křížku. Bertrand se ho pokusil povalit, ale Thomas udržel rovnováhu a zasadil krátkou tvrdou ránu na solar, která Dalouem otřásla právě natolik, aby mu Thomas mohl nasadit kravatu. Pevně stiskl. Nedal si však pozor a soupeř ho tak prudce uhodil do oka, že povolil.

Znovu kolem sebe kroužili. Thomasovi v oku škubalo a brzy se kvůli otoku začne zavírat. Zápas by radši neměl trvat moc dlouho.

Dalším Dalouovým tahem byla lest. Sklonil střapatou hlavu a vrhl se proti Thomasovi, jako by ho chtěl zasáhnout pod hrudník a srazit ho. Až v poslední chvíli zahlédl Thomas, jak letí vzhůru ruka se dvěma prsty vytrčenými na rozteč očí, které ho mohly oslepit. Bleskovým pohybem si nastavil pěst před nos, takže se Bertrandovy prsty drtivě zarazily o jeho pěstní klouby.

Zatímco sledoval odraženého protivníka, hádal, co přijde dál. Nemusel čekat dlouho. Bertrandova ruka náhle sjela do kapsy. Thomas viděl, jak se z ní začíná opět vysouvat, a věděl, co to znamená. Jestli nemá nastat něco opravdu ohavného, má jednu vteřinu a nesmí minout. Ruka byla venku. Břítva se otevírala.

Kop. Díkybohu byl rychlý. Dalouova ruka sebou prudce šklubla vzhůru a břitva vylétla do vzduchu. Bertrand s bolestným výkřikem vzhlédl, aby se podíval, kam dopadne. A tím se dopustil chyby.

Bylo načase rvačku ukončit. Ještě jeden kopanec. Velký. S dokonalou rychlostí a rovnováhou Thomas udeřil. Jeho těžká dělnická bota vylétla Bertrandovi mezi nohy a zasadila ránu tak mohutnou, že to nejstaršího z bratrů Dalouových zvedlo ze země, takže chvíli jako by visel ve vzduchu jako hadrový panák a pak se zřítíl na zem.

Thomas ho obešel. Shlížel na něho připravený udeřit znovu, ale nebylo to zapotřebí. Bertrand Dalou zůstal ležet.

Bylo po všem. Byl obnoven řád. Takový, jaký v Maquis platil. Dalouovic parta už bratříčka obtěžovat nebude.

Gasconova rodina byla toho večera šťastná. Když se předtím vrátil Thomas, matka ztropila poprask kolem jeho oka, které rychle černalo, ale otec pochopil. „Je to vyřízený?“ optal se a po synově přikývnutí další otázky nekladl. Nato jim matka oznámila, že dnes večer uvaří něco pořádného, a spolu s dcerou se vytratila na trh. Luc na pár hodin usnul.

V pozdním odpoledni plnila jejich obydlí hutná vůně raků a dlouho před západem slunce zasedli k hostině. Cibulačka, potrava chudých, ale stejně báječná. Čerstvé bagety od pekaře. Ragú paní Gasconové se obvykle skládalo z vepřových nožiček, zeleniny a koření, jaké zrovna měla, což byla strava stejně laciná jako zdravá. Dnes to však byly kusy hovězího, plovoucí v omáče hustší, než jakou po dlouhou dobu okusili. Dále přišel camembert, ovčí sýr a tvrdý gruyère a to vše spláchli laciným červeným vínem.

Luc se ze zlého zážitku docela otřepal a předvedl takové napodobení Antoina Daloua, že se všichni váleli smíchy. Thomas jim vyprávěl o setkání s panem Eiffelem a co mu pověděl o soše Svobody. A vtom se do hovoru znovu zapojil Luc.

„Já chci žít v Americe.“

Proti tomuhle zazněly protesty.

„To bys nás tu všechny nechal?“ ptala se matka.

„Chtěl bych, abyste jeli taky,“ ujistil ji mladší syn. Jenže nikdo jet nechtěl.

„Amerika je báječná země, o tom není pochyb,“ pronesl bodře monsieur Gascon. „Maj tam všechno. Velký města – ovšem ne jako Paříž. Ale velkánáský jezera a hory a prerie, kam až oko dohlídne. Když vlastní země není tak dobrá – pokud je člověk Angličan, Němec nebo Ital – a když jeden není bohatěj... *Alors...* je asi v Americe líp. Ale ve Francii máme všechno. Máme hory, Alpy a Pyreneje. Máme velký řeky jako Seinu a Rhônu, máme spoustu

zemědělský půdy a lesů. Máme města a katedrály a římský rozvaliny na jihu. Máme všemožný druhy podnebí. Máme nejskvělejší vína na světě. A máme tři sta sýrů. Co víc by moh člověk chtít?“

„Nemáme žádný pouště, tati,“ namítla Nicole.

„*Mais oui*, moje maličká, máme,“ vyfoukl monsieur Gascon celou zásobu vzduch z plic, jako by to byl osobně zařídil. „Když mi bylo tolik co teď tobě, vytáhla Francie do Afriky a dobyla Alžírsko. Tam máme pouští, kolik chceme.“

„To je pravda,“ zasmál se Thomas.

„Ale v Americe se lidi neperou,“ poznamenal procítěně Luc.

„Jak to myslíš?“ rozkřikl se otec. „V Americe se perou pořád. Nejdřív se prali s Angličanama. Potom s indiánama. Pak mezi sebou. Jsou horší než my.“

„Zůstaň tady a buď vděčnej,“ nabádala Luca s láskou matka.

„Když mě bude Thomas chránit,“ opáčil Luc.

„Jo,“ pohlédl monsieur Gascon na staršího syna s hrdostí. „Na to si všichni připijme.“ A připili.

Když Thomas následujícího rána vstal, šel za bráškou.

„Víš,“ řekl, „jsi moc legrační. Toho by ses měl držet. Rozesmávat lidi. Pak tě budou mít i Dalouovi kluci rádi.“

Když přišel do práce, předák ho už vyhlížel.

„Našel jste bratra?“

„*Oui, monsieur.*“

Nadřízený chvíli hleděl na jeho oko.

„Budete vidět na práci?“

„*Oui, monsieur.*“

Předák pokývl. Lidem z Maquis se otázky nekladly.

A tak Thomas celý den v klidu pracoval. Pan Eiffel na návštěvu nepřišel.

Následující sobotu ráno stála teta Éloïse ve velkém otevřeném prostoru, označovaném jako předdvorí katedrály Notre Dame, pohlížela na tři Blanchardovy děti stojící v řadě před ní a myslela si, že bratru Julesovi a jeho ženě se nedařilo špatně.

Nejstarší, šestnáctiletý Gérard, byl solidní odhodlaný mladík s hranatým tvrdým obličejem, který se nepochybně měl jednoho dne stát otcovým společníkem. Musela si přiznat, že přednost dává jeho mladšímu bratru Marcovi. Ten bude vysoký a pohledný jako otec, i když stavěný útleji. A protože to byl hoch intelektuálně založený a s obrazotvorností, byl jí bližší duchem. Ve škole si ovšem počíná trochu chaoticky a má sklon ke snění s otevřenýma očima. „Ale nemusíš si o něho dělat starosti,“ řekla Julesovi, když dal najevo obavy. „Tři-

náctiletí chlapci jsou často tak trochu zasnění. A kdoví, třeba jednoho dne dosáhne něčeho na poli výtvarného umění nebo literatury a proslaví naše jméno.“

A pak tu byla malá Marie. V osmi letech, pomyslela si teta Éloise, se toho o její povaze moc říct nedá. Ale je roztomilá a hodná, to je jisté. A jak by bylo možné nemilovat ty modré oči, tu záplavu zlatých vrkočů a okouzující baculatost, která se jednoho dne může proměnit ve skvělou postavu.

A přece se tetě Éloise zdálo, že u jednoho ze tří dětí objevila povahovou vadu. Ne moc závažnou, ale znepokojivou. Nechávala si to však pro sebe. I kdyby měla pravdu, dá se to napravit. A kromě toho, připomněla si, nikdo není dokonalý.

Pro tuhle chvíli je jejím úkolem v rodině, jak to sama vidí, snášet jim veškeré dary ducha, jaké bude moci. Proto je dnes dopoledne při návštěvě Île de la Cité nejprve zavedla do Sainte-Chapelle.

Marcovi se na tetě líbila vysoká elegantní postava a to, že tolik věcí ví. Stáli ve vysoké vymalované kapli, zaplaveni teplým světlem z velkých oken, vzhlíželi ke vzosným gotickým klenbám modře a zlatě vybarveným a krása prostoru v něm vzbuzovala pohnutí.

„Je to jako šperkovnice, co?“ řekla teta Éloise rychle. „To je tím, že když se král Ludvík IX., kterého nazýváme Ludvík Svatý, před šesti sty lety vydal na křížovou výpravu, prodal mu byzantský císař – který, to si můžete být jisti, potřeboval peníze – několik nejdůležitějších relikvií v křesťanstvu včetně kousku Ježíšova kříže a samotné trnové koruny. Ludvík Svatý pak dal postavit tuhle kapli jako velký relikviář k uložení těch posvátných pokladů. Katedrály jako Notre Dame, jak víte, se často stavěly celá staletí, ale Sainte-Chapelle byla dokončena v pěti letech, celá v jednom stylu. Proto je tak dokonalá.“

„A co byly ostatní relikvie?“ zeptal se Marc.

„Hřeb z kříže, zázračný oděv, který nosil malý Ježíš, kopí, jež mu proklálo bok, pár kapek jeho krve, trochu mléka od požehnané Panny Marie. A taky Mojžíšova hůl.“

„Myslíš, že byly pravé?“

„To nedokážu říct. Ale kaple byla nejkrásnější na světě.“ Na chvíli se odmlčela. „Musím ovšem,“ pokračovala, „se smutkem povědět, že za revoluce byl tenhle nádherný prostor docela zničen. Revolucionáři, kteří nebyli ani trochu zbožní, ho úplně oholili... Sainte-Chapelle byla naprosto zdevastovaná. Na revoluci je spousta věcí, které byly moc dobré, ale zničení téhle kaple k nim nepatřilo,“ obrátila se k Marcovi a vztyčila prst. „Proto je, Marcu, důležité, aby byli – zvláště za válek a rozbrojů – kultivovaní a citliví lidé a naše památky chránili.“

Proč takovéhle výroky adresuje vždycky jemu, a ne bratrovi? Viděl, jak Gérard znuděně obrací oči k nebi. Jenže bratr ve skutečnosti nepocituje nudu, pomyslel si Marc, ale žárlivost, že je teta Éloïse tak zjevně vyššího mínění o Marcovi než o něm.

Teta Éloïse otevřela stavidla výmluvnosti.

„Naštěstí se krásné věci nedají tak snadno zničit – alespoň ve Francii. Architekt Viollet-le-Duc svatou kapli kompletně zrestauroval do bývalé slávy, jak ji vidíme teď. Je to nádhera, skoro zázrak,“ pohlédla znovu souhlasně na Marca. „Tak vidíš, milý Marcu, ať vypadají věci sebehůř, nesmíme to nikdy vzdát. Dokud jsou výtvarníci, architekti a mecenáši – ty bys mohl být čímkoli z toho –, dají se dělat i zázraky.“

A teď stáli před mohutnými věžemi Notre Dame. Vedle nich se tyčila ohromná jezdecká socha císaře Karla Velikého. Teta Éloïse s pocitem, že v Sainte-Chapelle nevěnovala dostatečnou pozornost Gérardovi, poznamenala, že to bylo až těsně před jeho narozením, kdy se z tohoto místa odstranily středověké stavby Paříže. „Až do té doby, Gérarde, byla Notre Dame obklopena domy se sedlovými střechami a tmavými uličkami – zrovna jak v *Chrámu Matky boží v Paříži*,“ dodala přívětivě.

„Jsem rád, že je zbourali,“ řekl rozmrzelým hlasem.

Teta Éloïse se zamyslela. Neobsahuje jeho tón jakousi výzvu? Představuje si snad, že jeho teta je zamilovaná do každé malebné připomínky středověku? Dává jí najevo, že by nejraději smetl i její útlocit, jako to udělal baron Haussmann a jeho demoliční čtyři?

„Docela s tebou souhlasím, Gérarde,“ pronesla s okouzlujícím úsměvem. „Jednak byl před katedrálou jen maličký prostor, naplněný nedůstojnými stánky a boudami. A za druhé, staré domy byly v době svého stržení zatuchlé a polorozpadlé a lidé v nich žili jako krysy, zatímco teď,“ máchl rukou dokola po předdvorí, „se můžeme těšit z tohoto velkolepého prostoru.“

Vypadalo to, že ho tím umlčela. Teď je načase věnovat se malé Marii. Když k ní ale teta Éloïse obrátila zrak, všimla si, že dívenka vypadá nešťastně. „Je ti něco, *chérie*?“ zeptala se.

„Ne, teto Éloïse,“ řekla Marie.

Ta hrozná věc se stala hned po snídani. Marie si říkala, že to byla její vlastní chyba, když hloupě nechala svůj deník na stole ve svém pokoji. Běžně ho mívala zamčený v zásuvce. Ale stejně, co měl Gérard co chodit do jejího pokoje, když byla pryč, a číst si v něm?

Ani to by ještě nebylo tak zlé, kdyby deníku právě nesvěřila tajemství,

o kterém se za nic na světě nikdo nesměl dovědět. Byla zamilovaná. Do Marcova kamaráda ze školy.

„Tak ty, sestřičko,“ pravil Gérard krutě, „máš, jak vidím, v životě svá tajemství.“

„Do toho ti nic není!“ vykřikla a v rozpacích se celá zarděla.

„Všichni máme svá tajemství,“ řekl a opovržlivě jí sešit podal, „ale tvoje nejsou moc zajímavá. Snad tam bude ke čtení něco lepšího, až budeš starší.“

„Nesmíš to nikomu říct,“ zanaříkala.

„Komu bych to říkal?“ zeptal se chladně. „Komupak by na tom záleželo?“

„Vypadni! Nenávidím tě!“ Celou hodinu pak plakala pokořením a vzteky a přestala, teprve když si pro ně přišla teta Éloïse.

Teta v duchu přebírala, co by Marii mohlo zaujmout. Napadl ji jeden příběh. Ne právě vhodný pro jemnocitně vychovanou osmiletou dívku, ale s mírným pozměněním...

„Je nádherná historie, Marie, opravdový příběh lásky, který se váže právě k tomuhle místu. Znáš vyprávění o Abélardovi a Héloïse?“ Holčička zavrtěla hlavou. „No dobrá,“ vrhla teta Éloïse strohý pohled na oba hochy. „Já ten příběh převyprávím, Gérarde a Marcu, a vy mě nebudete přerušovat ani cokoli dodávat, rozumíte.“ Obrátila se zpět k Marii. „Kdysi dávno, Marie,“ začala, „ve středověku, nedlouho předtím, než byla zbudována skvostná katedrála Notre Dame, byl na stejném místě velký starý kostel, ale zdaleka ne tak krásný. A ještě tu bývalo něco moc důležitého. Ví někdo z vás, co to bylo?“

„Univerzita,“ řekl Marc.

„Přesně tak. Než se přestěhovala na levý břeh do míst, kterým teď říkáme Sorbonna, sídlila pařížská univerzita, což byla ve skutečnosti škola pro kněží, v několika domech tady na Île de la Cité u staré katedrály. A na univerzitě působil filozof jménem Abélard, jehož přednášky byly tak skvělé, že ho přicházeli poslouchat studenti z celé Evropy.“

„Kolik mu bylo?“ zajímala se Marie.

„Nebyl starý,“ usmála se teta Éloïse. „Bydlel v domě významného kněze Fulberta. A žila tam taky Fulbertova mladá neterť Héloïse.“

„Byla hezká?“ chtěla vědět dívka.

„Bezpochyby. Ale důležitější bylo, že tahle Héloïse byla nanejvýš pozoruhodná a inteligentní dívka. Uměla číst latinsky, řecky, a dokonce hebrejsky. Brala hodiny u Abélarda. A neměli bychom být překvapeni, že se tihle dva výjimeční lidé do sebe zamilovali. Tajně se vzali a měli syna jménem Astrolabia.“

„Astrolabia?“

„Podle přístroje, kterým se určuje postavení hvězd. Uznávám, že je to

jméno trochu podivné, ale ukazuje, že jejich láska byla naprosto kosmická. Ale Héloïsin strýc Fulbert se velice rozhněval, a Abélarda potrestal a dal je od sebe odloučit. Abélard odešel, i když byl nadále slavným filozofem. A Héloïse se stala jeptiškou a nakonec proslulou abatyší a s Abélarodem si psali nevídané dopisy. Byla jednou z nejúžasnějších žen své doby.“

„A byli do sebe pořád zamilovaní?“ optala se Marie.

„Abélard časem poněkud ochladl. Muži nejsou vždycky hodní.“

„To tedy nejsou,“ pravilo dítě vztekle a pohlédlo na Gérarda.

„Ale oba milenci byli pochováni společně a leží teď na Père-Lachaise.“

„A ty jsi dostala jméno po Héloïse? Jsi jako ona?“

„Ne, mě pojmenovali po mé babičce Éloïse,“ usmála se teta, „a můj život byl docela jiný. Ale ten příběh je slavný a ukazuje, že i když nemůžeme být pořád šťastní, můžeme přesto prožít život všestranně bohatý.“

Marc tetu pozorně sledoval. Pobavilo ho, jak příběh upravila. Fulbert potrestal Abélarda mnohem hrozněji – najal lotry, kteří velkého filozofa vykleštili. Takové věci ovšem nejsou pro uši malé Marie.

Věděl také, že není tak docela pravda ještě něco, co teta povídala. Před rokem mu otec řekl: „Tvoje teta si chtěla vzít muže, který je teď dost slavným autorem, jenže on si bohužel vzal jinou. Neříkej jí, že jsem ti to pověděl. Měla i další nabídky, ale nikdy nenašla toho, kdo by ji dost zaujal,“ pokrčil otec rameny. „Je to přitažlivá žena, ale příliš nezávislá.“

Marc věděl, že teta má přátele, kteří jsou spisovateli a výtvarníky. Když ve škole prokázal jisté nadání pro kresbu, chtěl vždy slyšet její názor na své snahy. Docela lehko si dokázal představit tetu Éloïse jako středověkou abatyši nebo jako jednu z oněch žen osmnáctého století, které provozovaly salony, do nichž docházeli velcí muži osvícenství. Měla nějaké milence? Jestli ano, nikdo ve spořádané rodině Blanchardových o tom nikdy neutrousil ani slovo.

Jen chvilka chůze to byla k Petit Pont, odkud hleděli přes vodu na levý břeh. Teta Éloïse se pokusila znovu zapojit do rozhovoru Gérarda.

„Île de la Cité je úplně jako člun na řece, že?“

„Asi ano.“

„Však víš, Gérarde, že je Paříž na svém městském znaku vyobrazena jako loď. Vzpomínáš si na latinské heslo města *Surgit nec mergitur*? Ať je jakákoli bouře, loď pluje dál. Nikdy se nepotopí, přesně takový je příběh Paříže.“

Gérard pokrčil rameny. Většina Pařížanů byla hrdá na své město a jeho poklady. Z celého světa přicházeli lidé, aby se na něj podívali. Jemu ale byly

upřímně řečeno lhostejné. Věděl, že jím teta Éloïse a Marc kvůli tomu opovrhují. Jednoho dne na něho nepochybně bude i malá Marie pohlížet stejně. No, aťsi. On ví, co se svým životem udělá. Bude řídit rodinný podnik.

Nikdo jiný z rodiny to dělat nemůže. Jeho dědeček to viděl hned od začátku. „Jedině Gérard má hlavu, jak se patří,“ řekl ostatním, když hochovi bylo teprve deset. Marc je k ničemu. Je jako teta Éloïse – plný neužitečných myšlenek a rozptylujících nápadů. Na malou Marii jakožto na dívku není třeba brát zřetel. I otec, soudil Gérard potají, je špatným správcem majetku.

Jules Blanchard čekal se splněním svého snu, dokud jeho otec nezemřel. Před třemi léty otevřel svůj noblesní obchodní dům. Prohnaně si pro něj vybral místo na Haussmannově bulváru za pařížskou Operou a jen co by kamenem dohodil od velkého obchodního domu Printemps. Nabízel podobně jako Printemps velmi kvalitní oděvy za fixní ceny dostupné lidem ze středních vrstev, včetně některých kolekcí, na něž podepsal exkluzivní smlouvy. Podnik nazval Joséphine.

Proč Joséphine? zeptala se ho rodina. Samozřejmě po císařovně Joséphine, vysvětlil. Byla Napoleonovou ženou. Vypadala exoticky, a přestože měla své chyby, byla vždy elegantní. Je to dokonalé jméno, řekl jim.

Na financování si hodně vypůjčil. Bylo třeba uznat, že měl z pekla štěstí. Pouhý rok po otevření Joséphine mocný podnik Printemps vyhořel a dosud se přestavoval. Když byl dočasně vyřazen hlavní konkurent, obrat Joséphine vylétl vzhůru. „Kuj železo, dokud je žhavé,“ poznamenává vesele Jules. Na Gérarda to však žádný dojem nedělá. Maloobchod je mu protivný. Velkoobchod, který si otec bohudík ponechal, vynáší hotové peníze, ale maloobchodní podnikání je požírá. Velkoobchodníci mohou půjčovat, maloobchodníci si vypůjčují. Sídlem velkoobchodu je prostá funkční budova, která vydrží na celý život. Obchodní dům je jako jeviště s dekoracemi. Bratr Marc ten nablýskaný podnik miluje a Gérard se tajně obává, že by ho jednoho dne mohl chtít řídit. Tomu je třeba za každou cenu zabránit.

Gérardův plán je prostý. Jednou, až otec odejde na odpočinek nebo zemře a pokud je obchodní dům do té doby nezruinuje, se ho on zbaví. Když to bude možné, prodá ho. A když to nepůjde, zavře ho.

Kapitola třetí

• 1261 •

Bylo jaro léta Páně 1261. Na francouzském trůnu seděl svatý král Ludvík IX. a právě svítalo. Mladá žena vstala ze slamníku na podlaze.

Martine viděla mezi dřevěnými okenicemi na okně tenký proužek světla. Ze dvora dole se nic neozývalo, ale přes něj se nesl zvuk strýcova hlasitého rytmického chrápání, podobný rachotu zvedané padací mříže v některé z městských bran.

Dosud nahá přistoupila k okenicím a strčila do nich. Se zapraščením se otevřely. Strýcovo chrápání se přerušilo a ona zadržela dech. Pak se drnění bohudíky obnovilo.

Musí být opatrná. Nesmí se dát chytit.

Ohlédlá se zpět na slamník. Mladý muž, který tam ležel, spal.

Až do loňského roku byla Martine provdaná za syna bohatého kupce. Když její manžel dostal horečku a zemřel, zůstala ve dvaceti vdovou. Brzy se bezpochyby opět provdá. Ale než se to stane, myslela si, mohla by si také něco užít – pokud na to ovšem nikdo nepřijde.

Kdyby ji přistihli, strýc by ji asi zbičoval a vyhnal – přesně neví. Jenže ona potřebuje nejen ochranu jeho střechy. Pokud chce bohatého nového manžela, musí dbát na svou dobrou pověst.

Mladík na slamníku je chudšas. A je také namyšlený. A v milování se toho ještě musí hodně naučit. Tak proč si ho vybrala?

Ve skutečnosti to byl on, kdo ji před deseti dny v Notre Dame oslovil. Po celém století budování byla nová katedrála téměř hotová. K jejímu dalšímu zkrášlení však byla v současném stylu nově upravována místa křížení chrámových lodí poblíž středu a jejich zdi se proměnily ve velké zástěny barevného skla, jako tomu bylo v králově nové kapli. Dívala se vzhůru na obrovské rozetové okno v severní příčné lodi. Když se objevil, měl na sobě studentský plášť a jako všichni studenti na temeni hlavy vyholenou tonzuru klerika.

„Není to obdivuhodné?“ prohodil družným tónem, jako by ji znal celý život.

„*Monsieur?*“ pohlédla na něho a v jejím výrazu viděl výtku. Byl dost

vysoký, štíhlý, tmavovlasý. Bledá pleť bez poskvrny, dlouhý tenký nos. Vůbec neošklivý. O rok či dva mladší než ona, pomyslela si.

„Odpusťte, Roland de Cygne, k vašim službám,“ uklonil se zdvořile. „Chci říct, že Notre Dame stejně jako krásná žena ve zralosti roste do krásy.“

Měla pocit, že musí na oplátku také něco povědět.

„A až zestárne, *monsieur*, co pak?“

„Ale...“ odmlčel se na chvíli. „Povím vám o téhle dámě tajemství. Na východním konci jsem zrovna objevil maličké pukliny, drobné prohlubně ve zdech, což mi říká, že jednoho dne bude tahle dáma potřebovat určitou diskrétní podporu. Dají jí opěrné oblouky, jak se jim říká.“

„Vy jste odborník na potřeby žen?“

Jen vteřinu na něm viděla, že je v pokušení chvástat se, ale pak si to rozmyslel.

„Jsem jen student, *madame*,“ pravil skromně.

Martine musela uznat, že v téhle kombinaci flirtování a uctivé formálnosti je cosi docela svůdného. Ten mladík nepochybně dovede mluvit uhlazeně. Udělalo to na ni dojem.

Na jejího strýce by to dojem rozhodně neudělalo. „Žvanění,“ říkával přezíravě, „to je jediné, co tihle studenti dělají – pokud se zrovna neopíjejí a nenapadají lidi. Odsuzovali by je k výpraskům,“ dodával, „kdyby je církev a král nechránili.“

Protože univerzitu spravovala církev, musela se parta studentů, kteří vymlátili nějakou hospodu, zodpovídat pouze před církevním soudem, jenž jim obvykle jen uložil pokání a propustil je. Nebylo divu, že obyčejným Pařížanům byla taková výsada proti srsti. Pokud šlo o zbožného krále Ludvíka IX., věděl, že zatímco svaté ostatky, které umístil ve své úchvatné nové kapli, přidávaly jeho hlavnímu městu a jeho dynastii na svatosti, skutečná prestiž Paříže pochází od její univerzity. O století dříve měl snad vykastrovaný Abélard své chyby, ale dnes se na něho vzpomínalo jako na největšího filozofa své doby a na univerzitu, kde kdysi vyučoval, se z celé Evropy dychtivě sjížděli mladí adepti učenosti.

„A kampak jdete odsud?“ zajímal se.

„Domů, pane,“ pravila pevně. Tenhle drzounek by vymluvil z jalové krávy tele.

„Dovolte, abych vás doprovodil,“ uklonil se. „Ulice nejsou vždycky bezpečné.“

Protože byl bílý den a nalézali se uprostřed královské čtvrti, nedokázala se ubránit smíchu.

„Z toho pro vás nic nekouká,“ sdělila mu.

Ušli krátkou vzdálenost k severní straně ostrova. Kousek dál po proudu vedl most na pravý břeh. Když po něm přecházeli, zeptala se ho: „Vaše příjmení začíná ‚de‘. Znamená to, že jste šlechtic?“

„Znamená. Vedle našeho hrádku bylo jezero se spoustou labutí, takže se jmenovalo Lac des Cygnes, Labutí jezero. V mé rodině se ovšem taky tvrdí, že nám jméno dal labutí půvab a síla pradědů. Já se jmenuju Roland po svém předkovi, slavném hrdinovi *Písně o Rolandovi*.“

„Ale!“ Příběh byl slavný už více než století, avšak Martine si nikdy nepomyslela, že potká opravdového Rolanda. Zapůsobilo to na ni. „Sem jste ovšem přišel jako skromný student.“

„Panství zdědí můj starší bratr. Proto musím pilně studovat a doufat, že udělám kariéru v církvi.“

Když zahýbali opět proti proudu, vyprávěl jí o onom panství. Leží na západ odsud, na dolním toku velebné řeky Loiry, která tam už směřuje k Atlantskému oceánu. Mluvil o něm se zjevnou přichylností, která Martine působila potěšením. Brzy se však přiblížili k rozsáhlé oblasti přístavišť a tržišti známému jako Grève.

Rozlehlé prostory trhu Grève vždy kypěly životem. Na říčním břehu se vykládaly lodě a čluny přivázející vína z Burgundska a obilí z východních plání. Na druhé straně ležela stará čtvrť tkalců a další blok domů obývali skláři. Strýcův dům se nacházel na rue du Temple, která mezi nimi probíhala k severu. Martine mnozí na tržišti příliš znali, a jí se nechtělo zavdat příčinu k drbům. Bylo načase zbavit se mladého aristokratického společníka.

„Mějte se dobře, pane, a děkuju vám,“ pronesla způsobně.

„Zítra budu studovat,“ prohodil Roland, „ale pozítří touhle dobou navštívím Sainte-Chapelle. Třeba vás tam uvidím,“ naznačil vemlouvavě.

„Pochybuju, pane,“ odtušila a odešla.

O dva dny později tam ale stejně šla.

Svou honosnou schránu na svaté ostatky dokončil zbožný král Ludvík IX. teprve nedávno. Horní část kaple byla určena pro něho samotného a měl tam ze sousedícího královského paláce soukromý vstup. Méně významní lidé se však mohli účastnit pobožností ve skrovnější kapli dole. I ta byla krásná. Kryptě podobný prostor se mihotal světlem nespočetných svíček. Když Martine pohlížela na červeně a zlatě zbarvené ušlechtilé sloupy a sledovala, jak se rozbíhají do nízkých modrých kleneb, tak bohatě posázených stylizovanými zlatými liliemi, měla pocit, jako by vstoupila do kouzelného sadu. Tím, že se přišla setkat s Rolandem, už otevřela cestu k důvěrnému vztahu mezi nimi. V chvějivé záři svící a jemné vůni kadidla v každém zákoutí a skulině se zdálo jen přirozené, aby se mu přiblížila.

A když to udělala a jednou či dvakrát se přiklonila těsně k jeho tělu, všimla si ještě něčeho. Přes kadidlo cítila i jeho vůni, slabý příjemný pach lehkého potu na jeho kožených sandálech a cosi dalšího – byly to mandle nebo snad muškátový oříšek –, co vycházelo z jeho pleti?

Strávili tam pár minut a mlčky se těšili z krásy místa, když kolem nich prošel kněz a mladý muž ho k jejímu překvapení oslovil.

„Rád bych se zeptal, *mon père*, jestli bych mohl tady paní ukázat horní kapli.“

„Královská kaple není otevřena, mladíku,“ odpověděl duchovní zostra.

Tím je to vyřízené, pomyslela si. Jenže ani nápad.

„Odpusťte otče, jmenuji se Roland de Cygne. Můj otec je pán ze Cygne v údolí Loiry. Jsem jeho druhý syn a hodlám přijmout svátost kněžství.“

Kněz se zastavil a pozorně si ho prohlédl.

„O vaší rodině jsem slyšel, *monsieur*,“ řekl tlumeně. „Prosím, pojdte se mnou...“ A pár minut nato byli v královské kapli. „Můžeme zůstat jen chvíli,“ zašeptal duchovní.

Vysokými okny padala dovnitř sluneční záře a plnila vznosný a modrozlatý prostor nebeským jasem. Jestliže se dolní kaple zdála být čarovným hájem, zde bylo předsálí nebes.

Její studentik, který tak pěkně mluvil a tak příjemně voněl, měl v moci otvírat tajné zahrady pozemských rozkoší i královské svatyně. To byl okamžik, kdy se rozhodla vyzkoušet ho jako milence. Navíc dosud neměla šlechtice.

Když na něj teď upírala pohled ve světle časného rána, otevřel oči. Byly tmavohnědé.

„Je čas jít,“ zašeptala.

„Ještě ne.“

„Nesmím se dát přistihnout.“

„Tak buď potichu,“ zakřenil se.

„Musíme si pospíšet,“ řekla, uléhajíc vedle něho.

Potom jí sdělil, že zítra večer se musí učit, ale může přijít pozítří. Řekla mu ano a pak ho vedla dolů na dvůr. Strýcův dům byl vysoký jako většina domů lepších kupců v Paříži. Přední dveře vedly rovnou na ulici, ale za domem byl dvůr se skladištěm, nad kterým spala, a s průjezdem a vraty do uličky probíhající vzadu. Tiše vytáhla závory vrat, vysunula ho jimi a rychle za ním zastrčila. Z domu se nadále rozléhalo strýcovo chrápání.

Když Roland de Cygne kráčel uličkou, byl jaksepatří potěšen sám sebou a svým dobovatelským úspěchem. Předtím měl jen krátké a škobrtavé pletky se selskými děvčaty a služičkami. Martine je tedy pěkným počátkem krásné

životní dráhy milence, ve kterou doufá. Je to samozřejmě pouze mladá žena z měšťanských kupeckých vrstev, ale dobrá pro získání zkušeností. A ona zase, myslel si, je určitě přímo nadšená, že má za milence hochu vznešené krve.

Říkal si, že zvlášť dobře zvládl své první přiblížení k ní. Že jí řekl, že je potomkem hrdiny *Písně o Rolandovi*, bylo jen mírné přikrášení pravdy. V dětství se ptal, proč mu dali jméno Roland, a otec mu vysvětlil: „Když tvůj děd vyrážel na křížovou výpravu, měl skvělého koně jménem Roland, nazvaného podle hrdiny toho příběhu. Kůň s ním projel celou cestu do Svaté země a zpět, a zasloužil si, aby se na něj vzpomínalo. A je to taky pěkné jméno. Byl bych ho dal tvému bratrovi, ale nejstarší v našem rodu se vždycky jmenuje Jean, tak jsem ho dal tobě.“

„Já mám jméno po koni?“

„Po jednom z nejušlechtilejších ořů, jací kdy vyjeli na křížácké tažení. Co víc bys chtěl?“

Roland pochopil. Pomyslel si ale, že nedostane příliš mnoho dívek, když jim bude vyprávět, že je pojmenován po koni. Prošel postranní uličkou zpět do rue du Temple. Nad sedlovými střechami domů svítalo nebe. Městské brány byly už otevřené, ale nablízku nebyl skoro nikdo. Všude kolem se nesl sborový zpěv z jitřní, vnášející jako vždy do jeho srdce mírné rozrušení. Vtáhl do chřípí vzduch. Jak bylo obvyklé v městských ulicích, ucítil moč, výkaly a kouř z dříví, ale odkudsi zblízka kolem něho zavanula vábná vůně pečeného chleba a sladké aroma zimolezového keře.

Rolandovi se do Paříže původně nechtělo. Otec však trval na svém. „Tady by tě nic nečekalo, synu,“ říkal, „ale myslím, že máš bystřejší hlavu než bratr, že bys v Paříži mohl hodně dokázat a pozvednout čest rodiny. Kdo ví, třeba bys mohl překonat i děda.“ To by bylo opravdu báječné.

Rolandovu dědovi přály dějiny. Když zemřel mocný Karel Veliký a jeho říše se opět rozpadla na provincie a kmenová území, zbudované na troskách dávné Říše římské, neměli franští králové pod svou vládou často o moc víc než pařížskou oblast, jíž se říkalo Île de France. Obklopovala ji obrovitá panství, kde vládly bohaté a vlivné feudální rody – Provence a Akvitánie na jihu, keltská Bretaň na severním atlantském pobřeží, Champagne na východě a na jih od ní kmenová území Burgundsko.

A když už nebyl Karel Veliký, zahájili nájezdy strašliví vikinští Normané. Při jedné hanebné příležitosti je Paříž uplatila a poslala je, aby se za ni pomstili Burgundsku, což Burgundané Pařížanům nikdy neodpustili. Třebaže se Normané nakonec usadili v Normandii, jejich vládcové si pořád nedávali pokoj. A když si roku 1066 Vilém Normanský podmanil Anglii, nabyl jeho rod většího jmění a moci, než jaké měl francouzský král v Paříži.

Nejhorší ze všeho ale bylo, že ještě chamtivější, nelitostnější a otevřeně zlí byli vládci menšího území na jih od Bretaně kolem ústí řeky Loiry, hrabata z Anjou. Ctižádostivost vedla Plantagenety – tak se jmenovali – ke sňatkům s vládnoucími rody Normandie a Akvitánie. A aby toho pořád nebylo dost, pomohla jim neslýchaná dynastická přízeň štěstěny dosáhnout až na anglický trůn.

„V dobách tvého děda,“ vyprávěl Rolandovi otec, „Plantageneti skoro obklíčili Île de France a chystali se stisknout.“

Francii zachránil vynikající muž. Král Filip August z dynastie Kapetovců, děd nynějšího krále, byl statečný a lstivý. Spolu s anglickým králem z rodu Plantagenetů Richardem Lvím srdcem vyjel na křížovou výpravu, ale nikdy nevynechal příležitost postavit jednoho Plantageneta proti druhému. A když se následníkem hrdinného Lvího srdce stal jeho neoblíbený bratr Jan, prohnatému francouzskému monarchovi se brzy podařilo vyhnat ho z Normandie i z Anjou. Na chvíli to dokonce vypadalo, že by francouzští králové mohli získat i Anglii, když se proti Janovi vzbouřili jeho vlastní angličtí baroni.

A během všech těchto obtížných let nebyl nikdo francouzskému králi věrnější než starý pán de Cygne. Byl to jen chudý rytíř. Jezdecký kůň Roland byl jeho nejcenějším majetkem. Vydal se ale s Filipem Augustem na křížovou výpravu a král ho nazval svým přítelem. A tak, ačkoli jeho malé panství leželo uvnitř Anjou a Plantageneti se ho kdykoliv mohli zmocnit, zůstal na straně krále. A když Filip August zvítězil, mohl svého skromného přítele odměnit pozemkovým majetkem, který rodové jmění více než zdvojnásobil.

Jenomže od té doby de Cygneové nevzkvétají. Otec část pozemků zase prodal. Snad se bratrovi podaří vzít si dědičku nějakého bohatého rodu. To by bylo dobré. Roland ale může pro rodinu vykonat něco jiného. Mohl by dosáhnout vzestupu v církvi.

Univerzální církev představuje mnohé – zdroj pohodlného života i inspiraci k učenosti a snům. Rodu de Cygne, zápolícímu o úspěch, nabízí další životodárnou podporu. V církvi jsou peníze. A hodně.

Ti, kdo postoupili v církvi na vysoká místa, si užívají důchodů z jejích rozsáhlých pozemkových panství. Biskup je mocný muž a žije si jako kníže. Význační církevní hodnostáři mohou opatrovat peníze pro své rodiny a všemožně jim pomáhat. Závazek celibátu Rolanda nevábí. Naštěstí ale po sobě nejeden biskup i přes tuhle přísahu zanechal nemanželské potomky. Církev poskytuje koruně vzdělanectvo a vynikající správní pracovníky. Pro chytrého je to cesta ke jmění.

Roland je připraven to dokázat. Chce být úspěšný. Pořád ale má jeden sen. Křížácký sen, který se mu však zřejmě nikdy nepodaří naplnit.

Pohlédl dále po ulici. Asi čtyři sta kroků od sebe, v těsné průrvě mezi hráz-děnými domy s lomenicemi, viděl jednu z bran v městských hradbách. Mohutné kamenné opevnění, obepínající město na obou březích Seiny obrovitým oválem, dal zbudovat Filip August. Brána byla otevřená. Jeho cesta vedla opačným směrem, ale nedokázal odolat. Vykročil k ní.

Když jí prošel, silnice pokračovala přímo kupředu. Vlevo viděl za několika sady převorství svatého Martina v polích. Za městskými branami i před nimi bylo hodně opevněných církevních objektů, chránících významné mužské i ženské kláštery. Rozlehlá enkláva, která ho přitáhla, však ležela vepředu po pravé ruce. Byla zbudována jako pevnost. Uvnitř se hrozivě tyčily dvě hradní věže. Mohutné dveře měly závory a zástrčky. Roland se zastavil na silnici a zíral.

Toto byl Temple. Stát ve státě.

Řád templářů vznikl za křížových výprav. Začínali jako strážní dopravující spolehlivě peníze a pruty drahých kovů přes nejistá území armádám, které je potřebovaly. Brzy byli na mnoha místech strážci velkých pokladů. Odsud byl už jenom krok k tomu, aby se stali bankéři. Jakožto náboženský řád neplatili daně. Za vlády Filipa Augusta už byli jednou z nejbohatších a nejmocnějších organizací v křesťanstvu. Zodpovídali se pouze samotnému papeži a Bohu. A uvnitř mocného templářského řádu existoval kádr nejobávanějších válečníků světa – templářští rytíři.

Rytíři Templu se nikdy nevzdávali. Nikdy se za ně neplatilo výkupné. Bojovali vždy na život a na smrt a neznali strach. Aby je člověk přemohl, musel je zabít.

A aby k nim vstoupil, musel se podrobit iniciaci tak tajné, že její podrobnosti z řádu nikdy nepronikly ven. Když se k nim ale někdo dostal, patřil k nejdůvěrnějšímu posvátnému okruhu.

Roland už od dětství snil o dráze templářského rytíře. Byl to v jeho představách jediný způsob, jak se vyrovnat křížáckému dědovi. Když templářští rytíři skládali slib chudoby, mysleli ho vážně. Řád byl bohatší nad veškeré představy, a jeho velcí muži chudobní. V rodině Rolanda de Cygne by někdo takový nebyl nic platný.

A tak Roland chvíli upíral pohled na věže Templu, na něž dopadala záře časného jitra, a pak se odvrátil a zamířil zpět do města. Temple býval jeho chlapeckým snem, ale musí si přiznat, že život v ulicích Paříže není tak špatný. Například si může užívat s Martine.

Pomyslel na den, který má před sebou, a sám pro sebe se usmál. Martine se mu líbí. Když jí ale povídal, že dnes večer musí studovat, lhal.

Zapadající slunce vysílalo přes hřebeny střech záplavu rudé záře a stíny v ulicích se prodlužovaly, když Roland vyšel ze svého obydlí na levém břehu. Nacházelo se pouhých sto kroků směrem k zacházejícímu slunci od opatství Sainte-Geneviève na širokém temeni kopce, kde kdysi bývalo římské fórum. To leželo po staletí v troskách, až se jeho rozvaliny vyrovnaly v mírnější svah a ten byl dnes obsazen náboženskými objekty. Římská ulice dole u řeky zůstala, ale získala nové jméno. Protože tudy procházeli poutníci mířící do Compostely, začalo se jí říkat rue Saint-Jacques.

Roland se po ní vydal. Všude byli studenti. Poté, co se univerzita nedávno přestěhovala na levý břeh, se svah kopce začal pokrývat nevelkými kolejiemi, kde studující bydleli i pracovali. První byla kolej královského kaplana Roberta de Sorbona, padesát kroků od něho po levé straně vznikaly však mnohé další.

Šel dál z táhlého svahu kolem paláce opata z Cluny a farního kostela svatého Severina, až dospěl k řece a chystal se přejít přes starý most na ostrov, kde paprsky zapadajícího slunce proměňovaly západní průčelí Notre Dame v rudozlatou taveninu.

Pociťoval vzrušení. Šel na schůzku s jinou ženou.

Povídačce, že musí dnes večer studovat, Martine snadno uvěřila. Studenti pracují pilně. Rolandovi však jde učení lehce. Ještě než v patnácti vyrazil do Paříže, naučil ho doma místní kněz důkladně číst i psát latinsky, protože výuka na univerzitě se odehrávala téměř výlučně v latině. Za kratší než obvyklou dobu dokončil tradiční trivium, skládající se z gramatiky, logiky a rétoriky, Platona a Aristotela – což byly osnovy pocházející ještě z římských dob –, a rychle přešel ke kvadriviu, tj. aritmetice, geometrii, astronomii a múzice. Postupuje tak rychle, že mu kolegové studenti říkají Abélard. Jenže on není žádný filozof a také jím nechce být. Má bystrý rozum a skvělou paměť. Brzy ukončí kvadrivium a stane se mistrem. Pak má v úmyslu studovat práva.

A tak se dnes večer může klidně pomilovat s dívkou, kterou si namluvil v rue Saint-Honoré.

Potkal ji před třemi dny. Jeden z profesorů práva na univerzitě, muž, jehož náklonnost si chtěl pěstovat, ho požádal, aby donesl dopis jistému knězi na pravém břehu.

Rozlehlý hřbitov Neviňátek se nacházel kousek od ústřední linie města, pouhých tři sta kroků od řeky na rue Saint-Denis. Když se touhle ulicí prošlo ven za hradby, vedla pak celé míle k severu až k opatství svatého Denise, kde byli pochováváni francouzští králové. Na hřbitově Neviňátek ovšem

spočívali lidé mnohem skrovnějšího původu. Jeho třímetrové zdi ohrazovaly hromadné hroby chudiny. Vedle těchto smutných stěn ovšem stál příjemný kostel, kde Roland našel kněze, malého postaršího muže s tváří učence, který mu velmi děkoval, že si dal tu námahu.

Na západ od hřbitova leželo mnohem veselejší místo. Otevřený prostor Les Halles byl největším tržištěm ve městě. Roland, který neměl naspěch, se tu chvíli potloukal a zálibně si prohlížel pestrobarevné stánky. Zrovna zkoumal boudu, kde se prodávala jemná italská kůže, když tu pohlédl ke skupině trhovců, kteří spolu rozmlouvali v obloukovitém průjezdu, a všiml si, že se na něj jeden z nich pozorně dívá. Nebyl velký, ale hrbil se kupředu způsobem, který naznačoval hroživou energii. Tvář měl zčásti pokrytou krátkým ježatým šedým vousem. Nos byl podobný zobáku a ne docela rovný.

Oči byly tvrdé. A hleděly na něho, jako by byl zmije, jíž je třeba rozbít hlavu. Byl to Martinin strýc. Roland věděl, jak vypadá, protože ze zvědavosti si jednoho dne počkal poblíž jeho domu a sledoval ho, jak odtud vychází. Pokud věděl, neměl kupec zdání, že vůbec existuje. Jenže jeho oči na něj dál podmraceně zíraly.

Poznal ho snad kupec? Kolik toho ví? Pomalu se vydal pryč a snažil se nevšímat si hroživého pohledu. Zašel za jiný stánek, odkud mohl trhovce neviděn pozorovat. Ten už přesunul svůj pronikavý pohled na jinou část tržiště. Nakolik to Roland poznal, zíral Martinin strýc na nový cíl přesně jako na něho. Doufal v to. Stejně ale Les Halles opustil.

A pak zašel do krčmy za rohem v rue Saint-Honoré. Ta holka tam byla zaměstnaná. Nebyla to žádná krčmářova přízeň, jen služebná. Bylo to troublemaking děvče se záplavou hustých černých vlasů, očima téže barvy a velkými bílými zuby. Zaznamenal, že se sem tam některý muž pokouší s ní láskovat, ale ona je rozhodně odmítá.

Avšak od chvíle, kdy se s ní setkal pohledem, viděl, že o něho má zájem. Zůstal tam dost dlouho. Pověděla mu, že má dnes večer volno. Jmenovala se Louise.

Když teď večerní slunce nablýskávalo fasádu Notre Dame, Roland vesele přešel na Île de la Cité. Než vyrazil dále na pravý břeh, na chvílku zastavil. Po levé ruce dále po proudu byl most nesoucí asi tucet vodních mlýnů, za nímž ležela nábreží, kde se z člunů vykládala sůl a sledi z normandského pobřeží. Ještě dále rozděloval vody Seiny, zlatě zářící ve světle zacházejícího slunce, úzký západní cíp ostrova. A ještě o kousek dál po proudu, kde k vodě dosahovala bytelná hradba Filipa Augusta, stála jako stráž posvátného města, chránící ho před drsnými vetřelci, kteří by ho chtěli vyplnit, malá

čtvercová pevnost s vysokou věží zvaná Louvre a vybavená masivními řetězy, jež bylo možné natáhnout přes řeku.

Roland upřel zrak k západu na teplé slunce a usmál se. Napadlo ho, jak je příhodné, že Martine bydlí na východním konci pravého břehu a Louise na západním. Když mu bude štěstí přát, myslel si, bude moci nějakou dobu chodit od jedné k druhé.

Následujícího večera byla Martine dost rozrušená, když čekala na milencův příchod. Na stolku ve své komoře měla pár sladkostí a džbáněk vína. Včera šla ke zpovědi a jako vždy po pokání a rozhřešení pociťovala chvějivý pocit svěžesti, jako by svět byl stvořen znovu. Přes nedostatky mladého muže si uvědomila, že se tak trochu chvěje nedočkavostí.

Čekala až do tmy. Dvě služky spaly na půdě hlavního domu, třetí v kuchyni. Kuchyňské dveře byly teď zamčené a zastrčené a okenice zavřené. Strýc bude zřejmě ještě v úctárně, ale ta má okno do ulice před domem.

Natáhla si tmavý plášť s kápí a vyklouzla dolů do dvora. Měsíc zakrývaly táhnoucí se mraky. Byla skoro neviditelná. Přistoupila k vratům vedoucím do zadní uličky a odtáhla závory.

Roland čekal. Vzkročil rychle do dvora. Za okamžik se kradli po točitých schodech nahoru k její komoře.

Svíčka vrhala teplé světlo. V místnosti bylo útulno. Roland vypadal rozjařeně. Ve skutečnosti byl velmi spokojen sám se sebou. Potěšilo ho nevelké pohoštění, které připravila.

„Byla jsem včera u zpovědi,“ usmála se, když mu dolévala víno.

„Máš k vyznávání hodně hříchů?“

„Jen tebe.“

„Aha. No to je smrtelný hřích. Dostala jsi pokání a rozhřešení?“

„Ano.“

„A máš v úmyslu hřešit znovu?“

„Snad, když ke mně budeš milý.“ Pohlédla na něho zvědavě. „A co ty? Chodíš ke zpovědi?“

„Čas od času.“

„No to bych doufala, Rolande,“ popíchla ho jemně. „Nezapomeň, že nosíš tonzuru. Budeš knězem.“

„Možná,“ pokrčil ramenny. „Tyhle hříchy těla nejsou tak významné.“

„Takže tohle pro tebe jsem? Hřích těla?“

„Podle teologie,“ odvrátil na okamžik zrak a pokračoval skoro sám k sobě, „by byla větším hříchem žena, která má manžela. Vdova je něco jiného. A není to, jako bych svedl dívku ze vznešené rodiny.“

„Takže když jsem měštka z kupecké rodiny, je všechno v pořádku.“

„Víš přece, jak to myslím.“

Ovšemže to dobře ví. On je šlechtic, tak si myslí, že je nade vším ostatním lidstvem. Tenhle zchudlý, nezkušený, nafoukaný aristokrát se domnívá, že s ní může líhat, protože jeho předkové byli přáteli Karla Velikého. A od ní očekává, že k tomu bude svolná. Jen tak. Napadlo ji, jestli ho nemá vyhodit.

Ale nevyhodila. Byla naladěná na milování. A když je takhle daleko, myslela si, tak proč by nedostala, co chce. Hru na využívání druhého mohou hrát dva.

Postavil pohár s vínem a usmál se. Už myslela, že se přisune k ní. Zůstal ale na místě.

„Minule jsem ti to nepověděl, ale před pár dny jsem viděl na tržišti tvého strýce. Civěl na mě, jako by mě znal. Šel z něho docela strach. Ale pak jsem přišel na to, že prostě takhle kouká. Nemyslíš si, že by o mně věděl, že ne?“

„Nemá o tobě ani zdání, ujišťuju tě.“

„To rád slyším.“

Ted' už byl ochoten se přitulit. Začal ji líbat. Převalili se na slamník. Martine na sobě měla spodničku, ale on byl pořád oblečený. Zmocnilo se ho vzrušení a jí také. Zajel jí rukou mezi nohy. Lehounce vyhekla. Brzy nato si stáhl kalhoty a vstoupil do ní. „Sundej si košili,“ řekla a zatahla mu za ni.

Jako většina lidí nosil Roland košili týden i déle, a byla cítit potem a ulicí. Jí se ale líbilo, že se myje víc než jiní muži, které zná. Vychrstnout na sebe studenou vodu z misky ovšem nebyla žádná koupel, ale lepší to v Paříži doby křížových výprav nebyvalo. „Ach,“ zašeptala, „tohle je pěkné.“ Cítila jeho pot a onu slabou mandlovou vůni na pokožce. Stále více se rozněcoval a vrátil rychle. Prohnula záda do oblouku. Přitiskl se těsněji.

A pak se zmaččila. Ucítila něco jiného. Pomyslela si, že se určitě mýlí. Ale ne, žádná mýlka. Byla to voňavka. Ne ovšem taková, jakou by mohla užít ona. Byl to nevolnost působící pach nejlevnějšího druhu voňavky, jaký užívaly pouliční holky ve snaze utajit, že se měsíc nemylý.

Takový pach si Roland mohl na kůži opatřit jediným způsobem. Došlo jí to v jediném záblesku. Tak tohle měl včera večer na programu. Její tělo ztuhlo.

Byl hotov. Brzy.

Martine se nehýbala. Na okamžik ji jako vlna zaplavil mohutný pocit ublížení. Rychle však opadl. Není do něho zamilovaná. Pak se jí zmocnil vztek. Jak se opovažuje. Oddala se mu a on se hned za nejbližším rohem spustil s nějakou děvkou, kterou sebral bůhví kde. To si jí ani trochu nevází? Má vůbec představu, jaké měl štěstí? Chtělo se jí ječet. Chtělo se jí uhodit ho něčím tvrdým a těžkým? Chtělo se jí způsobit mu utrpení.

Přesto však dál nehybně ležela. Převalil se. Donutila se k úsměvu. Pak mu

položila hlavu na prsa a pohládila ho po nich, přičemž zavřela oči, jako by na ni šla ospalost. Po krátké chvíli pocítila, jak se jeho tělo uvolňuje. Upadl do dřimoty. Odtáhla se, ulehla vedle něho a zamyslela se.

Po tváři jí přeběhl sotva znatelný spokojený úsměšek. Pomsta je pokrm, který se má podávat pokud možno vychladlý. Teď je ráda, že nic neřekla. Nic ho nenapadne. Zavřela oči.

Svívalo, když se probudila. Ve slabém světle pronikajícím škvírou mezi okenicemi ho viděla, jak leží na boku, hlavu podepřenou o loket a pozoruje ji. „Konečně,“ řekl. Hmátl po ní.

Políbil ji na hrdlo a začal postupovat po jejím těle dolů. Nechala ho. Bylo to příjemné. Nespěchal a ona také ne.

„Jsem trochu ospalá,“ řekla. Ztvrdl a ona také chtěla. Vpustila ho do sebe. Dělal pomalé rytmické pohyby a dával si načas.

„Víš,“ pronesla tiše, „k tomu, co jsi říkal včera večer.“

„Ty si při milování povídáš?“

„Někdy. Myslím strýce. Nemusíš si dělat starosti. Nemá o ničem ponětí.“

„To je dobře.“

„Kdyby měl, hned bych se o tom dověděla. Zbil by mě.“

„Ano?“

„Chce, abych se dobře provdala. A pokud by se mnou nějaký muž spal...
Jé...“

„Tak co?“

„Stalo by se mu to, co Abélardovi.“

Zastavil se.

„To nemyslíš vážně?“

„Ty ho neznáš.“

„Vykleštil by mě? Ušmíkl by mi koule?“

„No, zjednal by si na to nějaké lumpy. Moc na to má.“

„Ale já jsem šlechtic.“

„To byl Abélard taky.“ Byla pravda, že velký filozof pocházel z nižší šlechty.

Cítila, jak se uvnitř ní smrskl. Přitáhla ho k sobě.

„Neboj se, *mon amour*, nemá o tom tušení,“ chlácholila ho. Rolandova mužnost však byla na všeobecném ústupu. „Teď mi neutíkej,“ zašeptala. „Dokonči, kvůli čemu jsi přišel.“

Odtáhl se. Pohlédl na stříbrný proužek světla mezi okenicemi. „Měl bych jít,“ řekl.

„Přijdeš zase dneska večer?“ zeptala se.

„Dneska večer musím studovat,“ zablábolil.

„A zítra?“

„Když budu moci.“

Den uběhl klidně a poskytl jí čas na další úvahy. Celkově vzato, musela si přiznat, je vlastně dobře, že se to vyvinula takhle. Byla blázen, když podstupovala takové riziko. Tahle malá mezihra s Rolandem jí dokonale ujasnila jedno. Potřebuje ve svém životě zase muže.

Je načase se provdat. Asi si dokáže opatřit bohatého manžela. O to se postará strýc. V Paříži je spousta dobrých mužů, tak co by si nevzala bohatého.

Roland musí jít. To ale neznamená, že ho nepotrestá.

Může se s tou jinou holkou mýlit? Nemyslí. Veškeré instinkty jí říkají, že má pravdu, ale chce mít jistotu. Odpoledne už sestavovala nový plán. Byl večer a nad Seinou zapadalo slunce, když se ubírala přes most vedoucí z levého břehu na Île de la Cité. Je samozřejmě možné, že má děvče na levém břehu, ale tam by pro něho bylo obtížnější uniknout pozornosti. Mnohem pravděpodobnější je, že ta druhá je na severní straně řeky. Našla si příhodné místo na rohu ulice, odkud mohla pozorovat, a čekala.

Nemusela čekat dlouho. Přešel most bujarým krokem. Tak takhle je to s dnešním večerním studiem. Přetáhla si přes hlavu šátek a s odstupem se vydala za ním. Kolem bylo dost lidí, aby ho mohla sledovat nenápadně. Někteří stáli na mostě, kochali se západem slunce a Roland učinil totéž. Potom pokračoval na pravý břeh a kráčel k severu, až zabočil do rue Saint-Honoré. Šla pořád za ním. Spatřila, jak vstupuje do krčmy. Zaváhala. Kdyby tam vešla, budou se po ní lidé otáčet. Asi by ji uviděl a to by bylo trapné. Na druhé straně ale chce vědět, čím se tam zabývá. Stála na ulici a hloubala, co dělat.

Jako na zavolanou jí obtíže ušetřil, když zase vyšel ven. Doprovázela ho dívka s hřívou černých vlasů, přesně ten druh laciné běhny, pomyslela si Martine, jakou si představovala. Viděla ho, jak tu holku obemývá paží a ona si přitahuje jeho hlavu a líbá ho na ústa. Martine se rychle odvrátila, aby ji nezpozoroval, ale oni jejím směrem ani nepohlédli.

Jen chvilku pociťovala chladný šok, že ji zradil. Po něm ale následovalo uspokojení. Měla pravdu. Její smysly a instinkty ji neklamaly. Je načase dokonat pomstu.

Toho večera si vyčíhala okamžik, kdy byla kuchyně prázdná, vplížila se tam a vzala si dlouhý kuchyňský nůž, který se málokdy užíval. Potom, zatímco strýc byl v účtárně, vstoupila do velké obývací světnice, kde stál rozlehlý dubový stůl a strávila pár minut sehnutá nad ním, jako by zkoumala kresbu dřeva.

Příštího rána po snídani odešel strýc na tržiště Grève. Kuchařka a dvě další sloužící byly v kuchyni.

Martine vkročila do velké světnice. Věděla přesně, co musí udělat. Věděla, že to bude bolestivé, ale promyslela si to pečlivě a vyzkoušela, aby měla jistotu, že vše proběhne podle plánu. Když se zhluboka nadechla a připravila se, měla tvář celou napjatou v očekávání bolesti. Kdyby toho nebylo zapotřebí k pomstě, nepodstupovala by to.

A tak se mimovolně pokřižovala, pečlivě si vybrala cíl, pootočila hlavu, aby si nezlomila nos, a bezvládně padla tak, aby se tvrdě uhodila o hranu velkého dubového stolu uprostřed místnosti.

Bolestné zaječení nemusela předstírat. Přiběhly služky.

„Zakopla jsem,“ naříkala. Na podlaze spatřila kapky krve. Kůži si rozčís-nout nechtěla, a jen zadoufala, že jí nezůstane jizva. Hlavní ale bylo, že už pociťovala silnou šubavou bolest kolem levého oka.

Zatímco mladší služebná dívka utíkala na tržiště, aby přivedla domů strýce, velení se chopila kuchařka, malá energická žena. Rozseklá kůže nad okem nevypadala zle. Kuchařka ránu omyla, přidržela na ní kus hadříku a zastavila krvácení. Pak pomazala zranění mastí a omotala Martine hlavu obvazem. Studený obklad zarazil otékání.

„Ale budete mít pořádněj monokl,“ zpravila ji vesele kuchařka.

Když dorazil strýc, seděla Martine už zklidněná v kuchyni a pojídala trochu silného vývaru. Tvář jí dosti slušně natékala. Když se strýc ubezpečil, že neteř není ani vážně zraněná, ani zohavená, vrátil se na trh. Martine řekla služkám, že jde odpočívat do své komory a v poledne zase sejde dolů.

Vše probíhalo přesně podle plánu.

Vyčkala ve své světnice, až na dvoře nikdo nebyl. Pak si zastrčila ukradený dlouhý nůž za opasek, ukryla ho pod pláštěm a neviděna vyklouzla zadními vraty do uličky, kterou přicházel na noční návštěvy Roland.

Šla svižně k jihu, vyhnula se tržišti Grève a dorazila k řece. Stejně jako předchozího večera měla přes hlavu přetažený velký šátek, kterým ukrývala obvaz.

K mostu vedoucímu z pravého břehu na Île de la Cité to bylo asi jen čtyři sta kroků. Těsně předtím, než k němu došla, spatřila vysokou střechu Grand Châtelet, kde pařížský rychtář vykonával nad Pařížany spravedlnost. Z jeho tuhé nadvlády byli vyjmuti univerzitní studenti jako Roland, kteří se museli zodpovídat jen před církevními soudy. Martine se v duchu usmála. Ona má pro Rolanda de Cygne připraven zvláštní druh spravedlnosti.

Přešla na ostrov. Nad vrcholky střech po její pravici se vypínaly vysoké klenby Sainte-Chapelle na pozadí šedivého nebe. Svaté ostatky ukrývané

uvnitř sice krále obšťastňují, ale jí královský reliquiář dnes připadá jako vysoká studená stodola. A vzpomínka na vykvétající lásku k mladíkovi, když tam spolu zašli, je mrtvá jako popel. Ještě jednou přešla Seinou po úzkém mostě na levý břeh a vydala se vzhůru táhlým rovným stoupáním rue Saint-Jacques.

Na levý břeh často nechodila. Dnes mu mnozí říkali Latinská čtvrť, protože se začal plnit vzdělanci. Zaklela, když málem šlápla do hromádky kouřících výkalů, které zřejmě kdosi právě vyklopil z horního okna. Správně, pomyslela si pochmurně, ať si učení pánové mluví latinsky a kážou v kostele, život nakonec stejně končí u stejného smradu v ulicích,

Byla už blízko vrcholu kopce. Sáhla si k boku a pocítila za opaskem rukojeť dlouhého nože. Před ní byla brána v městské hradbě, kterou procházeli poutníci směřující do Compostely. Věděla, že Roland bydlí někde tady. Ze dveří vyšel student a ona se ho užuž chtěla zeptat, jestli nezná Rolanda, když vtom se mladý muž osobně objevil z nedalekého domu. Uviděl ji a překvapeně se zastavil. Rychle popošla, až mu stála po boku.

„Musíme si hned promluvit,“ pravila naléhavě. „O samotě.“

Zamračil se, ale odvedl ji kousek po ulici a zabočil na hřbitov. Tam byl klid. Nikdo je neviděl. „Co se děje?“ zeptal se. „Chtěl jsem k tobě přijít dneska večer.“

„To nemůžeš,“ řekla. „Podívej se,“ stáhla si šátek.

Překvapeně zazíral na její červeně a černě nateklý obličej.

„Panebože, co se ti stalo?“

„Můj strýc. Zbil mě. Ví o nás.“ Sledovala, jak zbledl. „Vyklouzla jsem z domu, abych tě varovala.“

„Jak se to dověděl? Spal, když jsem včera odcházel, slyšel jsem ho, jak chrápe.“

„Viděla tě kuchařka,“ poučila ho.

„Víš, kdo jsem?“

„Ještě ne. Neřekla jsem mu tvé jméno, ale už rozeslal chlapy, aby se vyptávali.“ Vypadal zádumčivě.

„Nikdo o tom neví. Prohlédla si mě kuchařka dobře?“

„Popsala mu tě.“

„Krucinál.“

„Ach, Rolande,“ zatvářila se žalostně. „Bude mě zas bít, dokud mu nepovím tvoje jméno. Dlouho už to nevydržím.“

Roland na okamžik odvrátil pohled a nepochybně proklínal svou smůlu. Sáhla na nůž za opaskem, ale ještě ho nevytáhla.

Obrátil se opět k ní.

„Snad si doopravdy nemyslíš...“

„Ach, Rolande,“ zaplakala, „musíš z Paříže odejít, ale hned.“

„To nemůžu.“

„Ty to nechápeš. Neznáš ho. Jak se jednou rozhodne... A má na to moc.“

„Opravdu by mě nechal vykleštit?“ vyhrkl na ni s hrůzou.

„Nic mu nezabrání. Ani král.“

Svíjí se. Pozorovala ho. Je to dokonalé.

„Nemůžu Paříž opustit,“ zamumlal. „Nemám kam jít.“

„Mohli bychom utéct spolu,“ navrhla. „Mám trochu peněz. Můžeme uprchnout do Normandie nebo do Anglie.“

„To nepůjde,“ odpověděl s očima zabořenýma do země. Věděla, že to řekne.

„Ty mě nechceš,“ zakvílela. „Jsem ztracená.“

„Nene, záleží mi na tobě,“ namítl.

Nastala dlouhá zámka.

„Nemá v úmyslu tě zabít,“ upozornila. „To taky něco je. Říká se, že Abélard byl potom, co se mu to stalo, velký filozof.“

Z Rolandova obličej je jasně vyzařovalo, že filozofie by mu útěchou nebyla.

„Co můžu dělat?“ zakňoural.

Čas nadešel.

Sáhla pod plášť a vytáhla nůž. Odskočil.

„Tady,“ prohlásila, „to je pro tebe.“

„Pro mě?“

„Když si pro tebe přijdou, použij ho. Neváhej, nebudeš mít čas. Budou to myslet smrtelně vážně. Ale když je dokážeš zabít nebo zranit, mohlo by ho to odradit od dalšího pokusu. Je to tvoje jediná naděje.“

Vzal si nůž. Zvážil ho v ruce a sešpulil rty. Viděla, jak vrhá pohledy do stran.

A náhle jí připadlo, že mu čte myšlenky. Jediné, co nepředpokládala. Je to možné? Uvažuje, jestli ji má tím nožem zabít? Aby ji odklidil z cesty? Nikdo je neviděl. Když bude mrtvá, myslí si nejspíš, nezjistí její strýc nikdy jeho totožnost.

Jak mohla být tak pitomá? Nůž donesla jen proto, aby její povídání znělo přesvědčivěji. A do sestrojování pomsty se zabrala natolik, že tuhle slabinu plánu přehlédla. Strnula.

Vtom však zavrtěl hlavou a podal jí nůž zpět.

„Mám vlastní zbraň,“ řekl. Jestli se ale zmýlila, jestli si propočítal šance a rozhodl se ji nezabít anebo jestli zasáhlo jeho svědomí, to se Martine už nikdy nedoví.

„Musím jít, než mě začnou hledat,“ pronesla. „Ale dávej na sebe pozor, můj Rolande. Bojím se, že se už nikdy neuvidíme. Ať tě ochraňuje Bůh.“ Nato zastrčila nůž zpátky za opasek, přikryla si hlavu šátkem a pospíšila si ze hřbitova.

Když šla ulicí dolů zpět k řece, spokojeně pomyšlela na to, kolik ho čeká bezesných nocí a zlých snů a jestli z Paříže uteče. A jaký to byl požitek sledovat toho nafoukaného ubohého neřáda, když se svíjel strachy.

Pomsta byla sladká.

Po zbytek dne se Rolandovi nedařilo. Pokoušel se dělat to, co obvykle. Byl na přednášce. Zašel do své oblíbené krčmy, kde se setkal s pár přáteli. Toužil se jim svěřit, jaké má potíže, ale cítil, že to nejde. Koupil si chléb, kousek uzeného masa a trochu fazolí a odnesl si je do koleje.

Světnice, kterou obýval, byla nad vrzavým dřevěným schodištěm. Dveře měly zástrčku a on zapřemýšlel, zda přidat druhou. Usoudil ale, že by to nemělo smysl. Pár ke všemu odhodlaných chlapů je stejně vyrazí. Je tu ale těžká dubová truhla. Mohl by ji přitáhnout ke dveřím. Když si položí slamník vedle ní, určitě se ihned probudí, jakmile by se někdo pokusil vpadnout dovnitř.

Starost mu dělalo okno. Bylo jen deset stop nad ulicí, ale bylo úzké a mělo bytelné okenice. Snad by ho ubránil.

Pokud jde o zbraň, má opravdu tesák. Radši by měl meč, ale s tím studentů po ulicích chodit nesmějí. Tesák je dlouhý, určený k užívání v boji. Patřival dědovi. Přejel prstem po čepeli. Byla ostrá. I kdyby několik chlapů vyrazilo dveře, měl by být schopen jednoho zabít, nebo možná dva.

Zůstal až do večera doma. Snědl potraviny, zbudoval barikádu a přichystal se na nebezpečnou noc.

Spát ale nemohl. Každé vrznutí, které zaslechl, jím trhlo. Kolem půlnoci něco venku, nejspíš krysa, strčilo do malé hromádky otepí, z nichž jedna s tichým žuchnutím spadla na dlažbu. Roland bleskově vyskočil a čekal s dýkou v ruce u okna, přičemž neotevřel okenice, aby nedal najevo svou přítomnost, ale napínal všechny nervy ve snaze uslyšet, jestli je někdo na ulici nebo stoupá po schodech. Zůstal tak stát skoro půl hodiny, než znovu uleh, a nadále naslouchal.

A zatímco špicoval uši, honily se mu hlavou myšlenky. Proč si začal s Martine? Kéž by byl raději cudný. Kéž by byl templářským rytířem. A co má dělat? Může se vrátit domů? Jak by to vysvětlil otcí? Rodina by zuřila. Měl jim pomáhat a všechny je zklamal. Představy, jak jim stojí tvář v tvář, se děsil skoro stejně jako tělesného zohavení.

Hodiny ubíhaly. Ani si nezdřímł. Za svítání znova zprudka vyskočil, když

někdo z okna vychrstl do ulice nočník. A v době, kdy se otvíraly městské brány a po ulici začali chodit lidé, seškobrtal s prázdnýma očima po scho-
dech a zahájil den.

Brzy ráno musel na první přednášku. Nechtělo se mu vyjít z domu neozbro-
jený, jenomže student se nesmí po městě potloukat se zbraní u pasu. Jak ji
ukrýt pod rukou, aby ji nebylo vidět? Když prohledal své propriety, napadlo
ho řešení. Má tu svitek levných pergamenů, většinou z králíka nebo veverky
takových, jaké užívají k zápisům transakcí úředníci a kupci. Prostrčil tesák
středem role a zjistil, že ho může nosit zcela ukrytý, ale snadno ho vytasit.
Takto ozbrojený sešel do ulice a přidal se ke kolegům studentům.

Všechno se zdálo normální. Poskytlo mu jistou úlevu, že je ve shluku lidí,
ale nemohl si pomoci a musel se zamýšlet, jestli ho druhové budou bránit,
kdyby ho náhle někdo napadl. Před nějakým rozhněvaným měšťanem s holí
snad, ale před dvěma nebo třemi ozbrojenými chlapy? Možná ne. I když se
v jejich společnosti po přednáškách vracel do svého obydlí, stále se ohlížel
přes rameno, jestli za ním někdo nejde, a napadlo ho ještě něco jiného.
Neměl by se pokusit nějak ochránit své tělo? Nemohl by pod klerikou nosit
koženou vestu jako těžkooděnc? V některých bývá kovová výztuž. Kdyby si
její konce dokázal propojit mezi nohama, mohlo by mu to poskytnout jistou
ochranu, anebo ji útočníci nožem lehko proříznou.

Na západním konci Latinské čtvrti byla městská brána, jíž vedla cesta
k předměstskému kostelu Saint-Germain-des-Prés. Hned v bráně měl dílnu
zbrojír. Roland tam nikdy nebyl, ale slyšel, že je jedna z nejlepších. Proto ji
odpoledne navštívil.

V malém podniku bylo vskutku plno práce. Byly tu kovadliny a výhně jako
v kovárně. Viděl meče, přilby, kroužková brnění a všemožné pomůcky
a ochranné oděvy do boje. Vše to ale bylo určeno k ochraně hlavy, rukou,
trupu a nohou, ale nebyl tu ani jediný samostatný výrobek, který by chránil
muže mezi nohama. A těžko můžu chodit obrněný po celém těle, myslel si
Roland.

Zeptal se na mistra zbrojře a ukázali mu nevelkého rtuťovitého muže
s nakrátko zastřiženým šedivějícím vousem, který pozorně vyslechl jeho
vysvětlení, jakou ochranu potřebuje.

„Tohle po mně dosud nikdo nežádal,“ utrousil řemeslník. „Byl jste přisti-
žen s něčí manželkou?“

„Něco takového.“

„No, já vždycky říkám, že dovedeme vyrobit všechno. Chcete něco jako
pás cudnosti, jenom bude muset být větší. Udělat to z kovu je těžké. Pochy-
buju, že byste se mohl posadit,“ uvažoval zbrojír. „Aby to bylo ohebné,

muselo by to být jako krátké spodky. Kroužkové brnění připnuté na kožený podklad, řekl bych. Víte, bylo by to dost těžké a taky by vás to něco stálo.“

„Uměl byste to udělat?“

„Ale trvalo by to nejmíň měsíc, možná i víc. Musím vyřizovat zakázky od některých nejvznešenějších šlechticů v zemi,“ vzhledl na nešťastného mladíka. „Může to počkat tak dlouho?“

„Asi ne.“

„Tak se radši spolehněte sám na sebe,“ usmál se řemeslník.

Roland odcházel zarmoucen. Na něco takového asi nebude mít, i kdyby našel někoho, kdo by to dokázal vyrobit. Nespál už skoro půldruhého dne a začínal pociťovat, jak se mu točí hlava. Nevěděl, co se sebou dělat. Vrátil se do rue Saint-Jacques a zabočil k řece. Brzy po levé straně míjel kostel svatého Severina. V naději, že by se tam jeho duch mohl zklidnit, vešel, aby si odpočinul.

V podivných starobyklých úzkých klenbách kostela bylo cosi důvěrného. Čas od času se sice představoval, ale stál na svém místě už sedm set let od dob raných franských králů. Když mladý Roland seděl na kamenné lavici, zády ke zdi, oči upřené na dveře, ve svitku pergamenů ukrytou dýku, rozjímal o své situaci.

Fakta jsou až příliš zřejmá. Zhřešil a Bůh ho trestá. Zaslouhuje si to. To je nábíledni. Ale co může dělat? Musí se kát. Musí celým srdcem úpěnlivě prosit o odpuštění, avšak jestli mu bude uděleno, to je jiná věc.

Napadla ho strašlivá myšlenka. Bylo by možné, že jeho kastrace je božím záměrem? To ho Bůh nejen trestá, ale zároveň zachraňuje před dalšími pokušeními? Rozhodl se Pán zajistit, aby jeho život byl zasvěcen náboženské službě v úloze kněze nebo mnicha v celibátu? To přece určitě ne. Není snad boží vůle taková, že má více či méně pokušení překonávat, a ne ho být zcela zbaven. Ano, Abélarda tenhle osud postihl, jenomže Abélard byl veliký učenec a filozof. Rolandovo místo ve světě je mnohem skromnější. Tak velké pozornosti není hoden. Spousta jiných mužů s kněžským svěcením udělala totéž co on a prošlo jim to. Jestliže zasvětil svůj život službě církvi, řekl si, mělo by to stačit. Když se bude opravdově kát, dostane se mu odpuštění.

A tak se pokoušel o modlitby. Vskutku usilovně se snažil více než hodinu. Ke konci té doby se opravdu cítil o něco klidnější. Přinejmenším začal, mysl si, i to je něco. Vstal a opatrně vyšel na ulici.

Kdyby jen nebyl tak unavený. Musí se vyspat. Ve své koleji ale spát nechce. Musí si vyhledat jiné místo. Takové, které muže po něm pátrající nenapadne. Kam půjde?

A pak, zazdalo se mu, dostal dobrý nápad. Co to děvče z rue Saint-Honoré? Co Louise? O té ani Martine, ani její strýc neví.

Louise má blízko hospody světničku. Určitě dovolí, aby tam s ní přespal. A on, aby prokázal, že jeho pokání je opravdové, nebude se s ní milovat. To by se mohlo zdařit. Půjde do krčmy a požádá ji o to.

S novou zmatenou nadějí v srdci přešel přes řeku a vydal se k severu.

Znepokojovala ho jen jediná věc. Až s ní bude v posteli, dokáže nadále odolávat pokušení? A dovolí mu to Louise? Dosud tuhle obtíž zvažoval, když došel k rue Saint-Honoré a začal do ní zahýbat.

Něčí ruka mu sevřela loket. Vyskočil do vzduchu a ruka mu sjela ke svitku pergamenů. S vyděšenou tváří se prudce obrátil k útočníkovi.

„Milý mladý muži, polekal jsem vás?“

Byl to kněz z kostela u hřbitova Neviňátek, jemuž před týdnem donesl dopis.

„Důstojný pane!“ vykřikl.

„Moc mě mrzí, že jsem vás donutil poskakovat,“ pravil starý kněz omluvně, „ale myslel jsem, že vám dám najevo, že vás znám. Tuhle jste ke mně přišel. Je vám dobře?“ prohlížely si mírné modré oči pozorně mladšího muže. „Zdáte se velmi bledý.“

„Ano, *mon père*, je mi dobře,“ zahleděl se Roland na kněze se směsicí úlevy a rozpaků. „Děkuju. Ovšem... pravda je taková... že jsem se na dnešek nevyspal dobře.“

„A čím to bylo, synu?“

„No, víte...,“ uvažoval tázaný horečně, co říci, „u nás v koleji hořelo. Byl to jen malý oheň a byl uhašen, ale moje světnice je strašně zřízená. Všude černý prach...,“ blábolil, ale starý kněz na něho nadále upíral laskavý pohled.

„A kde budete spát dnes, synu?“

„Ale... no... Chtěl jsem požádat přítele.“

„A co kdybyste přespal u mě? Mám doma plno místa.“

„U vás?“

„Bylo by divné, kdyby kněz od Neviňátek nepomohl studentovi v nouzi.“

A tu Rolandovi připadlo, že pochopil. Je to dar od Všemohoucího. Bůh poslal tohoto duchovního, aby ho ve chvíli tísně zachránil před pokušením. Nemusí spát u Louise. Bude v bezpečí.

„Díky, *mon père*,“ řekl. „Přijímám.“

Dům kněze se nacházel takřka vedle kostela. Nebyl velký, ale měl příjemnou síň s krbem a oknem a prostor oddělený těžkým závěsem, kde se snadno dal položit slamník pro hosta. Každý den přicházela z nedalekého kláštera postarší jeptiška, aby knězi posloužila jako hospodyně, a ta oběma mlčky předložila jídlo. Když se najedl hutného dušeného masa se zeleninou, tro-

chy sýra a vypil pohár vína, začal se Roland cítit o hodně lépe. Duchovní s ním příjemně rozmlouval. Ptal se ho na rodinu a na studia a brzy bylo jasné, že je sám úžasně vzdělaný. Hovořil o své farnosti a jejích chudých. A teprve ke konci jídla se jemně dotázal: „Jste v nějakých potížích, synu?“

Roland zaváhal. Moc rád by laskavému knězi pověděl pravdu. Má se mu vyznat a požádat ho o pomoc? Nemohl by mu kněz třeba zařídit ochranu? Církev je mocná. Chtěl by se vyzpovídat.

Jenže to nemůže udělat.

„Ne, důstojnosti,“ zalhal.

Starý muž na něho nenaléhal. Když ale slunce klesalo, prohodil, že se každý podvečer chodívá pomodlit do svého kostela, a nabídl Rolandovi, že by mohl jít s ním.

„To bych měl,“ souhlasil mladík horlivě. A šel si vzít svůj svitek pergamenů, aby měl tesák pro každý případ s sebou.

„To sebou nosit nemusíte,“ řekl stařec. „Tady v domě to bude docela v bezpečí.“

Co mohl dělat? Nerad vyšel ven neozbrojený.

Kostel Neviňátek byl tichý. Osaměli.

„Pokaždé, když se tu modlím,“ poznamenal kněz, „si rád připomenu, že jsem ve společnosti všech těch ubohých křesťanských duší, prostých lidí Paříže, kteří ani nemají jméno, pod nímž by se na ně vzpomínalo, a leží na hřbitově vedle nás,“ usmál se. „Naše vlastní potíže se ve srovnání s tím zdají velmi malé.“

Pak přešel k nevelkému bočnímu oltáři, klesl na kolena a začal se v duchu modlit.

Roland poklekl vedle něho. Ze všech sil se snažil dělat totéž. Starcova přítomnost ho upokojovala. Cítil v sobě mír. Říkal si, že v tomhle tichém svatostánku je určitě pod Boží ochranou. A přece... Jak ubíhal čas a v kostele bylo nadále ticho, nemohl si pomoci a napínal uši, aby zaslechl sebemenší zvuk. Chtěl obrátit hlavu a rozhlédnout se, aby se ujistil, že se k nim nepřikrádá žádná nejasná postava, ale neopovážil se, protože se obával, že by svého společníka vyrušil z modliteb.

A potom se dostavily jiné myšlenky, za které se zastyděl. Co když se dveře kostela náhle rozlétnou a dovnitř vpadnou dva nebo tři ozbrojení chlapi? Nemá s sebou dýku. Ale starý kněz není těžký. Dokázal by ho zvednout a použít jako štít? Právě tuto možnost zvažoval, když vedle sebe uslyšel kněžův hlas.

„Pomodleme se *Pater noster*, synu.“

Pater noster, qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum... šuměla tiše v mlčícím kostele věčná slova modlitby Páně.

A když se po jejím doznění vrátili do domu duchovního a zastrčili závoru na dveřích, Roland ulehl, připravil si vedle sebe svitek pergamenů a pokojně usnul.

Slunce už stálo hodně vysoko, když se probudil. Na stole ho čekala snídaně. Starý kněz už odešel, ale nechal u hospodyně vzkaz, že Rolanda opět očekává k večeři a že mu znovu nabízí nocleh.

Když krácel přes řeku do Latinské čtvrti, cítil se mladík velmi osvěžen. Ať se nad ním vznáší jakékoli nebezpečí, myslel si, musí být nějaké řešení, nějaký způsob, jímž mu Bůh poskytne ochranu, když se bude upřímně kát. Možná by se dnes večer mohl starému duchovnímu se vším přiznat a požádat ho o radu.

Směřoval vzhůru po rue Saint-Jacques. Kolem bylo plno studentů. Měl oči na stopkách, ale žádný příznak nebezpečí neviděl.

Byl padesát kroků od své koleje, když k němu přistoupil jeden student. „Hledá tě nějaký chlapík,“ oznámil mu.

Roland ztuhl.

„Chlapík? Co je zač?“

„Nevím. Nikdy dřív jsem ho neviděl.“

„Jenom jeden?“ Srdce mu začínalo divoce bušit. „Jsi si jist, že jich nebylo několik?“

„Viděl jsem jen jednoho,“ ujistil ho student. A Roland se zrovna zamýšlel, zda se má dát na útěk, když jeho společník zamával na chudobně vyhlížejícího mládence dál v ulici a zavolal: „Tady je.“

Roland se už otáčel, aby se dal do běhu. Pak se ale zastavil.

Ne. Nebude prchat. Takhle to dál pokračovat nemůže. Je to jen jeden mladík, nejspíš vyslaný na zvědy, aby zjistil jeho místo pobytu, než zavolá otrlé darebáky. Kdybych ho jen dokázal srazit, pomyslel si, a donutit ho k přiznání... Předvést ho úřadům... Potom by pro Martinina strýce bylo těžké o mě znovu usilovat.

Sáhl do svitku pergamenů a vytáhl tesák.

Pak se zuřivým výkřikem vyrazil proti cizinci a vrhl se na něho. Mládenec klesl k zemi a Roland zůstal na něm. Položil mu na hrdlo ostří dýky.

„Kdo tě poslal?“ vykřikl. Mladíkovy oči byly rozšířené hrůzou.

„Pán de Cygne,“ odpověděl chraplavě, „váš otec, pane.“

„Můj otec?“

„Jsem Pierre, syn mlynáře z vaší vesnice.“

Roland na něho pouličil oči. Může to být pravda. Uvědomil si, že chlapíkovu tvář tak trochu zná. Teď ho pár let neviděl. Pro každý případ mu nadále držel tesák na hrdle.

„Proč jsi tady?“

„Váš bratr, on měl nehodu. Je mrtvej. Váš otec chce, abyste se hned vrátil domů. Mám pro vás dopis od faráře.“

„Můj bratr je mrtvý?“ To může znamenat jen jedinou věc. Bude muset zaujmout své místo doma jako budoucí pán de Cygne.

„Ano, pane, upřímnou soustrast.“

A pak, aniž si uvědomil, co říká – neboť ve skutečnosti bratra miloval – s čirým pocitem úlevy nad tak nečekaným východiskem z té šlamastyky vypustil Roland z úst slova, pro která mu jeho vesničané až do konce života za zády říkali Černý de Cygne. „Díky Bohu!“ zvolal.

Psaní od faráře vysvětlilo podrobnosti. Bratr spadl z koně na sloupek vrat, probodl si plíce a do hodiny zemřel. Kněz Rolanda vyzýval, aby uposlechl otcova volání a ihned se vrátil, protože jeho přítomnosti je nesmírně zapotřebí.

Duchovní psal, že dobře ví, jakou obětí bude, když mladý de Cygne bude muset zanechat studií a vzdát se církevního života. A vskutku, říkal si Roland, nebýt toho zádrhele s kupcem kvůli Martine, asi by se mu z Paříže opravdu moc nechtělo. Není však naší věcí bádát nad prozřetelností, pokračoval farář. Člověk musí prostě sklonit hlavu a konat svou povinnost. Je to zjevně znamení, objasňoval kněz, že se Bůh rozhodl vyhradit Rolandovi ve svých službách jiné místo.

Roland téhož dne všechno zařídil. Svým učitelům sdělil, že ho otec spěšně volá do Normandie, ale on že věří v brzký návrat. Přátelům pověděl, že tajně doufá ve studia v Itálii, na Boloňské univerzitě. Martine neposlal žádný vzkaz. A když, jak doufal, zapletl všechno natolik, aby její strýc ztratil stopu, strávil noc v domě starého laskavého kněze a následujícího rána odjel do svého domova v údolí Loiry.

Protože se nikde nevyptával, vůbec se nedověděl, že Martine se šest měsíců nato provdala za kupce Renarda, ale kdyby to byl věděl, těšilo by ho to.

Kapitola čtvrtá

• 1885 •

Thomas Gascon našel svou pravou lásku prvního červnového dne ráno. Den předtím pršelo a otevřeným nebem nad Vítězným obloukem dosud táhly šedivé mraky. Kaštiny však byly v plném bílém květu a ve vzduchu se vznášel příslib léta, když se shromažďovaly obrovské davy.

Přišel na pohřeb.

Spisovatelé byli ve Francii ctěni. A teď ve věku třiaosmdesáti let zemřel Victor Hugo, milovaný autor *Bídníků*, *Chrámu Matky boží v Paříži* a desítek dalších děl, a Francie mu pořádala státní pohřeb. K Vítěznému oblouku, kde bylo autorovo tělo vystaveno, se dostavil celý zákonodárný sbor, senátoři, poslanci, soudci i státní hodnostáři, vedoucí činitelé univerzit, akademií i přední osobnosti umění. Přes dva miliony lidí vroubilo trasu pohřebního průvodu po Champs-Élysées, na Concorde, přes most na levý břeh a po bulváru Saint-Germaine, až se nakonec měl vyšplhat na vrcholek římského pahorku v Latinské čtvrti, kde teď stálo muzeum Panthéon, připravené přijímat největší syny Francie.

Paříž takové davy nikdy neviděla, ani v dobách krále Sunce, ani za revoluce, a dokonce ani za císaře Napoleona.

A vše kvůli romanopisci.

Thomas dorazil za svítání, aby si zajistil dobrý výhled. Někteří lidé tábořili v ulicích už od předchozího večera, aby získali výhodnou pozici, ale on byl vychytralejší. Předem si prostor prohlédl a vybral si místo blízko horního konce Champs-Élysées, na jižní straně, kde se zády opřel o jednu budovu.

Jak se rozlehlá třída plnila, měl výhled brzy zakrytý, ale to mu nevadilo. Trpělivě vyčkal, až bylo vše na svých místech, všichni policisté a vojáci plně zaměstnáni udržováním kordonu podél jízdni dráhy a dav kolem něho tak hustý, že nebylo možné se ani pohnout.

Nejprve hmátl po šňůře, kterou měl ovinutou kolem pasu, a odmotal volný konec, na nějž předem upevnil malý hák. Hned za ním se ve výši ramen táhla po fasádě domu úzká římsa a nad ní bylo okno chráněné zvenčí kovovou mříží. Dovedně hodil šňůru nahoru a hák se zachytil o mříž. Pak se zne-

nadání opřel dvěma lidem před sebou o ramena a rychle se vyšvihl vzhůru. Ani nestačili zaprotestovat a už se jim sunul po zádech a za okamžik, když se jednomu zapřel nohou o hlavu, došlápl druhou patou pevně na římsu, sáhl vzhůru, provlékl hák mříží a provaz uvázal. Oba muži dole už mezitím štavnatě nadávali a jeden se pokusil mu dát ránu, ale dav byl tak směstnaný, že mu činilo potíže se pořádně rozmáchnout. Až když Thomas naznačil pohyb, jako by ho chtěl svou těžkou dělnickou botou kopnout do hlavy, spokojil se divák s pohrdlivým „*Cochon!*“ a odvrátil se.

Když se takhle zařídil, mohl se Thomas, bezpečně šňůrou za pas upoutaný k mříži za sebou, naklánět doleva i doprava, jak se mu líbilo, a sledovat vše přes hlavy lidí před sebou.

Na druhé straně třídy byly balkony nacpané lidmi a v každém okně hlavy. Někteří z nich za takové pozorovatelný zaplatili velké peníze. On ale měl stejně dobrý výhled zdarma.

Vlevo od něho byl rozlehlý prostor kolem Vítězného oblouku vyklizen pro hodnostáře, kteří byli všichni navlečeni do oděvů vyjadřujících nejhlubší truchlení nebo do uniforem. Na samotný velkolepý oblouk se naskýtal nezvyklý pohled. Před třemi lety byla na vrcholku umístěna socha bohyně vítězství ve voze, takže vypadal ještě dramatictější než předtím. Z jedné strany monumentu jako nabíraná opona visel obrovitý závěs a z jeho rohů dlouhé prapory. A většinu ústředního oblouku zaujímal dvacet metrů vysoký zdobný a masivní katafalk, na němž bylo vystaveno tělo Victora Huga.

Bylo to více než pohřeb. Bylo to velebení.

Všichni v davu byli v černém. Lepší pánové měli na hlavách cylindry. Thomas sám si navlékl krátký kabát, který byl dostatečně tmavý, ale na hlavě měl modrou dělnickou čepici. Říkal si, že Victoru Hugovi by to nevadilo.

Upíral zrak k oblouku, kde začínaly pohřební proslovy, když spatřil tu dívku.

Stála asi patnáct metrů od něho v přední řadě. Viděl jen její hlavu zezadu a na té nebylo nic zvláštního. Nebyl vskutku žádný důvod, proč by se v moři lidí kolem měl cítit přitahován k jedné určité hlavě. Z nějakého důvodu mu ale připadala neobyčejná.

Viděl, že má kadeřavé hnědé vlasy. Pleť na zadní straně krku vypadala bledě. Co měla na sobě, to nemohl rozpoznat, ale pomyslel si, že pravděpodobně patří k chudším vrstvám jako on. Hádal, jestli se otočí.

Začínaly pohřební projevy. Pořádně je neslyšel, ale na tom nezáleželo. Byl u toho. Účastnil se velké události.

A co musí být řečeno, to každý věděl. Victor Hugo nebyl jen velký romantický básník a romanopisec. *Volnost, rovnost, bratrství* bylo jeho heslem a žil

podle něho. Když ze sebe Napoleon III. udělal diktátora, Hugo ho před celým světem pohaněl, neboť zvolil vyhnanství na ostrově Guernsey a odmítal se vrátit, dokud nebude obnovena demokracie. Když do Francie vpadli Němci, okamžitě přijel zpět, aby sdílel s pařížským lidem hladovění. Vykonával také funkci poslance a senátora a usadil se na jedné z nádherných tříd, rozbíhajících se paprskovitě od Vítězného oblouku. Byl to největší francouzský vlastenec, svědomí národa, nejúžasnější duch své doby.

Před pár lety dokonce město jako dar k narozeninám přejmenovalo třídu, kde bydlel, na avenue Victor Hugo.

Čas od času skončila některá řeč a bylo slyšet ozvěnu potlesku a začal další projev. Thomas pokaždé pozorně sledoval mladou ženu, jestli neobráťí hlavu. Přestože se ještě trochu posunula, její tvář ani jednou nezahlédl. Mezitím z nebe mizely mraky a Vítězný oblouk se koupal ve sluneční záři.

Konečně se obřady chýlily ke konci. Slyšel kostelní zvon, jak začal odbýjet poledne, a v tom okamžiku jako by se celé nebe nad Paříží zatřásl, když vzduch proťal mohutný rachot kanonů. Dělo za dělem vzdávalo čest a dunění každé rány se odráželo mezi domy, takže bylo těžké uhodnout, kde je dělostřelectvo umístěno.

Viděl, jak dívka vstoupila do jízdni dráhy a snaží se zjistit, odkud zvuky přicházejí. Úplně se otočila, spatřila ho a upřela na něho oči, což nebylo nijak překvapivé, protože se díky své šňůře nakláněl tak daleko kupředu, že se zdálo, jako by se vznášel ve vzduchu nad hlavami lidí před sebou. Pokud šlo o něho, zíral na ni, jako by spatřil zjevení.

Měla na sobě prosté šaty obyčejné mladé dělnice. Tvář měla trochu pihovatou, nos malý, ústa nepřiliš široká, ale plná. Oči, nakolik je viděl, byly světle hnědé. Dívala se na něj zvědavě a pak se usmála.

Překvapilo ho, že se ho v tom okamžiku nezmocnil nával vzrušení. Cítil se vlastně podivně klidný, jako by všechno ve světě náhle zapadlo na své místo.

To je ona. Netušil, jak nebo proč to ví, ale věděl to. Tohle je děvče, které si vezme. Tohle je jeho osud a nic to nezmění. Naplnil ho pocit lehkosti, vroucnosti a míru. Opětoval její úsměv. Pocítila to také? Myslel si, že snad ano.

A obrovitý průvod se už dával do pohybu. Dívku zaháněl zpět voják. V davu nastala strkanice a Thomas ji ztratil z očí.

Musí se k ní dostat. Sáhl vzhůru a snažil se rozvázat uzel na šňůře. Jenomže předtím se nakláněl kupředu tak dlouho, že byl i pro jeho silné prsty zadrhnutý příliš pevně. Zašmátral po druhém, kterým měl šňůru uvázanou kolem pasu. Totéž. Chvilku s ním bez úspěchu zápolil.

„Má někdo nůž?“

Kolem projížděl černý kočár vezoucí rakev. Všichni muži smekali klobouky.

Na něho se nikdo ani nepodíval. Příliš pozdě si vzpomněl a strhl svou dělnickou čapku. Kočár projel. Za ním kráčela falanga významných mužů Francie.

„Pro lásku boží, má někdo nůž?“ zavolal znovu. Muž, kterému předtím stoupl na hlavu, se zvolna obrátil a vzhlédl k němu. Thomas mu věnoval omluvný úsměv. „Promiňte, *monsieur*,“ řekl zdvořile, „ale jak vidíte, zůstal jsem tu viset.“ Chlapík nad tím dlouho uvažoval, ale pak sáhl do kapsy kabátu, vytáhl zavírák a ukázal mu ho. „Mám nůž,“ odpověděl.

„Kdybyste mi moh prokázat tu laskavost...,“ pokračoval Thomas, užívající své nejlepší způsoby.

„Škoda,“ poznamenal muž roztomile, „že tu šňůru nemáte kolem krku.“ Pak strčil nůž zpět do kapsy, znovu se obrátil a sledoval průvod.

Thomas půl minuty přemýšlel.

„Hej,“ zavolal dolů, „pane s nožem.“ Chlap si ho nevšímal. „Potřebuju se vyčurat. Chcete to dostat na hlavu?“

Muž zuřivě pohlédl nahoru. Thomas pokrčil rameny, přesunul ruce dopředu a začal si rozepínat poklopec. Chlapík se pokusil odstoupit, ale dav byl natlačen tak hustě, že neměl kam uhnout. Se zaklením znovu hmátl do kapsy.

„Tak si uřízněte ptáka,“ ozval se. Nůž ale nahoru podal.

Nástroj byl dost ostrý. Thomasovi trvalo několik vteřin, než přerezal pilotovým pohybem šňůru a osvobodil se. Zavřel nůž.

„*Merci, monsieur*,“ zavolal. „Jste velmi laskav.“ Pak hodil zavírák dolů těsně za mužova záda, takže ten se marně snažil zvednout ho ze země.

Za užití úzké římsy a v případě nutnosti i hlav diváků se Thomasovi podařilo přesunout se podél budovy na roh, kde našel dost prostoru, aby se dostal dolů. Protahováním a diskrétním okopáváním si začal razit cestu k jízdni dráze. „*Pardon, madame, pardon, monsieur*, potřebuju se vyčurat,“ křičel. Někteří ho nechali se protlačit, jiní kladli odpor. „Nachcij si do gatí, sračko,“ pravil jeden muž. Nakonec se však Thomas k jízdni dráze dostal.

Poskakováním a šněrováním za vojáky vroubicími trasu dokázal dorazit zpět na místo, kde předtím viděl dívku. Nebyla tam však. Podíval se vpravo a vlevo – po ní ani stopy. To není možné, pomyslel si. V tomhle davu se nikdo nemůže dostat daleko, pokud neužije stejné taktiky jako on. A přece nějak odešla. Podařilo se mu prodrat se kousek dál podél linie diváků, ale pak ho zarazil jeden voják a donutil ho zůstat stát. Míjely ho jízdni oddíly a význační muži v cylindrech se stuhami. Průvod se zdál nekonečný. Ať otáčel hlavu na jednu i druhou stranu, dívku už nespátril.

Odpoledne bylo v půli, když dorazil zpět na Montmartre. Monsieur Gascon už předtím prohlásil, že Victora Huga nejlépe uctí, když si dá trochu

vína v Moulin de la Galette, a jeho žena, kterou v poslední době trápila bolavá žíla v noze, tam ráda šla s ním. Pokud šlo o malého Luca, prohlásil, že je jeho povinností dělat společnost rodičům, ovšem Thomas moc dobře věděl, že bratříček je prostě líný.

A tak za nimi zašel do Moulin a všeobecně jim dění vyličil. Teprve později, když byli s Lucem sami, se mu svěřil stran dívky.

Ačkoli bylo Lucovi teprve dvanáct, Thomasovi se občas zdálo, že malý bratr je už větší světák než on. Snad to bylo tím, že se pořád potloukal v místech jako Moulin, nebo snad k tomu měl v povaze vrozený sklon, ale Thomas podobné informace sděloval spíš jemu než většině dospělých.

„Zažil jsi *touche*,“ zhodnotil Luc. Vzájemnou přitažlivost.

„Ne,“ ohradil se Thomas. „Bylo to něco víc. *Coup de foudre*, úder blesku.“ Láska na první pohled.

„Jak ji chceš znova najít?“

„Nevím. Stane se to.“

„Myslíš, že je to osud?“

„Ano.“

„To působí mohutným dojmem.“

Ale nenašel ji. Neměl žádné informace, které by se daly použít. Ve městě Paříži a na jeho předměstích žilo teď přes tři miliony lidí a ona mohla být kdekoli. Mohla pocházet i z jiného města.

Původně chodil ve dnech pracovního volna na místo, kde ji spatřil. Přicházel tam v poledne, přesně v tom okamžiku, kdy se jejich oči setkaly. Bylo by možné, že i ona ho hledá? A kdyby to tak bylo, nemohla by dostat stejný nápad a najít ho tam? Byla to velká spekulace, ale jinou naději neměl.

Jak ubíhaly týdny a měsíce, chodil ve volném čase na procházky do různých částí města – co kdyby ji náhodou uviděl. Naučil se daleko lépe znát Paříž, ale děvče nikdy nespatriil. O těchhle výpravách věděl jenom Luc.

„Seš jako rytíř, co hledá svatej grál,“ říkal staršímu bratrovi a pokaždé, když se Thomas vrátil, se ho tiše optal: „Našel jsi grál?“

I když svatý grál nenašel, zanechaly toulky na Thomasovi jinou stopu, která měla hluboce ovlivnit jeho osud. Toho jara měl u Gaget, Gauthier et Cie hodně práce. Socha Svobody byla sice hotova včas před 4. červencem předchozího roku, ale obrovitý podstavec, na němž měla v New Yorku spočinout, dosud připraven nebyl. Teprve na počátku roku 1885 pomáhal Thomas při rozebírání mohutné sochy, která byla nakonec zabalena do dvou set

čtrnácti velkých beden a odeslána přes Atlantik. V den pohřbu Victora Huga byla na cestě do New Yorku.

Pak nastala otázka, co dělat dál. K matčině radosti byla společnost Gaget, Gauthier et Cie ráda, že ho zaměstnává. Na vedení zjevně dělala dojem jeho pilná práce a dobré oko.

„Říkej mi, že během pár let bych se mohl stát jedním z těch kvalifikovanejších, co dělají rytí a ozdoby,“ hlásil. Kvalifikovaná práce. Zajištěná práce. To bylo vše, v co jeho matka kdy doufala.

Potíží byla, že on to nechtěl.

Bylo to dlouhými procházkami při hledání děvčete? Nebo tím, že měl pocit, že je jako v kleci, když pracuje v halách slévárny? Anebo šlo o vyhlídku, že bude jednoho dne sedět u některého z dlouhých pracovních stolů se všemi ostatními řemeslníky a nebude se moci ani pohnout? Ať byla příčina jakákoli, jeho silné mladé tělo se proti takové představě bouřilo. Chtěl být venku. Chtěl cítit sílu své paže. Obvykle si nic nedělal z počasí, i když bylo chladno nebo pršelo, pokud fyzicky pracoval.

Byl mladý. Byl silný. Těšil se z vědomí vlastní fyzické síly.

Velice rád sledoval muže na mostech, nýtovače na staveništích. Jednoho dne, aniž řekl rodičům, co udělal, zdvořile vysvětlil předákovi v rue de Chazelles, že odchází. Týden nato se zapojil do party kovodělníků jako nejmladší člen nýtovací skupiny a pracoval na železnici. Když se to dověděla matka, byla zničená.

„Ty tomu nerozumíš,“ plakala. „Nájemný dělníci někdy onemocnějí, někdy se zranějí. Nebudeš pořád mladej a silnej. Ale když máš řemeslnou kvalifikaci, pracuješ pod střechou a vždycky najdeš zaměstnání.“

Jenže Thomas neposlouchal.

Nádraží Saint-Lazare bylo pěšky jihozápadním směrem jen kousek od úpatí montmartreského kopce. Jeho stále se rozšiřující železniční linky obsluhovaly četná normandská města a pořád tu bylo třeba provádět nějaké opravy a změny.

A tak Thomas Gascon celou druhou polovinu roku 1885 a celé jaro 1886 v klidu dělal svou práci. Každý den časně ráno ušel půldruhého kilometru z domova na Montmartru na nádraží Saint-Lazare. Ve volných dnech nadále dusal po různých čtvrtích Paříže v naději, že znovu spatří onu dívku. Zjara si přiznal, že pátrání je nesmyslné, ale stejně v něm pár dnů v každém měsíci pokračoval, mezi jiným i ze zvyku.

„Je načase podívat se po nějaký jiný ženský,“ prohodil k němu jednoho dne Luc. „Seš moc věrněj.“

„Člověk by měl bejt věrněj,“ odpověděl Thomas s úsměvem.

Mladíček Luc pokrčil rameny a neřekl nic.

Soutěž byla vyhlášena v květnu 1886. Nebylo to předčasné. Zbývaly jen tři roky do stého výročí Francouzské revoluce, která byla, jak věděli všichni Francouzi, nejvýznamnější událostí – snad s výjimkou Kristova narození – v dějinách lidstva. Bylo tudíž naprosto nezbytné, aby Paříž uspořádala další velkou výstavu. A u vstupní brány chtěla republika něco nebývalého. Nikdo nevěděl co, ale musela to být stavba, nad kterou celý svět zalapá po dechu. Prvního května vyzvalo město k předkládání návrhů a chtělo je rychle.

Brzy začaly přicházet plány. Mnohé byly banální. Některé absurdní. Jiné stavebně nemožné. Přinejmenším jeden byl dramatický. Navrhoval do výšky čínici repliku gilotiny. To však bylo shledáno poněkud pochmurným. Chtěli by návštěvníci ze světa vskutku procházet pod obrovským zavěšeným ostřím? Asi ne.

A pak tu byl návrh od inženýra Eiffela.

Původně tenhle projekt předložil už před nějakou dobou, ale úřední místa města nevěděla, co s ním. Obrovitá železná věž, kterou navrhoval, byla rozhodně odvážná. Moderní. Možná byla trochu ošklivá. Ale po prozkoumání všech návrhů dělala na výbor silný dojem především jedna věc. Po složité stavbě sochy Svobody bylo jasné, že stavitel mostů Gustave Eiffel ví, co dělá. Jestliže říká, že ta věc se dá postavit, tak to dokáže.

Soutěž sledovala celá Paříž. Když byl ohlášen vítěz, zazněly četné protesty. Když ale oznámení spatřil v novinách Thomas Gascon, okamžitě věděl, co chce dělat.

„Budu pracovat s panem Eiffelem na jeho věži,“ oznámil rodině.

„Ale co tvoje zaměstnání na železnici?“ zeptala se matka.

„To je mi jedno.“

Budou potřebovat hodně kovodělníků. Měl v úmyslu stát ve frontě první.

Občas míval Thomas obavu o Lucovu povahu. Nepřehnal to s ochrannou rukou drženou nad bratříčkem? Luc si vzal k srdci jeho radu. Stal se ve škole chlapcem, který ostatní děti rozesmává. V poslední době se jeho tvář začala vyplňovat a spolu s tmavými vlasy mu dodávala vzhledu ještě italtštějšího než kdy předtím. Je chytrý a světácky moudrý. Jenže Thomasovi se zdá, že bratr je také v nebezpečí, že zleniví a rozměkne. A v duchu se rozhodl, že s tím něco udělá. Součástí jeho plánu bylo, že jednu neděli v říjnu toho roku vzal Luca na namáhavou procházku.

Na podzimním listí se lesklo dopolední slunce, když vyráželi. Luc předtím pohlédl na mraky, které se ke slunci hnaly od západu, a řekl Thomasovi, že

podle něho bude pršet, ale starší bratr odušil, ať nežvaní hlouposti a že jemu déšť tak jako tak nevadí.

Ve skutečnosti si Thomas, když se toho rána probudil, pomyslel, že na něho možná leze nachlazení, jenže takovými maličkostmi se přece nedá odvrátit od důležitějšího úkolu zocelit bratra.

„Zavedu tě někam, kde jsi ještě nebyl,“ slíbil mu.

Sešli z Montmartru, vydali se k východu, překročili velký úpravný kanál přivádějící do města vodu z pomezí champagneského kraje a brzy nato šli vzhůru po táhlém svahu ke svému cíli. Thomasovi udělala chůze dobře a ve chvíli, kdy došli ke vchodu, cítil, že ze sebe nachlazení setřásl.

Ačkoli baron Haussmann vybudoval mnoho hezkých bulvárů, jeho nejutěšenějším projektem nebyla vůbec ulice, nýbrž romantický park na východním okraji města. Buttes-Chaumont byl vysoký kamenitý výchoz asi půldruhého kilometru na sever od hřbitova Père-Lachaise. Dříve to byl lom stejně jako Montmartre, ale Haussmann a jeho lidé ho proměnili ve venkovské výletní místo v duchu své doby.

Jestliže někdejší zahrady z dob Ludvíka XIV. ustoupily přirozenější krajinnotvorbě éry Rozumu, devatenácté století se těšilo bohaté dualitě. Na jedné straně to byl věk páry, železa, mostů a průmyslu. V umění to však bylo období nanejvýš romantické. A zatímco Německo dalo světu kosmická témata Wagnerova, romantická Francie byla intimnější a malebnější.

Vstoupili jedněmi ze západních vrat. Klikatící se cestička vedla přes palouky osázené všemožnými druhy stromů a keřů, z nichž mnohé byly dosud hojně barevné. Uprostřed parku obklopovalo umělé jezírko vysoký skalnatý výběžek, na jehož vrcholku byl postaven nevelký kruhový chrám. Vypadalo to jako výjev z barvitě italské krajinky.

K obědu si přinesli trochu chleba a sýra a láhev piva. Než si ale udělali piknik, shodli se, že navštíví nejznámější atrakci parku. Po dlouhé visuté lávce přešli na ostrůvek a zanedlouho ji našli.

Grota byla kouzelné místo. Nalézala se v malé jeskyni ve skalní stěně a její vysoká prostora byla vyzdobena krápníky. Ještě úžasnější byl vodopád, v němž padala voda v kaskádách z výše dvaceti metrů do prohlubně v zadní části, odkud přes balvany odtékala. Kdyby se zpoza některého z nich vynořila rusalka s klasického bájesloví a začala tančit se svými družkami, asi by se to nezdálo překvapivé.

A nejpodivuhodnější bylo, že vše bylo umělé. Jeskyně byla vstupem do starého lomu. Krápníky byly sochařským dílem. Vodopád vytvářela hydraulická technika. Jistě, bylo to romantické. Nebyla to však romantika lesa, jeskyně a majestátní hory. Bylo to divadlo.

„Možná,“ pravil rozvorně Luc, „žije ta tvoje hledaná panna tady v grotě. Počkej chvíli a vystoupí ti z vodopádu.“

„Pojďme se najíst,“ odušil Thomas.

Přešli znovu po lávce a kráčeli jinou cestičkou, až došli k zelenému travníku, kde usedli. Vysoko nad ostrůvkem viděli rozeklaný pahorek, kde stála malá svatyně. Listí na stromech všude kolem nich zlatě zářilo. Snědli chléb se sýrem a vypili pivo. Thomas se natáhl a hleděl do nebe.

Šedých mraků bylo víc než předtím. Bez hnutí sledoval, jak se jejich rozsáhlá fronta blíží k slunci, halí ho do oparu a pak zcela zastiňuje. Čekal, kdy se mrak roztrhne, ale to se nestalo. Pocítil závan studenějšího vlhčího vzduchu a v listí zaslechl lehký šelest. Listy už nebyly zlaté, nýbrž nabyly oné podivné světélkující žluté barvy, jakou často zpozoroval, když byla ve vzduchu elektrina. Vstal.

„Bude pršet, měli bysme vyrazit domů,“ řekl Luc.

„Ještě ne. Nejdřív navštívíme chrám.“

Luc vzhlédl na vysoký útes.

„To by trvalo pěknou chvíli,“ vyjádřil se.

„Nebude,“ opáčil Thomas. „Pojďme,“ zavelel.

Přešli znovu po lávce na ostrov. Pak se vydali strmou stezkou, která je vedla na vrchol kopce. Bylo to dost malebné, jako by se šplhali na horský sráz, a Thomas byl šťastný, Luc ovšem ne.

Byli v půli cesty nahoru, když ze západu uslyšeli vzdálené dunění hromu.

„Pojďme zpátky dolů,“ navrhl Luc.

„Proč?“ namítl Thomas.

„Chceš, aby nás chytla bouřka?“

„Proč ne?“ řekl starší bratr. „Jdeme.“

A tak šli dál po strmé klikaté cestičce, až vystoupili k malému kruhovému chrámu. A právě v tu chvíli zaslechl znovu hrom, který se tentokrát rozléhal a odrážel ozvěnou po celém širokém údolí, v němž leží Paříž, takže by Thomas, kdyby necítil vítr ze západu, ani nepoznal, odkud bouře přichází.

Chrámu byl ve skutečnosti malý letohrádek, postavený podle vzoru Vestina chrámu v Římě. Z této vysoké pozorovatelný viděl Thomas široký vrcholek Montmartru, a když pohlédl doleva mezi stromy, spatřil v dálce věže Notre Dame. Věděl, že na jejich vrcholcích jsou četné podivné postavy – gotické chrliče a všemožné kamenné obludy – shlížející na Paříž, a potěšila ho myšlenka, že když se uvelebil na tomhle útesu, je možná stejně vysoko v nebi jako ony.

Šedé mraky měli teď nad hlavou, ale pár kilometrů na západ se rýsovala

mohutná fronta tmavších. Pod ní se přes město táhla opona padajícího deště. Nad ní vystupovaly vzhůru vrstvy valů černých mračen. Když pohlédl na ně, spatřil uvnitř záblesk, po kterém následovalo prasknutí hromu.

Závoj deště postupoval po vzdálenějším úbočí Montmartru. Na vrcholku kopce se jako skupina šibenic vyjímalo vysoké lešení na staveništi rostoucího Sacré-Coeur. A zatímco se Thomas díval, mohutné staveniště a s ním i pahorek jako by se rozplynuly, když je spolkl déšť.

Přišel další záblesk a tentokrát se zaprašštěním trhané látky sjel z oblohy jako had mohutný, klikatý a rozeklaný blesk a udeřil blízko věží Notre Dame. A když si Thomas představil, jak se tamější postavy s naprosto nehybnými tvářemi upřeně dívají do bouřky, zatímco kolem nich praskají blesky, sám pro sebe se usmál.

Bouře se k nim přes hřebeny střech a kanály už rychle blížila. Luc zavolaal, že by si měli najít úkryt, ale Thomas nechtěl. Od útlého dětství miloval elektrické výboje bouřek. Nevěděl proč. Začalo na ně lít jako z konve a Luc se v beznadějném pokusu zůstat suchý postavil pod oblouky chrámu, ale Thomas zůstal na místě. Stál na skalní desce a nechal se deštěm bušit do hlavy. Pršelo tak hustě, že neviděl ani park pod sebou. Bouře byla nyní přímo nad parkem. Vzduchem otřásla mohutná rána, když jeden blesk uhořel do stromu ani ne sto metrů od nich. Zatímco se ale Luc krčil, Thomas stál jako s nohama vrostlými do země, zkoušel sám sebe, dokazoval si, že chudý mladý muž v dělnických botách může jako romantický hrdina vyzývat bohy bouře, ať ho srazí.

Uběhlo plných deset minut, než se liják trochu zmírnil, Thomas s Lucem sešli z kopce a vydali se k domovu. Celu cestu pršelo a Luc hudroval, ale Thomas s vědomím, že musí z bratra udělat chlapa, dusal neochvějně dál.

A tak ho dost dopálilo, když se příštího rána probudil s bolestí v krku. V poledne už se třásl.

Nemoc Thomase Gascona trvala několik týdnů. Zprvu si mysleli, že je to chřipka. Pak se obávali tuberkulózy.

Když nakonec propukl zápal plic, horečka mu deptala tělo a začal blouznit, doktor rodičům řekl, že snad přežije, protože je mladý a silný.

V listopadu měl nejhorší za sebou, v prosinci se zotavoval. V lednu však lékař rodiče varoval, že nemá plíce úplně v pořádku.

Odpověď našel otec: uzenářství na úpatí montmartreského kopce, provozované vdovou, kterou znal, jež se jmenovala madame Michelová a měla dceru. V prvních měsících roku 1887 tam Thomas neochotně pracoval.

Stále však snil o práci na věži inženýra Eiffela, a jednoho únorového dne, kdy bylo počasí mírné a on měl volné odpoledne, se rozhodl zajít se podívat na staveniště.

Rozlehlý obdélník Champs-de-Mars pole ležel nedaleko masivního Vítězného oblouku jen přes řeku od levého břehu. Až do osmnáctého století to byla příjemná čtvrť zelinářských zahrad a parcel. Pak ale byla na jeho jižním okraji zbudována velká vojenská škola a zahrady táhnoucí se od ní k Seině se staly přehlídkovým cvičištem a místem velkých shromáždění po revoluci. Ještě nádhernějšího vzhledu místo nabylo o pár let později, kdy císař Napoleon nechal na oslavu jednoho ze svých mnohých vítězství zbudovat přímo naproti němu přes Seinu krásný Jenský most. Bylo tedy Martovo pole vynikající volbou pro umístění světové výstavy v roce 1889. Lidé budou moci přes Jenský most přecházet na levý břeh a potom pod ohromující věží pana Eiffela, jejíž čtyři rozkročené železné nohy budou tvořit kolosální vstupní oblouk. Vše bylo připraveno. Až na jednu věc.

Thomas si pamatoval den, kdy otec s tou zprávou přišel.

„Tvůj přítel *monsieur* Eiffel má potíže,“ zvěstoval. „Město mu řeklo, ať svou věž postaví, ale dává mu jen čtvrtinu peněz.“

„A kdo ji tedy zaplatí?“

„Eiffel. Musí věž zaplatit sám.“

Byla to mimořádná situace. K oslavám stého výročí Francouzské revoluce si město Paříž objednalo věž a odmítlo za ni zaplatit.

Ale jak byl Eiffel vynikajícím a vynalézavým inženýrem, tak teď ukázal, že je podnikatelem nesmírné odvahy a předvídavosti.

„Dejte mi právo na prvních dvacet let příjmů z věže,“ řekl, „a já si peníze opatřím.“

A tak Thomas, když se blížil k prázdné stavební parcele, věděl, že před ním leží nejen hrdost Francie, ale také finanční triumf nebo pád samotného inženýra Eiffela.

Rozkládala se teď před ním obrovitá blátivá pláň. Mohutný čtverec o straně sto dvacet pět metrů, který se měl stát základnou věže, byl označen ohromnými výkopy ve čtyřech rozích – severním, jižním, východním a západním –, kde usilovně dolovaly party kopáčů.

Vyкроčil na staveniště, aby se podíval. Přiběhl k němu muž v plášti a buřince a stroze mu oznámil, že musí odsud. Když ale Thomas vysvětlil, že u pana Eiffela pracoval na soše Svobody a teď nějakou dobu stonal, muž se začal chovat přátelsky a nabídl se, že ho provede.

Nejprve si prohlédli dva velké výkopy v jižním a východním rohu, kde už bylo

na dně vidět solidní suché podloží, na nějž se daly nalévat betonové základní desky. Pak přešli k jedné z jam u říčního břehu a Thomas zalapal po dechu.

Obrovitý výkop před ním vypadal jako důlní šachta. Dole na dně byla mohutná otevřená kovová komora toho druhu, jaký se užívá k zabránění průniku říční vody, když se budují mostní pilíře. Uvnitř ní muži za pomoci krumpáčů a lopat odtěžovali zeminu.

„Jsou už pod úrovní Seiny,“ podotkl průvodce. „Výbor určil pozemek, ale když ho *monsieur* Eiffel prozkoumal, zjistil, že půda u říčního břehu je tak promáčená, že se do ní běžné základy nedají položit,“ zazubil se. Paříž mohla mít svou vlastní písanskou šikmou věž, jenomže pětikrát vyšší.

„Dá se věž přesto postavit?“

„Ale dá. Bude mít dva suché základy a dva hluboké jako tenhle,“ usmál se muž. „Ovšem je štěstí, že Eiffel umí stavět v řece.“

Ještě skoro tři měsíce pracoval Thomas dál v obchodě. Madame Michelová na něho byla hodná. Povšiml si ještě něčeho. Její dcera byla dívka s nažloutlou pletí a žlutými vlasy, jmenovala se Berthe a byla zhruba stejného věku jako on. Málokdy promluvila a za pultem se pohybovala lenivým tempem, ze kterého potají skoro šílel.

A tak ho nesmírně ohromilo, když mu v květnu otec oznámil: „Vdova tě má ráda.“

„To mě těší.“

„A Berthe taky,“ usmál se otec, „moc se jí líbíš.“

„Opravdu?“ A když otec kývl a zakřenil se, byl syn nucen k vyjádření: „Ten cit není vzájemnej.“

„Mohlo by se ti tam dařit dobře,“ pokračoval otec, jako by Thomas nic neřekl. „Víš, ona ten obchod zdědí. Je to pěkněj podniček. Vezmi si ji a budeš na celej život zajištěnej.“

„To bych radši umřel,“ odtušil syn.

„Člověk musí jíst,“ pravil otec. „I máma si myslí, že je to dobrej nápad.“

Byla poslední květnová neděle a on se odpoledne vypravil na procházku kolem Montmartru. Svítlo slunce, a když vstoupil na malé útulné náměstí nazývané Place du Tertre, spatřil, že si tam postavilo stojany několik malířů.

Výtvarníci se na Montmartru usazovali už zhruba od doby, kdy se narodil, přitahování nízkým nájemným a malebným prostředím. Nahoře v Moulin slyšel vyprávění o panu Renoirovi a zastihnout za slunného odpoledne několik malířů se stojany v plenéru bylo docela běžné. Thomas přecházel přes náměstíčko a sem tam mrkl na některé plátno, ale bez velkého zájmu.

Většina jich malovala výhled odsud ulicí ke staveništi Sacré-Coeur, kde lešení tvořilo proti nebi úchvatný obrys. Když však procházel kolem jednoho z nich, zaznamenal něco odlišného.

Byl to chlapík hezkého vzhledu nedlouho po třicítce se světle hnědým voussem a dýmkou. Měl dva stojany vedle sebe, na jednom upevněný skicák a na druhém šepsované plátno, na kterém právě začínal pracovat. Thomas upřel pohled na skicu a zastavil se.

„Promiňte, *monsieur*,“ pronesl zdvořile, „ale není to nádraží Saint-Lazare?“

„Je,“ vzhledl výtvarník s potěšeným úsměvem. „Je to skica, kterou jsem si udělal v zimě. Zasněžená scenerie. Ale na její zpracování jsem dostal náladu až dnes,“ pokrčil rameny. „Je příjemné sedět venku na sluníčku.“

„Já jsem tam loni pracoval,“ sdělil Thomas prohlížeje si skicu. „Vidím tu koleje i páru od vlaků. Přesně tak to tam vypadá.“

„Děkuju.“

„Ale proč jste se rozhod malovat železnici?“

„A proč ne? Monet namaloval několik obrázků nádraží Saint-Lazare.“

„Tak vy jste, jak se říká, impresionista?“

„Můžete mě tak nazývat, jestli chcete,“ usmál se malíř. „Víte, to označení vzniklo jako urážka. Nikdo ale pořádně neví, co znamená. Polovina lidí, kterým se říká impresionisté, to slovo ve skutečnosti neužívá.“

„Bydlíte tady, pane?“

„Většinou. Letos zjara jsem byl v Holandsku, v Rotterdamu. Mohl bych tam zase odjet.“

„Jak se jmenujete, *monsieur*?“

„Norbert Goeneutte.“

„Znáte pana Renoira?“

„Moc dobře. Dokonce jsem mu stál modelem.“

„Já se jmenuju Thomas Gascon. Bydlím tady. Jsem kovodělník. Stavěl jsem sochu Svobody.“ Potrásli si rukou. Thomas si dál prohlížel skicu. „Pořád nemůžu uvěřit, že jste namaloval železniční trať.“

„Očekáváte od malířů, že budou malovat bohy a bohyně v hezké italské scenerii?“

„Nevím.“

„Spousta lidí to očekává, ale já, Monet a řada dalších se snažíme malovat celý svět kolem nás. Malovat to, co doopravdy vidíme.“

„Ale nádraží není krásný...“

„Znáte nějaké spisovatele?“

„Byl jsem na pohřbu Victora Huga.“

„Já taky. Nechápu, jak jsem vás mohl přehlédnout.“ Výtvarník se na oka-

mžik odmlčel. „Hugo byl velký muž. O tom není pochyb. Ale já sám dávám přednost jinému spisovateli z té generace, a to je Balzac. Snažil se přesně zobrazit skutečnost světa, který všude kolem sebe viděl. Od nejbohatšího aristokrata až po nejchudšího chláпка na ulici a všechny muže a ženy mezi. Advokáty, hokynáře, kurvy, žebráky. Říkáme tomu realismus. A tak to dělají taky někteří z těch, kterým říkáte impresionisté. Renoir maloval lidi v Moulin de la Galette. Já maluju všechno možné včetně vlaků. A pokud jde o krásu, co to znamená? Pro mě je železnice krásná, poněvadž nežijeme ve světě nymf a faunů a antických bohů. Žijeme ve světě páry a železnic a železných mostů. Je nový a úžasný. Je to velké dobrodružství. Je to duch doby,“ zazubil se na Thomase. „Vy stavíte mosty, příteli, a já je maluju.“

Thomas na něho zíral. Takhle s ním ještě nikdo nikdy nemluvil, ale chápal docela dobře. A malíř měl pravdu. Železnice a jejich mosty jsou duchem doby. On, prostý kovodělník by měl být jeho součástí. A brzy se tady v Paříži začne budovat největší železná stavba v dějinách světa.

„Půjdu stavět věž pana Eiffela,“ prohlásil náhle.

Norbert Goeneutte chvíli v zamyšlení upřeně hleděl na své plátno, pak vzhlédl a pronesl soud.

„Blahopřeju vám, to je velké dobrodružství, příteli.“

Tu středu bylo 1. června. Luc byl překvapen, když se Thomas dožadoval, aby ho ráno doprovodil do podniku paní Michelové, ale přesto s ním vyrazil. Až když byli v půli cesty dolů z Montmartru, sdělil mu starší bratr svůj plán.

„Jsi blázen,“ zhodnotil Luc. „Co tomu řekne máma? A táta taky.“

„Stejně to udělám,“ nedal se Thomas.

A tak zatímco starší bratr čekal, přešel Luc Place de Clichy ke vdovině obchodu a řekl jí: „Bratr dneska stůně. Poslal mě, abych ho u vás omluvil.“ Madame byla velmi znepokojena, a teprve když ji Luc ujistil, že Thomas má jen podrážděný žaludek a další den určitě do práce přijde, propustila ho.

Déle než hodinu jim trvalo dojít do dílen Eiffelovy společnosti na severovýchodním předměstí Levallois-Perret. Když tam dorazili, našli ruch jako v úlu. Sestavovaly se tu čtrnáctimetrové úseky kostry obrovité věže a skládaly se do mohutných štosů, které měly být dopraveny z továrny na staveniště. Při jejich sesazování a nýtování bylo plně zaměstnáno přes sto kováků. Když se ale Thomas zdvořile dotázal, je-li tam monsieur Eiffel, dověděl se, že inženýra toho dne sežene na Martově poli.

A tak se oba bratři vydali na pochod, tentokrát k jihu kolem Vítězného oblouku a konečně asi v jedenáct dopoledne přešli přes Jenský most a vstoupili

na rozlehlé staveniště. Základy už byly skoro dokončené. Vyhlížely jako čtyři obrovské dělové okopy, připravené vypálit jeden přes druhý do čtyř světových stran. Uprostřed širé plošiny se kolem jediné postavy shlukla skupina inženýrů a jiných pánů jako štáb kolem vojevůdce.

„To je on,“ řekl Thomas. „To je *monsieur* Eiffel.“ Zhluboka se nadechl. „Jdeme.“

Protože inženýr byl hluboce zabrán do rozhovoru, zůstali stát kousek stranou. Museli čekat půl hodiny, než se skupina konečně rozešla a Eiffel jen s několika společníky vykročil ze staveniště směrem k řece.

„Pane Eiffele,“ zavolal Thomas jen natolik hlasitě, aby ho inženýr uslyšel, a vydal se za ním. Eiffel se obrátil a tázavě se na oba mladíky zadíval. „Pane Eiffele, já jsem Thomas Gascon. Pracoval jsem u vás na soše Svobody,“ řekl Thomas, když k němu došel.

„Áá,“ pravil inženýr a odmlčel se, zjevně ve snaze se na něho rozpomenout. Pak se usmál. „Mladý *monsieur* Gascon z Akvitánie, co tenkrát šel hledat bratra, *n'est-ce pas?*“

„Ano, pane.“

Eiffel naznačil svým společníkům, ať jdou dál, že je za chvíli dožene.

„A zapomněl jsem – našel jste bratra?“

„Tohle je on,“ ukázal Thomas na Luca.

„A co pro vás můžu udělat, pane Gascone?“

„Rád bych u vás pracoval na věži, pane Eiffele, zrovna jako jsem dělal na té soše.“

„Jenomže my máme plný stav, příteli. Byl bych rád, kdybych vás mohl zaměstnat na dvou tak pozoruhodných projektech. Proč jste se nepřihlásil na začátku, když jsme přijímali pracovníky?“

Thomas zaváhal jen na vteřinu. „Tady můj bratr byl nemocnej, pane, a rodina potřebovala, abych byl doma,“ pohlédl rychle na Luca, který dokázal skrýt ohromení, a pokračoval: „Teď už je zdravěj, jak vidíte.“ A mladší bratr slavnostně přikývl.

Inženýr se na Thomase zamyšleně díval.

„Vím, že jste dobrý dělník,“ řekl. „A jak se někdy stane, zrovna teď nám jeden člověk chybí. Jenomže to není v továrně. Schází nám jeden z letců, těch, co lezou nahoru na věž.“

„To by se mi líbilo ze všeho nejvíc, *monsieur*,“ vykřikl Thomas. „Tohle je snad osud,“ zadoufal.

„Hm. Pracoval jste někdy na vysokém mostě? Netrpíte závratěmi? Bylo by pro vás moc nebezpečné, kdybyste je míval.“

„Závratěmi naprosto netrpím, pane, ujišťuju vás.“

„Výborně. Poslední pondělí tohotohlehle měsíce se tu hlaste. Ptejte se po panu Compagnonovi. Řeknu mu, aby s vámi počítal. Mzdy nejsou velké, ale jsou poctivé.“ Kývl na znamení, že pohovor je skončen a vykročil k řece.

„Děkuju, pane,“ zavolal za ním Thomas.

Když oba bratři krátce nato přecházeli přes Jenský most, obrátil se Luc k Thomasovi. „Proč jsi lhal? Proč jsi mu povídal, že jsem stonal?“

„Bylo to nutný,“ přiznal starší bratr. „Kdyby si myslel, že jsem stonal já, nepřijal by mě.“

„Ale ty jsi nemocnej. Aspoň trošku. Máš na takovou práci dost sil?“

„Do konce měsíce budu v pořádku.“

„Všichni budou zuřit,“ připomněl mu mladší bratr. „Doktor, máma, *madame* Michelová... a zvlášť Berthe.“

„Já vím. Zatím bysme jim to nemuseli říkat.“

„Jestli si teda nevezmeš Berthe, tak bys měl najít tu svou záhadnou holku.“

Thomas se zasmál.

„Abych ti pravdu řek, už ani nevím, jak vypadala. Víš, že jsou to dneska právě dva roky, co jsem ji na pohřbu Victora Huga viděl?“

Poté šli kousek mlčky, až promluvil Luc.

„A seš si jistej, že netrpíš závratěma?“

Kapitola pátá

• 1887 •

Jacques Le Sourd pozoroval vchod školy. Byl poslední den výuky, než se lyceum na léto uzavře.

Nikdo si ho nevšimal. Proč také. Pro každého v rue de Grenelle je prostě jen mladíkem kolem dvaceti, nejspíš student nebo řemeslník.

A nikdo neví, co si myslí. To je na tom báječné. Poskytuje mu to svobodu a moc. Díky své anonymitě může nerušeně čekat na chlapce, kterého zlikviduje.

Ne že by ho hodlal zabít dnes. Nejspíš by mohl, ale nechce. Teď ještě ne. Až přijde pravá chvíle, udělá to. To je docela jisté. Byl ale trpělivý a tahle trpělivost mu podle jeho představ dávala moc. Moc zvolit chvíli. Moc, protože ho nikdo nebude podezřívat.

Je opravdu úžasné, uvažoval, jak prosté to všechno je. Zjistit, kde Roland de Cygne bydlí a kam chodí do školy, bylo samozřejmě docela lehké. A vzhledem k pravidelnému rozvrhu školy se mohl kterýkoli den podle vlastního přání přijít podívat, jak tam hoch přichází nebo zase odchází. Postupně poznal i ostatní místa, kam Roland chodil. Takhle ho pozoroval zhruba každý měsíc. Tahle drobná záležitost mu pomohla uvědomit si, jak většina lidí prožívá svůj život naplňováním velmi předpověditelného vzorce. Člověk ví, kde jsou. Kdyby tomu věnoval ještě trochu dalšího studia, pravděpodobně by dokázal odhadnout, co si kdo z nich myslí. Narušte jim rutinu a zpanikaří. Nabídněte jim jinou a přijmou ji, protože jim poskytne pocit bezpečí. Měl podezření, že dobrý plánovač by mohl lidi donutit téměř k čemukoli, co by se mu zlíbilo. A to také bude jednoho dne dělat on, až předělá svět.

Mladý de Cygne musí být zničen a pak zabít. Nastává čas trestu. Smrt Jeana Le Sourda musí být pomstěna. Jak jinak by měl prokázat lásku k otci, kterého ztratil?

Jacques ale nejenom sledoval, kde se chlapec nachází. Jeho záměr byl širší. Chtěl ho poznat. Co dělá, v jaké společnosti se vyskytuje. Když to půjde, chtěl by se dozvědět, nač mladý de Cygne myslí, a třeba i nahlédnout do jeho duše. Chtěl přesně pochopit zavrženíhodné místo, které Roland de

Cygne ve světě zaujímá, aby byla jeho smrt zdůvodněna jako součást rozsáhlejšího plánu spravedlnosti.

A jak směšně předpověditelný byl až dosud hochův život. Kde žije jeho rodina? Samozřejmě v aristokratické čtvrti v Saint-Germain, kde jinde. Kam chodí do školy? Do katolického lycea svatého Tomáše Akvinského ve stejné aristokratické čtvrti, přirozeně. Všechno má dopředu narýsováno. Bude dokonalým malým představitelem své nehodné třídy.

A tady spolu s desítkou sobě podobných vychází ze dveří lycea. Jacques Le Sourd se dívá. Mladý Roland se vydá ulicí na východ ke svému domovu.

Ale ne, jde opačným směrem. No dobrá. Jacques Le Sourd ho následuje a pozoruje. Někteří z Rolandových kamarádů se na bulváru Raspail odpojili, ale de Cygne ho přešel. Po pár minutách je sám a kráčí dále k západu.

Jacques šel zvědavě za ním.

Rolandovi de Cygne se stýskalo po matce. Bylo mu sedm, když zemřela. Některé hochy poslali rodiče do internátních škol, ale jeho otec na radu otce Xaviera zapsal do katolického lycea poblíž rodinného domu a on tam byl šťastný, neboť ho těšilo být doma.

Sám dům byl nepopíratelně vznešený. Měl v sobě ducha Ludvíka XIV., krále Slunce, byl rozlehlý, barokní a mohutný. Hezkými železnými vraty se vstupovalo do dvora, po jehož obou stranách byla křídla, kterým se říkalo pavilony. Hala a široké schodiště byly ze světlého leštěného kamene a v nádherných vysokých pokojích byly parketové podlahy a aubussonske koberce. Jako zakotvené lodě tu stála důstojná křesla z doby Ludvíka XIV., lakované skříně a těžké Boullovy stoly, jejichž mosazné vykládání měkce zářilo. Mramorové stolní desky tlumeně odrážely sluneční světlo, které uctivě vstupovalo do aristokratického ticha domu. Portréty předků – zasmušilých barokních generálů a uhlazených rokokových dvořanů – připomínaly dnešním de Cygneům, že nejen oko Boží, ale také pradědové vidí vše, co dělají, a že od potomků očekávají, že budou – ať už jsou dobří nebo zlí – alespoň hájit rodovou čest.

Nejvelkolepější rodinná sídla aristokracie byla známa jako *hôtels*. A kdyby byl vikomtův titul na žebříčku šlechty jen o kousek výš, mohl svůj dům téměř nazvat Hôtel de Cygne.

A přece byl Roland v domě i přes jeho strohou, mužnou vznešenost velmi šťastný. Od jeho nejranějšího dětství uchovávaly velké mlčenlivé pokoje mír svatých míst. Honosná křesla se zdobnými loketními opěrkami a čalouněnými sedadly byla jako mnohé starodávné tety a strýcové. Ty občas skličující portréty představovaly jeho prarodiče, jeho přátele, k nimž cítil hluboké a primitivní nutkání chránit je a obhajovat.

A především byl jeho domov, byť nepoččetně obsazený, plný přichylnosti a lásky.

Otec, který se až dosud znovu neoženil, byl vždy laskavý. Zůstala u nich i Rolandova stará chůva, poskytující nepřebornou zásobu vřelosti a otcí účinnou správu domu. Na jeho provoz stačilo jen šest osob personálu, z nichž většina byla u vikomta po celý život a Roland na ně pohlížel prakticky rovněž jako na příslušníky rodiny. A pak tu byl otec Xavier jako oblíbený strýček, který zaručeně přicházel zhruba jednou za týden.

Hoch však často myslel na matku, měl na stolku u postele její fotografii a každý večer, když odříkal modlitby, ji líbal.

Jen jedna věc ho znepokojovala. Bylo mu už patnáct. Bylo načase přemýšlet o životní dráze. A on pořád ještě nevěděl, co chce dělat.

„Do ničeho tě nebudu nutit,“ říkal mu otec, „ale jsi na tom asi jako tvůj předeek Roland v dobách svatého Ludvíka. Zahájil život jako mladší syn a šel studovat do Paříže. Podle všech líčení byl velmi zbožný a žil nesmírně cudně. Skoro jako mnich. Ale pak jeho bratr zemřel a on se musel vrátit a hospodařit na panství, protože to byla jeho povinnost. Jelikož ty jsi jediný syn a není nikdo jiný, kdo by v rodové linii pokračoval, jsi zhruba ve stejné situaci. Budeš spravovat panství, a tak by pro tebe nebylo špatné vystudovat práva.“

Právníčina však hochovi nepřipadala jako příliš poutavé povolání. Jakožto potomek křížáckých rytířů, a dokonce hrdiny Rolanda, se nemohl zbavit pocitu, že pro něj osud musí mít připraven nějaký vznešenější úděl.

„A co armáda?“ ptal se otce několikrát. Tomu se z jakéhosi důvodu takovouhle ambici zřejmě podporovat nechtělo.

„Já jsem samozřejmě v armádě sloužil,“ říkával, „dokud jsem se nevzdal důstojnického dekretu. Ale pro tebe to nechci.“ Nikdy nevysvětlil proč.

Nic určitého neříkal ani otec Xavier.

„Chtěl bys sloužit Bohu?“ tázal se jemně.

„Ano, otče.“ Opravdu chtěl. Vlastně – pokud klást si vysoké cíle není hříchem pýchy, doufal, že by ve službě Pánu mohl pro svět vykonat něco velkého.

„Pak se nemusíš ničeho obávat,“ ujišťoval ho kněz. „Jestliže se zaslíbíš Bohu, on ti ukáže cestu,“ usmíval se. „Já vím, že chceš ve světě dělat dobro, Rolande, a to tě ctí. Jak by to těšilo tvou matku.“

„Někdy se mi o ní zdá,“ přiznal hoch. „Snad mi ukáže cestu ona.“

„Snad. Ale buď opatrný,“ radil otec Xavier. „Není tvou věcí volit, jak má Bůh sdělovat svá přání. O prostředku rozhodne on a může to být něco zcela nečekaného.“

Když se od něho spolužáci na ulici oddělili, Roland mimovolně přidal do kroku. Za tímhle posláním se nevydal, protože by chtěl, a doufal, že ho vyřídí co nejrychleji.

Má koneckonců spatřit hrůzu.

Byl svědomitý žák. Ne sám od sebe, protože často se mu pracovat nechtělo. Ve skutečnosti se do práce nutil jen kvůli matce. „Slib mi, Rolande, že se budeš ve škole co nejvíc snažit,“ bylo téměř to poslední, co mu kdy řekla. A sloužilo mu ke cti, že svůj slib vždy dodržoval. Jiní chlapci ve třídě snad byli chytřejší, ale jemu se pilnou prací obvykle dařilo dosahovat známek jen trochu zaostávajících za nejlepšími.

A tak když se učitel toho rána v hodině dějepisu zeptal, který z chlapců už tu hrůzu navštívil, a on byl jediný, kdo nezvedl ruku, načež mu učitel řekl, aby se tam šel podívat, rozhodl se to udělat hned. Nebylo to koneckonců daleko.

Půldruhého kilometru od školy, na konci rue de Grenelle ležel rozlehlý prostor Martova pole, svažující se na západě k řece. Roland však urazil jen půlku vzdálenosti a cíl už se mu vynořil před zrakem.

Velký otevřený prostor, známý kdysi jako pláš Grenelle, zaujímala rozlehlá vojenská nemocnice zvaná Les Invalides. Ludvík XIV. ji v sedmáctém století zbudoval ve strohém klasickém stylu, hodícím se k vojenskému zařízení, i když uprostřed kvůli velkoleposti přidal královskou kapli s pozlacenou bání jako u svatopetrské baziliky v Římě. Od chladné, přísné fasády Invalidovny se dalo pohlédnout přes dlouhou vyrovnanou řadu trávníků obehnaných železným mřížovím a dále přes Seinu až ke vzdáleným stromům Champs-Élysées. Dnes tu bylo také muzeum dělostřelectva, ale to nebylo Rolandovým cílem. Vstoupil na první nádvoří a zamířil rovnou do ústřední kaple.

A když pohlížel na hrůzu nalézající se uvnitř, pochopil, co učitel myslel, když řekl: „Králova kaple byla zhanobena.“

Čtvercový kostel. Čtyři kaple v rozích tvořily kříž. Nad středem kříže kruhová kupole. Klasické uspořádání pro křesťanské bohoslužby od pravoslavného Ruska po katolické Španělsko.

Ted' ale nebylo v kapli nic křesťanského. Místo aby člověk pod bání nalezl chrámovou loď, shlížel z okružního ochozu do mramorové jámy. Pohan-skou kryptu obstupovalo dvanáct sloupů vítězství a v jejím středu spočíval na masivním žulovém podstavci ohromující sarkofág z leštěného červeného porfyru, nadouvající se císařskou pýchou.

Náhrobek Napoleona, dítěte revoluce, vítěze nad Bohem pomazanými monarchy, francouzského císaře. Toto je ona hrůza, již učitel poslal Rolanda si prohlédnout.

„Ten vulgární náhrobek,“ prohlásil, „ten ostudný pohanský památník. Napoleonův hrob je urážkou pro katolickou Francii.“

„Ale přece jenom, otče,“ položil otázku jeden ze třídy, „není pravda, že císař Napoleon podporoval církev?“

„Jako oportunista, to ano. Ale jen aby si získal příchyllost věřících, kteří si neuvědomovali, že on ve skutečnosti nevěří v nic a za zády se jim vysmívá. Když byl v Egyptě, podporoval stoupence Mohameda. ‚Kdybych měl království Židů,‘ říkal, ‚vystavěl bych znovu Šalamounův chrám.‘ Kdybyste chtěli důkaz bezbožnosti toho ohavného chlapa,“ zabočil učitel zpět ke svému tématu, „vzpomeňte si, že když ho měl papež před tisícíhlavým davem v Notre Dame korunovat na císaře – tak jako před tisíci lety v Římě zbožného císaře Karla Velikého –, vyškubl Svatému otci korunu z rukou a posadil si ji na hlavu sám.“

Roland se minutu či dvě díval na náhrobek, když tu si všiml, že přišel nějaký starý muž. Stejně jako on postoupil k zábradlí a hleděl dolů na mohutnou červenou schránku, ale tím podobnost mezi nimi končila. Stařec se totiž choval tak podivně, že Rolandovi brzy připadl zajímavější než památník.

Byl starý, ale jak starý, to se dalo těžko odhadnout. Měl sněhobílé vlasy a hebký mroží knír. Jeho kůže se vyznačovala onou průsvitností, která napovídá vysoký věk. Byl ale dobře metr osmdesát vysoký a držel se zpříma jako pravítko, jako by byl na přehlídce. Stojí vlastně v pozoru, uvědomil si Roland, ruce po bocích, jako kdyby onu přehlídku vykonával sám císař. A byl do svého konání tak zabrán, že zřejmě nic jiného nevnímal. Poulit na něho oči by nebylo slušné, ale Roland předstíraje, že si prohlíží vymalovanou kupoli nad sebou, starého muže dobrých pět minut dál pozoroval, až konečně zhlédl, jak vzdal náhrobku čest a pak se vážně obrátil k odchodu. V tu chvíli si však všiml hoča.

„Tak co, chlapče,“ pronesl zostra jako poddůstojník promlouvající k novému branci, „na copak koukáš?“

„*Pardon, monsieur,*“ zahleděl se Roland do dvojice modrých očí, hrdých, ale nikoli nepřívětivých, „nechtěl jsem se chovat nezdvořile. Všiml jsem si, že salutujete.“

„Jistěže, salutuju císaři. Měli by to dělat všichni, kdo si vzpomínají na slávu Francie.“

La gloire. Mnohé národy ve svých dějinách poznaly slávu, ale snad žádný ji neprožíval tak bouřlivě jako národ francouzský. Pro monarchisty to byla sláva krále Slunce, pro republikány sláva revoluce, pro vojáky a správní úředníky slavná vítězství císaře Napoleona.

„Byl jste voják, pane?“ odvážil se Roland položit otázku.

„Byl. A předtím můj otec. Sloužil ve staré gardě.“

„Váš otec znal císaře?“

„Znal. A já taky. Otec přežil ústup od Moskvy. A když se císař vrátil vybojovat svou velkou závěrečnou bitvu, vyzval celou Francii, aby se mu pozvedla na pomoc. Otec šel a já s ním, i když jsem tenkrát nebyl starší než ty teď. Matka si to nepřála. Bála se, že mě ztratí. Ale otec řekl: ‚Ať můj syn radši zemře, než by se vyhnul boji za čest Francie.‘ A tak jsem se s ním vydal na pochod. Byl to nejhroďší den mého života.“

„A nepadl jste.“

„Ne. Život položil můj otec. U Waterloo. V císařově poslední bitvě. Byl jsem mu po boku.“ Stařec se na chvíli odmlčel. „Od té doby vždycky o otcových narozeninách mu salutuju, a taky cti Francie. Je to už dvaasedmdesát let. A posledních šestadvacet roků, co je tu ten náhrobek, chodím složit poctu do Les Invalides.“

Napoleon sice zemřel ve vyhnanství na ostrově Svaté Heleny, ale jeho legenda žila dál. Pro své nepřátele zůstal hochštaplerem a tyranem. Pro četné evropské národy, utlačované starými zkorumpovanými monarchiemi, to však nadále byl republikánský osvoboditel, hrdina prostých lidí. A stejně tak pro mnohé ve Francii.

I král Ludvík Filip, když chtěl získat větší oblibu, se cítil povinen převézt císařovo tělo zpět do Paříže a jeho ostatky teď s velkolepostí, jaké se nevyrovnal ani jeden francouzský král, spočívaly v mohutném mauzoleu v srdci Francie.

Ať si Roland o svatokrádežném císaři myslel cokoli, musel se obdivovat důstojnosti a ušlechtilosti starého vojáka, kterému zřejmě už bylo skoro devadesát, ale stál v celé své výšce tak vzpřímeně.

Modré oči pod huňatým obočím si chlapce pozorně prohlížely.

„A kdopak byste byl vy, mladý pane?“ zeptal se stařec.

„Jmenuju se Roland de Cygne, *monsieur*,“ odpověděl tázaný.

„Šlechtic. No, byli šlechtici, co sloužili císaři. Povyšovalo se za zásluhy, ať byl člověk, co chtěl.“ Kývl. „Tehdy k naší zemi byla úcta. Ne jako teď. Když si pomyslí, že jsem se dožil pokoření Paříže a odevzdání Alsaska a Lotrinska Němcům...“

„Náš učitel dějepisu říká, že pohanu z roku 1870 musíme pomstít,“ sdělil mu Roland. Neuplynul snad jediný týden, aby třída nevyslechla přednášku na toto téma. A tak se přednášelo po celé Francii. „Říká, že Alsasko a Lotrinsko musíme dostat zpátky.“

Starý muž se na něho podíval. Snad zvažoval, je-li nová generace schopna se úkolu zhostit.

„Čest Francie je teď ve vašich rukou,“ prohlásil nakonec a obrátil zrak k východu, čímž naznačil, že rozhovor je u konce.

Roland, skoro aniž si to uvědomil, se postavil do pozoru, když stařec prkenně odcházel. A po jeho odchodu ještě chvíli vyčkal, než také vykročil ven.

Hned jak vyšel, všiml si mladíka s tmavými nakrátko ostříhanými vlasy a očima daleko od sebe, který na něho nevzrušeně zíral. Když k němu došel, pocítil neodbytné nutkání podělit se o své myšlenky.

„Viděl jste toho starého vojáka?“ zeptal se.

Mladík naklonil hlavu.

„Znal císaře Napoleona,“ sdělil mu Roland.

„Nepochybně.“

„*C'est quelque chose*,“ poznamenal Roland, „to je něco.“

Neznámý neodpověděl.

Příštího dne skončila škola v poledne. Když Roland přišel domů, otec tam nebyl, ale nechal vzkaz, že se po obědě vrátí a že si někam vyrazí.

Když se ale otec podle slibu dostavil a Roland se ho zeptal, kam mají namířeno, dověděl se jen: „Na přátelskou návštěvu,“ což v něm vzbudilo značnou zvědavost.

Je ta spřátelená osoba muž, ptal se sám sebe, anebo snad dáma?

Často dumal o otcově milostném životě. Vikomt de Cygne byl oddán vzpomínce na zvěčnělou manželku, již zbožňoval, ale žádný poustevník nebyl. Byl urostlý, elegantní, značně bohatý a rozhodně aristokratický. Uchovával si vojenské držení těla a pěstoval si knír, ale pohyboval se vždy graciózně a uměl okouzlujícím způsobem konverzovat. Určitě, odhadoval jeho syn, musí být pro ženy přitažlivý.

Být intelektuálem by vikomt jako většina šlechticů pokládal za něco pod svou úroveň, ale bylo docela v módě udržovat si přehled, co se děje ve světě literárním i aristokratickém, a tak často chodil na výstavy, a občas se dokonce dal vidět v některém ze salonů, kde bylo možno potkat spisovatele a výtvarníky. Před pár měsíci našel Roland na stole v otcově knihovně výtisk *Květů zla*. Ve škole slyšel, že tyhle Baudelairovy básně jsou pohanské a nemravné. Když se na ně ale nervózně zeptal otce, vypadalo to, že se vikomt nijak neznepokojil.

„Baudelaire je tak trochu frajírek. Některé jeho básně jsou ovšem úžasné. Slyšel jsi o skladateli Duparcovi? Ne? Tak jeho zhudebnění Baudelairova *Vyzvání na cestu* je jedna z nejhezčích věcí, jaké člověk kdy slyšel. Přesně vystihl smyslnost Francie.“

Takové rozmluvy Rolandovi napovídaly, že v otcově životě snad jsou

stránky jemu skryté. Občasná vikomtova nepřítomnost, to, že chůva pochvalně říkala: „Pán je chlap, jak se patří,“ jeho rozjařené chování, když někdy vycházel z domu, to vše nutilo syna odhadovat, jestli má někde milenku. Chápal, že i kdyby to byla dáma velkosvětská a vznešená, otec ji nikdy nepřivede do domova, kde žije jeho syn a jenž je nadále zasvěcen památce jeho zemřelé manželky.

Ale bylo by možné, hádal Roland, že otec usoudil, že už je dost starý, aby se s takovou osobou setkal? Jdou na návštěvu k takovéhle přítelkyni? To byla vyhlídka, která ho naplňovala zvědavostí a jistým vzrušením.

Anebo jde o jinou, závažnější možnost? Vede ho otec na setkání se ženou, s níž se hodlá oženit? S macechou? Co by to asi znamenalo pro jeho budoucnost?

Vyšli z domu a vikomt mu dosud ani slůvkem nenapověděl. A protože hoch věděl, že si z něho otec rád trochu utahuje, chápal, že vyptávat se ho na jakékoli další informace by bylo zcela marné.

Oblíbeným kočárem vikomta de Cygne byl rychlý lehký krytý faeton. Táhl ho dva šedí kočároví koně – rodina už od osmnáctého století vždy užívá šedáky, ujistil syna. Řídil starý rodinný kočí, který ačkoli byl vždy bezvadně ustrojen, rád nosil staromódní třírohý klobouk. Povož tak nabízel kombinaci sportovního vzhledu, módnosti i tradice a Roland byl hrdý, když otce na takových vyjíždkách doprovázel.

Brzy hrčela velká kola faetonu po bulváru Saint-Germain směrem k řece. Když dojeli na nábreží d'Orsay, měl Roland jen okamžik na obdivování klasičtějšího průčelí Národního shromáždění a výstavného ministerstva zahraničí za ním a už kočár uháněl po širokém mostě přes řeku k rozlehlému prostoru Place de la Concorde.

Až v deseti letech otec Rolandovi pověděl, proč jeho rodina nechová k obrovskému náměstí žádnou lásku.

„Teď mu říkají náměstí Svornosti,“ vysvětlil, „ale za revoluce to bylo jedno z hlavních stanovišť gilotiny. Právě tam přišel o hlavu můj dědeček.“

Aniž si to uvědomili, odvrátili otec i syn zrak směrem k Tuilerijským zahradám napravo, aby nemuseli obhlížet tragické místo.

Přímo před nimi, jen o kousek zpět od severní strany náměstí se rozkládaly římské sloupy a široký fronton kostela La Madeleine. Úpravný svatostánek Rolandovi bůhví proč připadal veselý.

„Víš,“ prohodil otec, „že na tomhle místě byla před staletími synagoga?“ Usmál se. „Pak ho převzala církev. Budovu, kterou vidíš teď, dal zbudovat Napoleon jako jakousi pohanskou svatyni pro svou armádu a teď je to zase kostel.“ Vrhla na Rolanda rychlý pohled. „Takže vidíš, synu, že nic není trvalé.“

Roland otce miloval a obdivoval. Věděl, že se na něho může zcela spolehnout ve všech rituálech přechodu k dospělosti a zasvěcování, k nimž by každý otec měl svého syna připravovat. Vikomt ho naučil jezdit na koni, lovit, správně se chovat i náležitě se oblékat. Také líbat ruku dámě. Vzal ho na dostihy a naučil ho sázet. Všechno, co by měl ovládat mladý muž z jeho společenské vrstvy, aby vstoupil do života. A tahle důvěra k otci mu poskytovala pocit vroucnosti a pohody. Když ale někdy došlo na větší věci, Roland vyciňoval, že ho otec jakýmsi způsobem, jež nedokázal jasně formulovat, nechává na holičkách. Občas to vypadalo, jako by vikomt v některé věci nevěřil, jak by měl.

A Roland chtěl jistotu. Snad to bylo ztrátou matky, snad věkem, anebo, což bylo ještě pravděpodobnější, určitou vrozenou částí jeho povahy, ale potřeboval věřit. Věci mají být správné, nebo nesprávné, dobré, nebo špatné. Jelikož kdyby tomu tak nebylo, podle čeho má člověk poznat, jak jedná? Jaká by mohla být na světě jistota?

A i když otce Xaviera samozřejmě nemohl mít rád stejně jako vlastního otce, někdy dával přednost knězově radě. Otec Xavier byl chytrý, jistě. I když Roland nedokázal sledovat četné zákruty v subtilním myšlení duchovního, vždycky vyciňoval, že za vším, co otec Xavier říká nebo si myslí, stojí absolutní jistota. Pravidla, podle nichž kněz žije, jsou pevná a věčná. Snad opatrně zvažuje, jak vykonat cestu, ale nakonec přesně ví, kam jde a proč. Stručně řečeno – duchovní zná pravdu. V tom je síla svaté církve.

Roland tuze toužil, aby byl takový jeho otec.

Faeton zatočil do rue de Rivoli. Roland miloval vznešenost téhle dlouhé ulice. Po jedné straně se rozkládaly Tuilerijské zahrady a palác Louvre. Na druhé zdánlivě nekonečná linie velkolepých arkádových budov, založená Napoleonem, kde v přízemích za arkádami sídlily luxusní obchody a v patrech nad nimi byly byty hodné knížat.

„Víš, že původní Louvre byl jen nevelká středověká pevnost v rohu nynějšího paláce, která hlídala řeku?“ zeptal se maně otec.

„Ano,“ odpověděl. „Byl hned za starými hradbami krále Filipa Augusta.“

„Dobře,“ usmál se vikomt. „To jsem rád, že vás ve škole něčemu učí.“

Ujeli velký kus po rue de Rivoli, když otec zavolal na kočího, aby zastavil, a Roland viděl, že jsou před hotelem Meurice. Věděl, že se tam rádi ubytovávají angličtí návštěvníci, a okamžitě poplašeně hádal: chce se otec oženit s Angličankou?

Šlo ale jen o zanechání dopisu pro vikomtova anglického sportovního přítele, který měl brzy přijet do Paříže. A chlapec stále nebyl o nic moudřejší v otázce, kam jedou.

A tak otci vyprávěl o starém vojákovi, kterého potkal u Napoleonova hrobu. Na jedné straně obdivoval starcovu prostou důstojnost. Starý muž ovšem zasvětil svůj život službě zlému pánovi. Co si o tom myslí otec?

Vikomt zauvažoval.

„Vojáková povinnost je prostá,“ odpověděl. „Musí poslouchat rozkazy a sloužit vlasti. A právě to ten stařec dělal. Pokud jde o Napoleona, troufnu si říct, že vojáci si mysleli, že bojují za svobodu a za Francii.“

Rolanda odpověď příliš neuspokojila.

„Ale lidé jako my se nemůžou přátelit s císařovými stoupenci, ne? Duchovní v lyceu říkají, že Napoleon byl obluda a o podporu církve mu vůbec nešlo.“

Otec vzdychl.

„Víš, můžeme mít různé názory, ale nemusíme být nepřátelé. V každém případě to není vždycky tak jednoduché.“ Odmlčel se. „Sleduješ někdy politiku, synu?“

„Trochu.“

„Co bys řekl o současné vládě republiky?“

„Není příliš silná. Není populární.“

„Správně. Po pohromě, kterou představovala Komuna, chtěla většina zvolených poslanců, rozhodně většina venkovské Francie, restauraci monarchie. Ve skutečnosti chtěli stabilitu. A mír. Mysleli si, že je poskytne konstituční panovník, podobně jako v britské monarchii. A prakticky nepochybuju, že by k restauraci došlo, kdyby tehdejší hlava královského rodu netrvala na tom, že jakýkoli monarcha musí mít všestranné pravomoci,“ potřásl vikomt hlavou. „Paličatý až do konce. A tak byla vytvořena dočasná ústava s prezidentem a zákonodárným sborem, a jak plynul čas bez válek a katastrof, věc monarchie přestávala být populární. Ale neřekl bych, že by vládnoucí kruhy udělaly velký dojem. A ti, co jsou tam teď, jsou jednak podprůměrní a jednak zkorumpovaní. Je hodně lidí, kteří by pořád chtěli monarchii nebo diktaturu. Že by to bylo nějak lepší, o tom se nejspíš dá pochybovat. Ale chtějí to. A v současné době mají tyhle strany hrdinu. Kdo je to?“

„Generál Boulanger, řekl bych.“

„Přesně tak. Donedávna byl ministrem války. Několikrát se mu povedlo ztrapnit Němce. Nedávno byl sesazen, ale má spoustu politických příznivců. Jestliže nastane v republice krize, což je možné, mohl by být tím, kdo se ve Francii chopí vlády. Co říkají v lyceu?“

„Že je to špatný člověk. Nevěří v Boha.“

„No, možná věří, možná nevěří. Ale protože řekl, že v Boha nevěří, republikánští politici Francie nabyli dojmu, že nemůže být monarchista, a tak mu

věnovali důvěru a udělali z něho ministra. Teď zjistili, že má nejenom velkou podporu ve veřejnosti, ale stojí za ním i monarchisté včetně významných příslušníků královského rodu a bonapartisté včetně členů císařovy rodiny. Takže katoličtí monarchisté i přívrženci Napoleona jsou všichni na stejné straně a podporují člověka, který možná věří a možná nevěří v Boha. Co z toho podle tebe plyne?“

„Nevím.“

Otec se usmál.

„Já taky ne, hochu. Rád bych věděl, co si myslí otec Xavier. Musíme se ho zeptat.“ A tahle myšlenka zřejmě vikomta pobavila ještě víc, protože se dal do smíchu.

Roland by si přál, aby otec věci takhle nezamotával. Pokusil se o návrat k něčemu, na co byla jednodušší odpověď.

„Ten stařec řekl, že bychom měli pomstít pohanu z roku 1870,“ vyslovil se. „Souhlasíš s tím?“

„Válka v sedmdesátém byla aktem blbosti,“ odpověděl vikomt. „Začali jsme ji my. Napoleon III. byl pitomec a Němci toho využili.“

„Ale neměli bychom pomstít své znectění?“

„Kdo ví. Asi ne.“

Roland to vzdal. Z otce nikdy nedokáže dostat jednoduchou odpověď. Aspoň ne v jeho současné náladě. Minuli už Louvre a blížili se ke staré Châtelet. Bylo tu ale něco, co přece jen chtěl vědět. Něco, o čem už často přemítal, ale až dosud se na to nikdy nezeptal.

„Papá,“ řekl, „můžu se tě na něco zeptat?“

„Jistě.“

„Proč jsi odešel z armády?“

A tentokrát viděl, že se otci neodpovídá tak lehko.

„Sloužil jsem roky. A někdo se musel starat o panství. Potřebovalo mou péči. Víš, válka v sedmdesátém byla hrozná.“

„Myslíš kvůli porážce od Němců?“

„Ne, kvůli té tolik ne.“ De Cygne starší asi minutu pomlčel. „Kvůli bojům potom, proti Komuně... Občanská válka je strašlivá věc, synku. Kéž bys ty nikdy žádnou nezažil.“

„Otec Xavier mi povídal, že komunardi dělali zřůdnosti. Říkal, že v závěrečném týdnu zabili pařížského arcibiskupa a chladnokrevně povraždili nevinné mnichy a jeptišky. Prohlásil, že ti lidé byli umučeni zrovna jako za revoluce.“

„To je pravda,“ kývl otec. „Ale my, víš, jsme zase pobili hodně komunardů. Tisíce.“

„Jenže oni neměli pravdu.“

„Asi ne,“ potřásl vikomt hlavou. „Odhaduju ale, že věřili, že bojují za volnost, rovnost a bratrství.“

„A za rozvrat.“

„To nepochybně taky.“

„Zabil jsi hodně komunardů?“ otázal se Roland.

Následovalo ticho.

„Mluvme o něčem jiném,“ řekl otec.

Rue de Rivoli byla dlouhá. Po dvou kilometrech nakrátko změnila jméno a pak vyústila na náměstí, kde kdysi stávala Bastila. Vpravo nechali někdejší tržiště Grève a Roland se právě díval, jak několik stavařů opravuje mohutnou radnici vedle, když faeton ostře zabočil doleva a vydal se po rue de Temple.

„Víš, odkud vzala tahle ulice své jméno?“ zeptal se otec.

„Žili tu templářští rytíři.“

„Po jejich stavbách nezbyla ani stopa, ale víš, že když byli templáři zlikvidováni, osvobození jejich pozemků od daní ještě staletí přetrvávalo? Staly se oblíbeným místem pro bydlení!“

Ulice se směrem k severu poněkud zužovala, až dojeli na tmavé náměstí. Těsně za ním byla malá ulička.

„Jsme na místě,“ oznámil vikomt.

Krámek měl jediné okno, ve kterém Roland před tmavohnědým sametovým závěsem spatřil křeslo ve stylu Ludvíka XIV., jež potřebovalo opravu. Vypadalo to tam dost zpustle. Otec pohlédl na jeho tvář a usmál se.

„Můj přítel je velmi diskrétní,“ poznamenal. „Mimochodem, to křeslo je muzeální kus, a kdo si takový kus pořídí, nechce ho dávat do opravy.“

S vědomím, že návštěva je zřejmě součástí jeho výchovy, upíral Roland zrak na křeslo a neříkal nic.

Dveře obchodu byly zamčené. Otec zazvonil. A za pár okamžiků vyhlédl přes sklo drobný muž ve středních letech, mírně přihrblý, navzdory teplému počasí oděný do těsně zapnutého redingotu, s tlustými brýlemi, a vpustil je dovnitř.

„*Monsieur de Cygne*,“ uklonil se rychle, „těší mě, že vás vidím.“

„Dostal jsem vaše pozvání, milý Jacobe, a ihned jsem přijel,“ odvětil lehkým tónem vikomt. „Ostatně, tohle je můj syn Roland. To je *monsieur Jacob*.“ Roland s mírně nepříjemným pocitem potřásl podanou malou rukou, přičemž si uvědomoval pouze jedno – že jeho otec, aristokrat a dobrý katolík se zřejmě nechal povolat člověkem, který je zjevně Žid.

Dveře se za nimi zavřely. Zatímco se otec krátce vyptával na majitelovu rodinu a všeobecně zdraví, syn nechával oči přejíždět po dlouhé úzké pro-

stoře. Byla tu obvyklá změť stolů z osmnáctého století, klasických hlav a porcelánu, jakou mohl člověk očekávat v každém starožitnictví. Dále byl volný prostor a za ním pak dveře, vedoucí zřejmě do skladu. Nebylo tu moc světla. Cítil se stísněně a především měl pocit nepohody.

Vzpomněl si, jak se jednou zeptal otce Xaviera, co si myslí o Židech.

„Dali nám našeho Boha, Starý zákon a proroky,“ odpověděl kněz opatrně.

„Ale zabili Krista,“ namítl Roland.

„To se nedá popřít,“ souhlasil otec Xavier.

„Takže půjdou všichni do pekla,“ pokračoval hoch, protože chtěl mít jasno.

Ale tady duchovní na okamžik zaváhal, jako by přemítal, co je spravedlivé a náležité.

„Můžeme předpokládat,“ řekl nakonec, „že za normálních okolností je nepravděpodobné, že by Žid nebo i protestant přišli do nebe. Ale nemůžeme znát záměry Boží. Ve své nekonečné moudrosti může Pán činit výjimky.“

Roland by snad byl dal přednost něčemu určitějšímu, ale tohle znělo přijatelně. Nekatolíci jsou na tom jaksepatří zle. A když pomyslel na všechno, co slyšel ve škole i v rodinách kamarádů říkat o Židech, měl dojem, že z toho může usoudit, že většina těch nepěkných příběhů musí být na něčem založena.

A tak na pana Jacoba pohlížel s podezřením a nechápal, proč s ním otec jedná tak přátelsky.

„Tak co jste mi chtěl ukázat,“ zeptal se vikomt de Cygne.

„Okamžik, pane.“ Jacob zmizel ve dveřích na konci místnosti a za okamžik se vrátil s címsi, co vypadalo jako kobereček, který hned rozbalil. „Ještě moment,“ požádal, když kolem něho rozsvěcel několik lamp. „*Voilà, monsieur* de Cygne a mladý *monsieur* Rolande, tady je to.“

Pokročili kupředu a otec zalapal po dechu.

„Kde jste to k čertu vystrchal?“ vykřikl.

„Na doporučení přítele jsem udělal naslepo nabídku do dražby na veškeré zařízení jednoho domu v Rouenu,“ vysvětlil obchodník. „Měsíc nato jsem byl ke svému překvapení zpraven, že jsem dražbu vyhrál. Když jsem dům vyklízel, našel jsem ve sklepě zabalenou tuhle věcičku,“ usmál se. „Pomyslel jsem si, že by patřila do zámku pana de Cygne v loirském údolí. Je ze stejného období. Kdyby vás ale nezajímala, ukážu ji jiným zákazníkům.“

„Můj milý Jacobel!“ Vikomt se otočil k synovi. „Víš, co to je, Rolande?“

Tapiserie, na kterou chlapec hleděl, byla v mnoha ohledech pozoruhodná. Především neměla žádný lem, a každý coul jejího svítivě zelenomodrého pozadí jako by byl pokryt čarovnými květinami a rostlinami, z nichž se vynořovali ptáci, zvířata a lidé. Celkový tón obrazu stejně jako oděvy rytířů i dam naznačovaly, že je to dílo středověké.

„Protože jsou tak poseté rostlinami, říká se těmhle goblénům *mille fleurs*, tisíc květů,“ řekl otec.

„Vypadá kouzelně,“ vyjádřil se Roland.

„Světélkování,“ vysvětloval monsieur Jacob – měl tichý hlas, takže Roland musel napínat uši, což ho rozčilovalo –, „vyplývá z toho, že podkladová barva je tmavomodrá a k ní je přidána zelená.“ Obrátil se k vikomtovi. „Jak vidíte, v jednom rohu je to trochu ošoupané a natržené. To se dá opravit když si budete přát. Blízko dolního okraje je také mírné vyrudnutí způsobené vlhkem. S tím možná půjde něco udělat, a možná také ne. Celkově ale je ta věc v pozoruhodně dobrém stavu.“

„Opravdu to vypadá jako namalované,“ pronesl Roland. Nebyla to žádná úžasná poznámka, ale chtěl něco říci.

„Skvěle,“ pravil tiše monsieur Jacob. „Máte větší pravdu, než víte. Než se dělala tapiserie, bylo běžné, že si ji umělec zvlášť namaloval. Říkalo se tomu předloha, ale v případě těchto konkrétních goblénů malovali malíři přímo na zadní stranu plátna, skrze které pak provlékali své vlněné a stříbrné nitě vyšíváči. Barvy se vybíraly tak, aby přesně odpovídaly.“ Opět oslovil Rolandova otce. „Ale prohlédnout bychom si měli samotné postavy.“

Roland zíral. Mezi zářivými květy a rostlinami stálo několik stromů. Zřejmě to měl být háj nebo snad sad. V korunách stromů seděli ptáci. Výjevem se důstojně procházeli čtyři lidé, dva muži a dvě ženy, oblečení do nádherných oděvů. Doprovázelo je několik loveckých psů. V poněkud větší dálce vyhlížela z podrostu další zvířata. Pak uslyšel otcovo zvolání.

„Panebože. Jednorožec.“

V horní pravé čtvrtině výjevu, kde by člověk očekával prchajícího jelena, skákal od stromu bledý jednorožec. Kompozice byl tak dokonalá, že když ho zrak zachytil, nechal se jím vést kolem celé scény, až se opět vrátil k vábívému bájnému stvoření.

„Jsou dvě slavné soupravy goblénů, kde je zobrazen jednorožec,“ řekl Jacob. „Je znám úchvatný soubor *Dáma a jednorožec* na oslnivě červeném pozadí, který byl před pouhými pěti lety vystaven v muzeu Cluny. Znáte to muzeum, mladý pane Rolande? Stojí na místě starých římských lázní na levém břehu, jen chvilku chůze od domu vašeho otce. A pak je druhý soubor *Jednorožecův lov* na zeleném pozadí, který vlastní vévoda de La Rochefoucauld. Oba cykly, to jsme si skoro jisti, pocházejí z Flander. Vznikly na území dnešní Belgie. Tahle tapiserie je ale francouzská. Je tedy trochu pozdějšího data než ona úžasná díla – z počátku patnáctého století – a patří do takzvané loirské školy. Snad byl tenhle jednorožec inspirován zmíněnými goblény anebo se tu ocitl náhodou. Ale líbí se mi, že je to vzácné a práce je vysoce kvalitní.“

To je dost, že skončil, pomyslel si Roland. Když ho Jacob oslovil „mladý pane Rolande“ a zeptal se ho, jestli zná clunyské muzeum, do kterého popravdě řečeno nikdy nevstročil, ačkoli bylo blízko jeho domova, měl pocit, jako by ho tichý starožitníkův hlas jakýmsi pomlouvačným způsobem káral za nevědomost a shazoval ho. Za to Jacoba nenáviděl.

Otec ale hleděl na tapiserii s obdivem.

„Můj milý Jacobe,“ pravil konečně, „povězte mi, co za to chcete.“

Obchodník cosi napsal na lístek papíru a podal mu ho. De Cygne na něj krátce pohlédl a kývl.

„A restaurování?“ zeptal se.

„Jestli to necháte na mně...,“ navrhl Jacob.

„Samozřejmě.“

Roland málokdy viděl otce tak potěšeného, jako když potom nasedal do vozu.

„Pro zámek je to dokonalé,“ utrousil. „Přesně správné stáří, správný duch. Do domu jako náš, synku, by měla každá generace přidat kousek krásy. Tohle bude můj příspěvek.“

Vyjeli zpět po rue de Temple. Otec zamyšleně upíral zrak kupředu.

„Víš, tohle nemusel Jacob dělat,“ poznamenal nenadále. „Tu věc mohl prodat tuctu bohatých sběratelů za víc, než jsem mu zaplatil já.“

„A proč ti ji tedy nabídl?“ optal se syn.

„Před pár lety jsem mu dost pomohl, když jsem ho doporučil hraběti de Nogent, který se stal jedním z jeho nejvýznamnějších zákazníků. Jacob zřejmě čekal na příležitost, aby mi službu oplatil,“ kývl vikomt. „Lépe si opravdu vybrat nemohl.“

„Myslíš, že ten goblén opravdu koupil tak, jak říkal?“

„Proč ne?“

Roland neodpověděl. Dokonale ale věděl, co si myslí o tiše mluvícím obchodníkovi, který se ho pokusil ztrapnit.

Jacob tapiserii pravděpodobně ukradl.

Představit si něco takového nebylo pro něj obtížné. Ať vážně nebo v žertu, nějak takhle by se vyjádřila většina hochů, které zná ze školy. A jejich rodiče také. Všeobecně se soudí, že všichni Židé jsou mezi sebou spolčeni a kují pikle ve snaze podvádět křesťany. První názor by židovské společenství překvapil, druhý by odmítlo jako nesmyslný. Nebyla to ale otázka logiky, nýbrž kmenové příslušnosti. Židé nepatřili k francouzskému kmeni, ježto měli svůj vlastní. Totéž platilo pro jejich náboženství. A proto, hlásaly kmenové pudy, se jim nedalo věřit – dokonce ani to, že dodržují desatero přikázání, které sami světu dali. Roland se domníval, že tohle ví každý. Byl by nanejvýš pře-

kvapen, kdyby mu někdo řekl, že trpí předsudky, neboť ze samotné povahy předsudku vyplývá, že ten, kdo ho chová, nemá zdání, že je to předsudek.

Když tedy elegantním faetonem odjížděli, mladý de Cygne zažíval tajný pocit rozčarování, že se jeho otec z mravní nedbalosti dal od Jacoba napálit a že s ním vůbec jedná a obchoduje. Je to jen další důkaz, myslel si, že otec je přes svou laskavost mělký a nemá žádný pevný základ.

A jak má za takových okolností najít nějakou jistotu on? Ať otec trpí jakýmkoli nedostatkem, on je pořád potomkem křižáků a hrdinného přítele samotného Karla Velikého. Po jaké životní dráze se má vydat, aby byla hodna předků a také jeho matky?

Je tu samozřejmě církev. On je však také povinen zajistit rodu dědice. Zdá se, že prozřetelnost usoudila, že má jít ve stopách svého zbožného jmenovce z doby svatého Ludvíka a starat se o panství a rodinu. To by snad mohlo nějak vynahradit morální laxnost jeho otce.

Dosud nad tím přemítal, když dojeli na dolní konec rue de Temple a kočí se vydal domů jinou cestou, při níž přejel přes most rovnou na Île de la Cité. Projížděli právě kolem předdvoří Notre Dame, když se obrátil k otci a prohlásil: „Rozhodl jsem se o své životní dráze, papá.“

„Aha. Snad práva?“

„Ne, papá. Chci vstoupit do armády.“

Kapitola šestá

• Říjen 1307 •

Jacob ben Jacob byl venku celou noc a půlku následujícího dne. Prohledal hlavní silnici vedoucí k jihu, zeptal se každého sedláka a pocestného. Nic. Pátral na dalších cestách dále na východ.

Ani stopy. Bud' dcera vyrazila někudy jinudy, nebo se dosud ukrývájí ve městě. Anebo to snad přece jenom je celé omyl a ona se nakonec bezpečně vrátila domů. Mohlo by to tak být. Modlil se k Bohu, aby bylo.

Jestli ale nebude, tak je to s ním zlé. Jak vysvětlit její nepřítomnost? Mohl by předstírat, že zemřela? Probral tu možnost v mysli. Nemůže říci, že onemocněla. I když se odhlédne od toho, že u ní nebyl žádný lékař, dvě služky v domě budou vědět, že to není pravda. Mohla mít nehodu mimo město? Dala by se vymyslet nějaká historka, která by úřady uspokojila? Mohla by malá rodina truchlivě kráčet za prázdnou rakví, sledovat její spouštění do hrobu a bezpečně pochovat památku jeho dcery do země?

Jenže co kdyby se zase vrátila?

Nějak se ta věc ale ututlat musí. Nikdo se nesmí dovědět, co Naomi udělala.

Jacob ben Jacob byl malý muž s řídnoucími vlasy a laskavýma bleděmodrýma očima a svou dceru Naomi z celého srdce miloval. Myslel však i na svou drahou ženu Saru. Zešedivěla, když byla Naomi ještě malá, ale při všem věrném a mlčenlivém utrpení měla pleť v obličeji dosud hladkou a oči stejně jasné jako před dvaceti lety. Oč víc by trpěla, kdyby se na to přišlo.

I Naomin malý bratr by přinejmenším upadl v podezření a to by se s ním pak táhlo dlouhá léta. Pokud jde o něho samého, snaží se na důsledky ani nemyslet. A tohle všechno Naomi moc dobře věděla. Proto si nemohl pomoci a přes veškerou lásku teď dceru proklínal.

Slunce už klesalo, když překročil Seinu a vydal se na sever k ulici Saint-Martin. Když dospěl ke svému domu, rychle vstoupil. Sarah stála v síni.

„Tak co?“ vykřikl. „Kde je?“

„Nevím, Jacobe,“ potřásla manželka smutně hlavou. Pak mu podala kus pergamentu.

„Co je to?“

„Dopis. Od ní.“

Tu noc spal Jacob špatně. Za svítání vstal a rozhodl se vyjít si na procházku. Dopis si vložil do váčku na opasku, zahalil se do pláště a vykročil do ulice. Jeho dům v rue Saint-Martin stál nedaleko jedné ze severních bran. Od té se vydal cestou, po které už tolikrát šel s Naomi a jež vedla k malému sádku, který vlastnil na vyvýšenině.

Byl pátek 13. října. Mlhavé ráno. Na cestě klikatící se vzhůru do svahu ho uvítal pohled na slunce, stoupající od východního obzoru na modré nebe, zatímco dole bylo velké město za hradbami spolu s předměstími ukrytu mlžným oparem až na věže Notre Dame a půltucet dalších středověkých vížek, které vyčnívaly ze stříbřitého povlaku, a zdálo se, že nad ním jakýmsi kouzlem visí. A Jacob dívající se na ten rozmilý výjev dumal, jak by mohla kterákoli duše, ať židovská či křesťanská, nepocítit povznesení při pohledu na úžasné citadely plovoucí v nebesích.

Jacob ben Jacob miloval Paříž. Byl to jeho domov, stejně jako bývala domovem jeho otci i dědovi. Ještě jako chlapec zbožňoval širou hladinu Seiny, vinice na kopcích i vůně v uličkách, a dokonce krásy Notre Dame a Sainte-Chapelle, i když patřily jinému náboženství než jeho. A má je rád dál. Nikdy nechtěl z města odejít. Teď však mu pohled na Paříž nepůsobí nic než zoufalství.

Vytáhl Naomin dopis a znovu si ho přečetl.

Není pochyb o jednom. Dopis je chytrý. Velmi chytrý. Obrovitá lež, již obsahuje, je zjevná jemu, ale ona chtěla, aby tomu, co píše, uvěřil každý, kdo si to přečte. A její podfuk by mohl být účinný. Mohl by.

To ale nemění jednu ošklivou skutečnost. Přišel o dceru. Možná ji už nikdy neuvidí.

Je to jeho vlastní chyba? Určitě. Hospodin ho trestá. Dopustil se hrozného zločinu. Teď za něj musí zaplatit.

Smutně potřásl hlavou a zadumal se. Činil po celý život mylné soudy? Kdy začal chybovat?

Odpověď na obě otázky pohříchu moc dobře zná.

Dětství měl šťastné. Otec byl učený muž, který si na živobytí vydělával jako lékař. Byl náročný. „Nejlepší židovští učenci jsou ve Španělsku a na jihu,“ říkával rád, „ale Paříž není tak špatná.“ Choval také mírné pohrdání intelektem rabína, který o tom věděl. K dítěti však byl něha sama. Každý

večer zašel za malým Jacobem, když se ten chystal na lože, a odříkal s ním večerní modlitbu.

Šema Jisrael adonaj elohejnu, adonaj echad.

Slyš, Izraeli, Hospodin je náš Bůh, Hospodin jediný.

A každé ráno ji se synem opět zopakoval. Měl také hodně přátel, a protože léčil významné rodiny křesťanské stejně jako židovské a byl velmi oblíbený, vyrůstal malý Jacob v bezstarostném prostředí. Jeho nejbližší přítel Henri, hezký hoch s tmavorudými vlasy a živýma hnědýma očima, byl syn z bohaté křesťanské rodiny kupců Renardových.

Kam až Jacobovy vzpomínky sahaly, měl životní cestu od narození narysovanou. Měl se stát lékařem jako otec. Ten se tím mlčky pyšnil. Rodina a všichni přátelé to chápali. Jako malého chlapce ho ta myšlenka těšila. Otce si každý vážil. On nemusel dělat nic jiného než jít v jeho stopách a čekat ho báječný život.

Bylo mu dvanáct, když začal mít pochyby. Sám ani pořádně nevěděl proč. Snad to bylo jeho matematickým nadáním, které v lékařském povolání nedostávalo příliš průchod. Možná byly i jiné příčiny.

A pak tu byli pacienti. Otec ho někdy brával na návštěvy, nechával ho, aby se díval, jak vyšetřuje lidi, a pak mu vysvětloval, jaké léčení doporučil a proč. Jakobovi začalo docela jít určování chorob a navrhování prostředků proti nim. Otec měl z jeho pokroků radost a on byl hrdý.

Jak ale ubíhal čas, začal zjišťovat, že z toho nemá potěšení. Byl nejprve překvapen, pak znepokojen. Věc se měla tak, že nechtěl strávit život s nemocnými. Otce nesmírně obdivoval a vždy doufal, že je jako on. Ale nejspíš nebyl.

Co má dělat? Neměl představu. A protože nedokázal své myšlenky uspokojivým způsobem vysvětlit, nedovoloval mu pocit trapnosti a provinilosti někomu o nich povědět. Především ne otci.

A tak se pokusil vytěsnit záležitost z mysli. Řekl si, že se chová dětinsky. A není vhodná doba chovat se jako dítě. Vždyť už velmi brzy se má stát mužem.

Obřad bar micva, který ho očekával, byl prostý. Všechny židovské rodiny, které znal, ho konaly stejně. O šábesu po svých třináctých narozeninách bude povolán do synagogy, kde bude předčítat z tóry a odříkávat požehnání. Na rozdíl od některých jiných komunit to bude poprvé, kdy mu to bude povoleno. Pak bude v rodinném domě následovat malé shromáždění příslušníků rodiny a přátel na oslavu události.

Jacob se na něj těšil. K náboženské části dění byl dobře připraven. Hebrejsky četl stejně plyně jako latinsky. Od toho dne jej mohou přinejmenším teoreticky pokládat za dospělého. Proto byl odhodlán odložit poštelit nejistoty stranou, dokud očekávaný den nenastane.

Do bar micva mu scházel měsíc, když vyšel na procházku s matčíným bratrancem Baruchem.

Otec neměl Barucha rád. Jacob chápal proč. Příbuzný byl zhruba v otcově věku, ale tím veškerá podobnost končila. Baruch byl tělnatý a měl sklon k halasení a hádkám. K učenosti nechoval žádnou úctu. Hloupý ale nebyl. Jacob věděl, že matčín bratranec je bohatší než jeho otec. Baruch byl půjčovatelem peněz.

Do jejich domu často nedocházel, ale toho dne zašel za Jacobovou matkou, a když odcházel, oslovil jejího syna. „Nešel bys se mnou na procházku, Jacobe?“ obrátil se na mladého příbuzného. „Tvůj syn se mnou nikdy nemluví.“

„Nikdy tě nevidám,“ odpověděl Jacob.

„Tak se projdi, se strýcem Baruchem,“ pravila matka.

Bylo pěkné odpoledne. Prošli blízkou postranní branou a vydali se cestou vedoucí k velkému templářskému areálu. Aby se o něčem mluvilo, zeptal se Jacob Barucha, co dělá.

„Půjčuju peníze,“ pravil strýc. „Pak se je snažím dostat zpátky.“

„To vím,“ ujistil ho chlapec.

„Tak co se chceš dovědět?“

„Nevím. Nejspíš jak to děláš.“

„Jak tvůj otec léčí lidi? Dává jim léky, o kterých si myslí, že je potřebují. Pak se jim začíná dělat lépe. Doufám. Já dávám lidem peníze, které potřebují. Pak začnou bohatnout. Doufají. A já taky. Jinak mi nemůžou půjčku splatit. To je jasné.“

Jacob zauvažoval.

„A jak se rozhoduješ, jestli stojí za riziko?“

„To je dobrá otázka.“ Zazdalo se, že Baruch trochu změkl. „Možná nakonec nejsi tak docela hloupý.“ Chvilku mlčel. „Člověk potřebuje zástavu. Dlužník se musí za půjčku něčím zaručit. Je třeba si spočítat, jakou to má hodnotu, a zjistit, jestli je to opravdu jeho majetek. Na to musíš mít dobrou hlavu na čísla. Když je riziko vysoké, musíš se chránit vyšším úrokem. Rozumíš mi?“

„Myslím, že ano. Člověk musí dělat propočty.“

„Ano. Ale víš, to není všechno. Je v tom taky kus uměleckého citu. Musíš doopravdy pochopit záležitosti dotyčného člověka. A musíš si udělat úsudek

o jeho povaze. To bývá někdy vůbec ze všeho nejdůležitější. Povaha,“ pokrčil rameny. „Takže je to možná podobné, jako když je člověk lékařem. Víš, je to instinkt. Jsem peněžnický lékař. Pečuju o životy lidí. Je to hrozné zaměstnání,“ podíval se na Jacoba, jak to přijímá.

„Myslím, že je to zajímavé,“ pronesl chlapec upřímně.

„Není to tak špatné. Křesťané tomu říkají lichva. Židé taky. Je to v tóře. Své stříbro mu nepůjčuji lichvářsky. Tak to tam stojí.“ Na okamžik se odmlčel. „Ale víš co, tóra ti moc dobře umí povědět, co nemáš dělat. Ale když se nedá nadělat žádný zisk, žádný úrok, tak nemá nikdo důvod půjčovat a nikdo si nemůže ani vypůjčit. Může peníze ukrást babičce, ale vypůjčit si je nemůže,“ usmál se, „jenže existuje únikové ustanovení. Žid nesmí půjčovat na úrok jinému Židovi. V tóře se ale nepraví, že nesmíš půjčit někomu, kdo není Žid. Takže křesťanům půjčovat můžeme.“

„A křesťané mají dovoleno si od nás půjčovat.“

„Podle stejné logiky. Říkají, že nesmějí půjčovat na úrok, protože to stojí psáno v bibli. Když je ale ochoten půjčit Žid, tak je to v pořádku. Tvrdí, že Židé nejspíš stejně přijdou do pekla, takže co na tom záleží. Je to jedno z nemnohých zaměstnání, která nám dovolují dělat, a je to pro ně tuze pohodlné,“ máchl pohrdlivě rukou. „Dostanou peníze. My půjdeme do pekla.“

„Ale křesťané taky půjčují peníze,“ namítl Jacob. „Co italsí peněžníci jako Lombardané? Slyšel jsem, že k tomu mají svolení od samotného papeže.“

„Ale ano. Jenže si neúčtují úrok.“

„A jak tedy můžou nadělat zisk?“

„Účtují si místo toho poplatek.“

„Jaký je v tom rozdíl?“

„Matematicky vzato žádný. Ale je to jiné slovo.“

Blížili se už k velkému komplexu templářských rytířů, zastavili a chvíli si ho prohlíželi.

„A jak to přijde, že jsou templáři tak bohatí?“ zeptal se Jacob Barucha.

„Měli velké pozemkové příděly. Po generace. Neplatí daně. A půjčují peníze. Král jim dluží obrovské částky.“

„Takže půjčují za poplatek,“ usoudil Jacob, „ne na úrok.“

„Samozřejmě,“ odušil Baruch. „Oni jsou templáři vůbec zajímaví,“ pokračoval. „Půjčují peníze. Ale to není celé. Jsou úžasně chytrí.“

„Proč?“

„Podívej se na jejich budovu. Je to nedobytná pevnost. Uvnitř je pravděpodobně víc zlata než ve kterékoli jiné budově ve Francii. Celé se to rozběhlo, když dopravovali peníze a drahé kovy do Svaté země, aby je užívali křižáci. I tam schraňovali peníze v pevnostech. Ale to byl jen začátek. Od té

doby vybudovali opevněné pokladnice po celém křesťanstvu. A co je na tom tak chytrého?“

„Nejspíš to, že mají v každé zemi připravené mince i pruty k jakémukoli použití.“

„To je pravda, jenže to není to hlavní. Nejdůležitější je,“ poučil ho Baruch, „že když člověk cestuje, nemusí si s sebou brát moc peněz. Nemusí mít s sebou ozbrojené strážce. Nemusí se bát, že ho někdo oloupí. Uloží si mince nebo drahý kov u templářů v Londýně anebo Paříži, dostane stvrzenku a na tu si může vybrat potřebnou částku od templářů kdekoli jinde. Templáři mu za tu službu naučtují velký poplatek, ale ona za to stojí. Pořádně ušetří, protože nemusí dávat zástavu.“

„A vynalezli to templáři?“

„Ne. Staří kupci kolem Středozemního moře mívali jeden u druhého úvěrová salda uložená od nepaměti. Ohromující je ale rozsah, ve kterém to templáři provozují. V některých pevnostech mají nastrádáno tolik, že by zaplatili armádu.“

„Ale někdy přece museli sami mince nebo pruty převážet,“ usoudil Jacob.

„Ano. Ale kdo by přepadal zásilku peněz a drahocenností strážnou templářskými rytíři? Jedině blbec. Ti neřadí bojují vždycky na život a na smrt,“ uchechtl se Baruch. „Legrační, co? Jediní rytíři, kteří vždycky bojují až do smrti, jsou ti, co střeží peníze.“

Jacob přikývl a usmál se. Myslí mu však zmítal divoký vír.

Strýc Baruch si jistě myslel, že si jen povídá s chlapcem, který se stane lékařem. Jeho slova však měla mnohem hlubší účinek, než si dokázal představit.

Když naslouchal Baruchově rozpravě o umění peněžnickém, nabýval Jacob dojmu, jako by před ním někdo otevíral dveře. Tohle je povolání, jež by využilo veškeré jeho vlohy. Tohle je náročný úkol, jaký vždy vyhledával. Jen o tom nevěděl. A s tímhle poznáním přišel báječný pocit míru, který nastane u každého, kdo našel své přirozené životní zaměření. To by mi šlo, myslel si. Tohle chci dělat.

A když Baruch popisoval nesmírný rozsah templářských obchodů, hoch pociťoval ne prosté tíhnutí, ale inspiraci. Fascinující byla nejen měřítka. Mocně ho zasáhla efektivita provozu a intelektuální ekonomie. Neomezené možnosti úvěrového systému rozprostírajícího se po celé Evropě mu připadaly jako jedna z nejkrásnějších a nejúchvatnějších myšlenek, s jakými se kdy setkal. Co může být lepší, co může být zajímavější než se účastnit fungování univerzálního světa peněz, životodárné krve podnikání, která nezná žádné pošetilé hranice, nýbrž může bez překážek plynout z království do králov-

ství? Dosud přesně nevěděl, jak tu myšlenku zformulovat, ale právě mu byl poskytnut náhled do divů financí.

„Mohl bych k tobě nastoupit do práce?“ zeptal se znenadání Barucha.

„Já myslel, že se staneš lékařem,“ pravil velký muž překvapeně.

„Řekl bych, že ne,“ opáčil Jacob.

„Měl by sis o tom promluvit s otcem.“

Hoch to slíbil.

Nějak se k tomu ale nemohl donutit. Měl to v úmyslu. Byl si jist, co chce, ale povědět otci, že se chce zříci svého přirozeného práva a bude pracovat u člověka, jehož otec nemá rád... To nebylo tak lehké.

Příští týden potkal Barucha na ulici.

„Řekl jsi o tom otci?“ zeptal se strýc.

„Chystám se.“

„Víš, můžeš si to rozmyslet.“

„Ne, chci pracovat u tebe.“

„Jestli chceš, můžu s ním promluvit já.“

„Udělám to sám.“

„Nenechávej to do bar micva.“

Jacob však přesto rozhovor odkládal. Pokaždé, když se na něho otec pochvalně usmál nebo matka řekla: „Jsme na tebe všichni velmi hrdí,“ bylo stále těžší o tématu začít. Jak by je všechny mohl zklamat? A zatímco uplyňovaly dny, začínal si myslet, že by možná bylo lepší nejprve absolvovat bar micva a teprve pak si o tom s otcem popovídat.

A tak v záležitosti dál a dál vyčkával... až do toho dne.

V synagoze četl dobře. Ostatní z něho měli velkou radost. Toho večera bylo u nich v domě asi dvacet lidí. Rodiče, jejich nejbližší přátelé, rabi a pozván byl i Baruch. Ten na něho pohlédl tázavě. Jacob mu zašeptal: „Rozhodl jsem se promluvit s ním, až budu tohle mít za sebou.“

Všichni mu blahopřáli a žena jednoho ze sousedů řekla: „Jen se Jacobovi podívejte na oči. Máš nádherné oči, Jacobe. To jsou oči pravého lékaře. Zrovna jako má tvůj otec.“ Další z přátel rodiny se přidal: „Bude vynikajícím lékařem.“ A Jacobově matce někdo řekl: „Určitě jste na něho velmi hrdá.“ Přisvědčila, že je.

A tak pro tu chvíli jenom žena, která rozmlouvala s Baruchem, od něho uslyšela: „Ten nebude lékařem.“

„Jak to myslíte?“ namítla, až se několik lidí obrátilo a podívalo se na ně. „Samozřejmě, že bude lékařem.“

„Jak je libo,“ odušil Baruch. „Říkám jen, že lékařem být nechce.“

To uslyšela Jacobova matka.

„Co to povídáš, Baruchu?“ otázala se nedůtklivě. Měla bratrance o něco raději než manžel, protože byl z její přízně, ale tak moc ho zase ráda neměla.

Baruch pokrčil rameny: „Jenom říkám, že nechce být lékařem. Chce pracovat u mě. Je to tak hrozné?“

„Ne, nechce.“

„Zeptejte se ho,“ ukázal strýc na Jacoba. Všichni se na něho podívali. A on hleděl na ně a přál si, aby se země otevřela a navždy ho pohltila.

„Velice jsem se v tobě zklamal,“ řekl později toho večera otec. „Mrzí mě, že nechceš být lékařem, protože si myslím, že bys byl dobrý lékař. Ale jednat za mémi zády... Než by sis o tom promluvil s otcem, mluvil jsi s Baruchem, se kterým si nejsme blízcí. A pak nás všechny zesměšlíš. Cti otce svého a matku svou. Tohle přikázání jsi právě v den svého bar micva porušil. Hanba ti, Jacobe. Ani nevím, jestli tě mám nazývat svým synem.“

To byl jeho první velký zločin. I teď se při vzpomínce na ten den musí zahanbeně krčit.

Po uplynutí určité doby však začal pracovat u Barucha a deset let v tom pokračoval, dokud strýc jednoho dne uprostřed hádky s nějakým člověkem nepadl mrtev. To už Jacob ovládal peněžnictví do všech detailů a působil dál samostatně. Díky jak své dovednosti, tak velkému počtu otcových přátel ve městě si dokázal počínat velmi zdatně.

Vzal si Saru, byl velmi šťastný a založil rodinu.

Co ho to tedy popadlo, že se dopustil tak hrozné chyby v úsudku a tak nevýslovného zločinu, který přinesl tragédii do jeho osobního života, utrpení jeho rodině a teď ztrátu dcery?

Kdyby měl člověk hledat skutečné příčiny, uvažoval, mohl by říci, že jsou tím vinny křížové výpravy.

Před dvěma stoletími, když se první křížáčtí rytíři vydali vybojovat zpět na Saracénech Svatou zemi, byli úspěšní. Dobyli Antiochii. Pak samotný Jeruzalém. Neuplynul ovšem ani rok a věc křížáků zdegenerovala. V jejich stopách táhla Evropou obrovitá armáda dobrodruhů a pobertů. Když našli je v Porýní a v Podunají židovské obce, vylupovali je a vraždili.

Křesťanští králové a dokonce církve se zhrozili.

Avšak v desetiletích, jež následovala, začal pomalu jiný proces a nálada v křesťanstvu se změnila. Neboť obrovitá těžkopádná muslimská říše se nerozsykala. Postavila se na odpor. Tak začal dlouhý sled křížových výprav.